

AKADEMİK BİLİŞİM 2010

MUĞLA ve MUĞLA ÜNİVERSİTESİ REHBERİ

Bu rehber

<http://www.mugla-bld.gov.tr/mugla/mugla.html>

<http://www.mu.edu.tr/>

ve

<http://ab2010.mu.edu.tr/> web sitelerinden

10-12 Şubat 2010 Akademik Bilişim katılımcıları yararına derlenmiştir.

Telif hakları Muğla Belediyesine ve Muğla Üniversitesine aittir.

Derleyen

Prof. Dr. M. Ufuk Çağlayan, Boğaziçi Üniversitesi

06.01.2010

İÇİNDEKİLER

1. ULAŞIM REHBERİ.....	3
Havayolu	3
Karayolu.....	3
Muğla Üniversitesi Kampüsüne Ulaşım	3
2. KONAKLAMA REHBERİ	8
3. YÖRESEL TATLAR.....	9
4. GEZİ REHBERİ.....	11
5. HALK DANSLARI.....	17
6. YÖRÜK KÜLTÜRÜ.....	24
7. GÖÇ GÖÇ ÇİÇEĞİ.....	27
8. TÜRKÜLER	28
9. MUĞLA TARİHİ.....	31
10. FOTOĞRAFLARLA MUĞLA.....	43
11. MUĞLA BACASI.....	45
12. MUĞLA HARİTASI.....	46

1. ULAŞIM REHBERİ

Havayolu

Muğla ilinde Dalaman ve Milas-Bodrum olmak üzere iki adet havaalanı bulunmaktadır. Bu iki havaalanına tarifeli seferler düzenlenmektedir. Dalaman Havaalanına gelenler Marmaris yönüne giden Havaş otobüslerine bindikleri takdirde Akyaka Dörtyol kavşağında inerek Muğla merkezine taksi ile gelebilirler. Bu kavşaktan gece yarısına kadar taksi bulmak mümkündür. Havaş ücretleri 25 TL, taksi ücretleri 80 TL civarındadır. Bunu tercih etmezlerse Marmaris'te inerek buradan Marmaris - Muğla şehirlerarası otobüsleri veya minibüsleri ile veya Dalaman'a giderek buradan Dalaman - Muğla şehirlerarası otobüsleri veya minibüsleri ile gelebilirler. Otobüs ve minibüs yaklaşık 8 TL'dir. Bodrum havaalanına gelecek katılımcılar Havaş ile Bodrum'a giderek, Bodrum'dan Muğla'ya şehirlerarası otobüs firmaları veya minibüsler ile gelebilirler. Minibüs ve otobüs ücretleri yaklaşık 15 TL'dir.

Karayolu

Muğla'ya **Denizli'den**, **İzmir-Aydın'dan** ve **Antalya-Fethiye** yönünden karayolu bulunmaktadır. Şehirlerarası ulaşım, özel otobüs firmalar tarafından sağlanır. Muğlaya düzenli seferleri bulunan otobüs firmaları:

- [Has Turizm](#)
- [Kamil Koç](#)
- [Metro Turizm](#)
- [Pamukkale Turizm](#)
- [Ulusoy](#)
- [Varan](#)

Muğla Üniversitesi Kampüsüne Ulaşım

Muğla'ya otobüs ile geldiğinizde şehir merkezinden kampüse belediye otobüsleri veya minibüsler ile kolaylıkla ulaşabilirsiniz.

Muğla otogarları kampüs minibüslerinin arası yaklaşık 250 m (stadyum civarı) ve kampüs ile Muğla arası ise 7 km dir.

Taksiyi tercih ederseniz; Muğlanın turizm bölgesi olduğunu ve taksimetrelerin buna göre ayarladığını gözönünde bulundurmalısınız

ŞEHİRE ULAŞIM

KARA ULAŞIMI

Karayolları 2. Bölge sınırlarında olan Muğla ile, K.K.No. 550-14 (Aydın/Antalya) karayoluna 2 km mesafede bağlantı yolu aracılığıyla ulaşım kuruluyor.

Karayolu açısından Muğla'ya en uzak komşu il Burdur (241 km), en yakın olanı ise Aydın'dır (99 km).

Muğla ili sınırları içinde demiryolu ulaşımı bulunmaz. Ankara - Denizli yönünden Bodrum'a; İstanbul-İzmir yönünden Marmaris, Datça, Köyceğiz, Dalyan ve Fethiye'ye ulaşmak için Muğla'dan geçmek gerekir.

Şehirlerarası ulaşım özel otobüs firmaları tarafından sağlanır.

Kent içi ulaşım, belediye tarafından işletilen toplu taşıma araçları ve özel halk minibüsleriyle sağlanıyor.

MUĞLA'NIN DİĞER İLLERE UZAKLIKLARI (KM)	
MUĞLA - ADANA	871
MUĞLA - ADIYAMAN	1201
MUĞLA - AFYON	370
MUĞLA - AĞRI	1671
MUĞLA - AMASYA	958
MUĞLA - ANKARA	622
MUĞLA - ANTALYA	313
MUĞLA - ARTVİN	1608
MUĞLA - AYDIN	99
MUĞLA - BALIKESİR	392
MUĞLA - BİLECİK	544
MUĞLA - BİNGÖL	1441
MUĞLA - BİTLİS	1599
MUĞLA - BOLU	760
MUĞLA - BURDUR	241
MUĞLA - BURSA	541

İLÇELERİN MUĞLA İL MERKEZİNE UZAKLIKLARI (KM)	
MUĞLA - BODRUM	111
MUĞLA - DALAMAN	86
MUĞLA - DATÇA	121
MUĞLA - FETHİYE	124
MUĞLA - KAVAKLIDERE	53
MUĞLA - KÖYCEĞİZ	58
MUĞLA - MARMARİS	52
MUĞLA - MİLAS	63
MUĞLA - ORTACA	76
MUĞLA - ULA	18
MUĞLA - YATAĞAN	28

BUCAKLARIN MUĞLA İL MERKEZİNE UZAKLIKLARI (KM)

MUĞLA - ÇANAKKALE	554	MUĞLA - GÖKTEPE	85
MUĞLA - ÇANKIRI	753	MUĞLA - YERKESİK	17
MUĞLA - ÇORUM	866	MUĞLA - YEŞİLYURT	14
MUĞLA - DENİZLİ	145	MUĞLA - KARAOVA (MUMCULAR)	98
MUĞLA - DİYARBAKIR	1390	MUĞLA - ORTAKENT (YALIKAVAK)	119
MUĞLA - EDİRNE	763	MUĞLA - TURGUTREİS (KARATOPRAK)	130
MUĞLA - ELAZIĞ	1299	MUĞLA - EŞEN	169
MUĞLA - ERZİNCAN	1302	MUĞLA - KEMER	148
MUĞLA - ERZURUM	1490	MUĞLA - SEKİ	190
MUĞLA - ESKİŞEHİR	502	MUĞLA - ÜZÜMLÜ	140
MUĞLA - GAZİANTEP	1077	MUĞLA - BOZBURUN	103
MUĞLA - GİRESUN	1237	MUĞLA - GÜLLÜK	83
MUĞLA - GÜMÜŞHANE	1393	MUĞLA - ÖREN	106
MUĞLA - HAKKARİ	1770	MUĞLA - SELİMİYE	83
MUĞLA - HATAY	1062	MUĞLA - TURGUT	39
MUĞLA - ISPARTA	292		
MUĞLA - İÇEL	802		
MUĞLA - İSTANBUL	780		
MUĞLA - İZMİR	229		
MUĞLA - KARS	1690		
MUĞLA - KASTAMONU	867		
MUĞLA - KAYSERİ	860		
MUĞLA - KIRKLARELİ	780		
MUĞLA - KIRŞEHİR	797		
MUĞLA - KOCAELİ (İZMİT)	669		
MUĞLA - KONYA	556		
MUĞLA - KÜTAHYA	434		
MUĞLA - MALATYA	1201		
MUĞLA - MANİSA	255		
MUĞLA - KAHRAMANMARAŞ	1057		
MUĞLA - MARDİN	1402		
MUĞLA - MUĞLA	-		
MUĞLA - MUŞ	1551		
MUĞLA - NEVŞEHİR	779		
MUĞLA - NİĞDE	811		
MUĞLA - ORDU	1193		
MUĞLA - RİZE	1449		
MUĞLA - SAKARYA (ADAPAZARI)	646		
MUĞLA - SAMSUN	1041		
		BUCAKLARIN BAĞLI OLDUĞU İLÇE MERKEZLERİNE UZAKLIKLARI (KM)	
		MUĞLA MERKEZ - GÖKTEPE	85
		MUĞLA MERKEZ - YERKESİK	17
		MUĞLA MERKEZ - YEŞİLYURT	14
		BODRUM - KARAOVA	29
		BODRUM - ORTAKENT	8
		BODRUM - TURGUTREİS	19
		FETHİYE - EŞEN	45
		FETHİYE - KEMER	24
		FETHİYE - SEKİ	66
		FETHİYE - ÜZÜMLÜ	16
		MARMARİS - BOZBURUN	51
		MİLAS - GÜLLÜK	20
		MİLAS - ÖREN	43
		MİLAS - SELİMİYE	20
		YATAĞAN - TURGUT	11

MUĞLA - SİİRT	1573
MUĞLA - SİNOP	1055
MUĞLA - SİVAS	1056
MUĞLA - TEKİRDAĞ	734
MUĞLA - TOKAT	1021
MUĞLA - TRABZON	1374
MUĞLA - TUNCELİ	1432
MUĞLA - ŞANLIURFA	1214
MUĞLA - UŞAK	297
MUĞLA - VAN	1767
MUĞLA - YOZGAT	840
MUĞLA - ZONGULDAK	829
MUĞLA - AKSARAY	704
MUĞLA - BAYBURT	1416
MUĞLA - KARAMAN	662
MUĞLA - KIRIKKALE	699
MUĞLA - BATMAN	1486
MUĞLA - ŞIRNAK	1580
MUĞLA - BARTIN	881
MUĞLA - ARDAHAN	1719
MUĞLA - İĞDIR	1781
MUĞLA - YALOVA	606
MUĞLA - KARABÜK	813
MUĞLA - KİLİS	1114
MUĞLA - OSMANİYE	957
MUĞLA - DÜZCE	715

HAVA ULAŞIMI

Muğla ilinde, Milas-Bodrum ve Dalaman havalimanları olmak üzere 2 adet Uluslararası Havalimanı bulunmaktadır.

Milas-Bodrum Havalimanı

01.04.1997 tarihinde hizmete açılan Milas-Bodrum Havalimanı; sivil statüde, uluslararası tarifeli ve tarifesiz seferler ile iç hat seferlerine açık ve günün 24 saatinde hizmet vermektedir.

Havalimanı, Milas ilçesine 17 km, Bodrum ilçesine 30 km ve Muğla Merkezine 80 km mesafede olup 4.139.000 m²'lik bir alan üzerine kurulmuştur. 28 adet uçak park yeri, itfaiye teşkilatı, CAT II'de ILS sistemleri ile en büyük gövdeli uçaklara hizmet verecek sistemler mevcuttur.

2002 yılı sonu itibarıyla; iç hatlarda 280.223, dış hatlarda 1.373.959 olmak üzere toplam 1.654.182 gelen-giden yolcu trafiği ve 5.073 adet iç hatlar, 8.452 dış hatlar olmak üzere 13.525 uçak trafiği gerçekleşmiştir.

Dalaman Havalimanı

Yapımına 1976 yılında başlanıp 1981 yılında tamamlanarak Uluslararası hava trafiğine "Hava Meydanı" statüsüyle açılan Dalaman Havalimanı, DHMİ Yönetim Kurulu'nun 29.08.1989 gün ve 90 sayılı kararı ile "Havalimanı" statüsünü kazanmıştır.

Havalimanı, Dalaman ilçesine 6 km ve Muğla Merkezine 92 km mesafede olup 9.500 dönümlük bir sahayı kaplamaktadır. Havalimanında 3.000x45 ebadında bir pist, 3.000x30 ebadında bir taksirut ve 932x205 ebadında apron mevcuttur. Apron 21 uçak kapasitelidir.

Havalimanı'nın yolcu kapasitesi; yıllık 3.000.000 dış hat, 500.000 iç hat olmak üzere toplam 3.500.000 kişidir.

DENİZ ULAŞIMI

1.124 km uzunluğundaki girintili - çıkıntılı kıyı şeridi, Muğla ilinde bir çok doğal koy, körfez ve limanın oluşmasına neden olmuştur. Bodrum, Datça, Fethiye, Güllük, Marmaris ve Göcek Limanları ildeki başlıca limanları oluşturmaktadır. Fethiye, Marmaris, Bodrum ve Datça ilçeleri arasında, özellikle yaz aylarında düzenli feribot seferleri yapılmaktadır.

ŞEHİR İÇİNDE ULAŞIM

Şehir içi ulaşım, belediye tarafından işletilen toplu taşıma araçları ve özel halk minibüsleriyle sağlanmaktadır. Şehir içinde yaz ve kış aylarına göre aktif ve pasif olarak değişen toplamda 13 hat üzerinde, 11 belediye otobüsü ve 37

denetimli özel halk aracı dönüşümlü olarak hizmet vermektedir. Şehir merkezindeki Stadyum önünde bulunan ana duraktan,

YENİKÖYE	1 hat
ORTAKÖYE	1 hat
DÜĞEREK'E	1 hat
KÖTEKLİ'YE	1 hat
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ'NE	1 hat
TOKİ'YE	1 hat
KARABAĞLAR YAYLASI'NA	3 hat
AKÇAOVA'YA	1 hat
ŞEHİR İÇİNE	1 hat
YARAŞ'A	1 hat
YENİ GARAJ - ŞEHİRİÇİNE	1 hat

olmak üzere hizmet verilen 13 hat içindeki her yere ulaşım sağlanmaktadır.

ŞEHİR İÇİ SEFER SAATLERİ (Şehir içi ana duraktan hareket)

PAZARTESİ - SALI - ÇARŞAMBA - PERŞEMBE - CUMA							
ŞEHİRİÇİ	SÜPÜROĞLU	DÜĞEREK	HACIAHMET	AKÇAOVA	TOKİ	YENİKÖY	KAMPÜS
06:30	06:30	06:30	07:15	07:35	06:45	06:30	07:40
07:00	07:15	arası her 30 dk	08:00	12:00	07:20	07:00	arası her 10dk
07:30	07:35	19:00	arası her 1 saat	15:00	07:30	07:15	14:00
08:00	08:00	19:30	15:00		08:00	07:20	arası her 5 dk
arası her 1 saat	arası her 1 saat	arası her 30 dk	15:30		arası her 20 dk	07:30	16:20
12:00	16:00	00:00	16:00		20:00	07:40	arası her 10 dk
12:30	16:40		17:10		arası her 30 dk	07:50	23:00
13:00	17:10		18:00		00:00	07:55	23:30
arası her 1 saat	18:00		19:00			08:00	
17:00	19:00		20:00			08:05	
17:30	20:00					08:10	
18:00	20:30					08:15	
19:00	21:00					08:20	
20:00	22:00					08:25	
20:30	23:00					08:30	
arası her 30 dk						arası her 15 dk	
23:30						00:00	

NOT: Siyah renkle belirtilmiş olanlar Belediye Otobüsü, yeşil renkle belirtilmiş olanlar ise Halk Araçlarıdır.

2. KONAKLAMA REHBERİ

BAKANLIK BELGELİ TESİSLER

İZETHAN OTEL (3 YILDIZ)	88 Oda (8 Suit)	176 Yatak	0 252 212 2700	Muslihittin M. Abdi İpekçi Cad. No:71/75 Merkez / MUĞLA
PETEK OTEL (3 YILDIZ)	64 Oda (4 Suit)	120 Yatak	0 252 214 1897 0 252 214 3135	Orhaniye M. Marmaris Bulvarı No:27 Merkez / MUĞLA
EGEHAN OTEL (3 YILDIZ)	50 Oda (4 Suit)	100 Yatak	0 252 223 8002 0 252 223 9194	Kötekli Mevkii Bölge Trafik Karşısı Merkez / MUĞLA

YEREL BELGELİ TESİSLER

YÜCELEN OTEL	50 Oda (14 Suit)	100 Yatak	0 252 223 8256 0 252 223 8221	Kötekli Mevkii Marmaris Yolu Üzeri Merkez / MUĞLA
YALÇIN OTEL	48 Oda	100 Yatak	0 252 214 1599	Emirbeyazıt M. Çamlık Sok. No:3 Merkez / MUĞLA
SARAY OTEL	51 Oda	95 Yatak	0 252 214 1950	Şeyh M. Açık Pazar Yeri No:11 Merkez / MUĞLA
ÖZALP OTEL	40 Oda	50 Yatak	0 252 214 3470 0 252 214 4631	Emirbeyazıt M. Recai Güreli Cad. No:5 Merkez / MUĞLA
MERKEZ PANSİYON	9 Oda	33 Yatak	0 252 212 2021	Emirbeyazıt M. Havana Sok. No:31 Merkez / MUĞLA
YUVAM PANSİYON	10 Oda	28 Yatak	0 252 212 1105	Emirbeyazıt Mah. 2 Nolu Havana Çıkmazı No:2 Hamdi Bey Karakolu Arkası Merkez / MUĞLA
TUNCER OTEL	8 Oda	22 Yatak	0 252 214 8251	Şeyh M. Kütüphane Sok. Saatlikule Yanı Merkez / MUĞLA
DOĞAN PANSİYON	15 Oda	20 Yatak	0 252 214 3960	Camikebir M. Tabakhane Cad. No:41 Merkez / MUĞLA
MUĞLA PANSİYON	9 Oda	18 Yatak	0 252 212 0340	Balıbey Mah. Saatlikule Cad. No:74 Merkez / MUĞLA
MUĞLA KONAKLARI (BUTİK OTEL)	5 Oda	9 Yatak	0 532 446 6258	Emirbeyazıt Mah. Süleyman Bey Sok. No:10/1-2 Merkez / MUĞLA

3. YÖRESEL TATLAR

Muğla ve ilçeleri zengin yemek çeşitleri ile Türk Mutfağı'nın özelliklerini yansıtır. Özellikle sebze yemeklerinde ve hamur işlerinde görülen çeşitlilik şaşırtıcıdır. Tadılmaya değer lezzetteki yöreye has mutfak kültürü ürünlerinden bazıları:

► ÇORBALAR

Dutmeş
Arap Aşu Çorbası
Un Tarhanası
Topak Tarhana
Çopur
İşkembe
Üzüm Hoşafı
Makarna Çorbası
Börülce Çorbası
Terbiyeli Börülce Çorbası
Kuru Bakla Çorbası
Ekmek Dökmesi Çorbası
Un Çorbası
Sütlü Çorba
Soğan Çorbası
Bacaklı Çorba
Bayat Ekmek Çorbası
Bulgur Çorbası
Mantar Çorbası

► SALATALAR

Bakla Yaprağı Salatası
Börülce Salatası
Taratorlu Börülce Salatası
Patlıcan Salatası
Ebegümeçi Salatası
Semizotu Salatası
Patates Salatası
Kuru Patlıcan Salatası
Çingene Pilavı
Turp Otu Salatası
Pancar Salatası
Kuru Biber Salatası
Marul Salatası
Lahana Salatası
Çoban Salatası
Yaz Salatası
Bahar Salatası
Kırmızı Biber Salatası
Çilbır
Mantar Salatası
Semizotu Ezmesi
Su Otu Salatası
Taze Nane Ezmesi

► İÇECEKLER

Şıra
Gül Şurubu
Vişne Şurubu
Filiskin Suyu
İhlamur
Boza
Nar Ekşisi
Kekik Suyu
Koruk Suyu
Ada Çayı
Dağ Çayı
Mercanköşkü
Portakal Kabuğu
Şurubu

► REÇELLER

Üzüm Reçeli
Domates Reçeli
Patlıcan Reçeli
Erik Reçeli
Vişne Reçeli
Kayısı Reçeli
Ayva Reçeli
Turunç Reçeli
Elma Reçeli
Bergamut Reçeli
Kabak Reçeli
Karpuz Reçeli
İncir Reçeli
Portakal Reçeli
Çilek Reçeli
Gül Reçeli
Kayısı Reçeli
Şeftali Reçeli

▶ ETLİ YEMEKLER

Büryan Kebabı
Mambar Dolması
Piliçli Bamyası
Muğla Kebabı
Ekşili Tavuk
Tavuk Yahni
Et Yahni
Tavuk Dolması
Kanlı Kavurma
Muğla Tavası
Muğla Güveci
Çiğer Bahar
Döş Dolması
Ballı Kavurma
Dövme Köfte
Orman Kebabı
Bildircin Kebabı
Kapama
Üzüm Köftesi
Sucuk
İşkembe Dolması
Tandır
Muğla Köftesi
Yoğurtlu Köfte
Patıska
Balıklan
Çökertme Kebabı
Etlî Nohut
Ekşili Et
Köy Tavuğu
Kavurma
Mıhlama
Sıdırma
Sulu Kebab
Topan
Şevket-i Bostan
Patates Kavurması

▶ TURŞULAR

Biber Turşusu
Salamura
Dolma Salamura
Lahana Turşusu
Asma Yaprağı Salamurası
Düğlek Turşusu
Salatalık Turşusu
Dolma Biber Turşusu
Kırmızı Tatlı Biber Turşusu
Yaz Turşusu
Patlıcan Turşusu

▶ TAHILA DAYALI

YEMEKLER
Keşkek

▶ SEBZELİ YEMEKLER

Galli Patlıcan
Yağlı Patlıcan
Yumurtalı Patlıcan
Taze Patlıcan Dolması
Nohutlu Pırasa
Taze Bakla
İç Bakla
Bakla Yoğurtlaması
Bakla Kavurması
Börülce Kavurması
Börülce Ekşilemesi
Lahana Silkmesi
Lahana Kapuskası
Lahana Bastısı
Lahana Dolması
Lahana Sarması
Asma Yaprağı Sarması
Göbek Dolması
Kabak Çiçeği Dolması
Kabak Çiçeği Kızartması
Zeytinyağlı Bamyası
Yeşil Fasulye
Bezelye
Enginar
İspanak Kavurma
Biber Tıkıratması
Biber Kızartması
Biber Teltoru
Domatesli Aş
Patlıcanlı Aş
Ekşili Biber
Hardal Haşlaması
Tarator
Silkime
Goruk Ekşili Bamyası
Kabak Kavurması
Kabak Köftesi
Kabak Mücver
Karnibahar Kızartması
Taratorlu Börülce
Bademli Pilav
Börülceli Aş
Domatesli Bulgur Pilavı
Domatesli Pirinç Pilavı
Kavurmalı Bulgur Aşı
Lokum Pilavı
Patlıcanlı Bulgur Pilavı
Patlıcanlı Pirinç Pilavı
Tavuklu İç Pilav

▶ OTLU YEMEKLER

Otlı Kavurma
Ot Silkmesi
Turp Otu Kavurması
Turp Otu Ekşilemesi
Tilkişen Kavurma
Sirken Otlı Aş
Semiz Otu Yoğurtlaması
Ebegümeci
Siğir Dili
Gelincik
Kuzu Kulağı
Tavuk Tırnağı
Kaz Ayağı
Yoğurtlu Kaz Ayağı
Deniz Börülcesi
Sirken Otlası
Sincan
Kışniş Aşı (Kışkiş)
Radika
Devetabanı
Gelincik
Tekesakalı
Kuş Yüreği
Dalğan Kavurması
Kapçık
Ballık

▶ HAMUR İŞLERİ

Cızdırma
Muğla Simidi
Mayalı Ekmek
Mayasız Ekmek
Ekmek Dolması
Kaba Hamurlu Böreği
Tepsi Böreği
Sac Böreği
Tek Yufkalı Sac Böreği
Ekmek Makarnası
Hidrellez Halkası
Lelengi
Say Bezime
Yepiştirme
Otlı Börek
Katmer
Katmerli Sac Böreği
Tatar
Ekmek Avkulaması
Kavurmalı Börek
Erişte
Külür
Tuzlu Halka
Çarşı Böreği
Çaykama
Ekmek Dökmesi
Kabak Böreği
Makarna Kavurması
Muğla Makarnası

▶ MANTARLI YEMEKLER

Çıntar Kavurması
Çıntar Köftesi
Çıntar Kızartması
Çıntar Közlemesi
Çıntar Teltoru
Kuzu Göbeği Kavurması
Yumurtalı Çıntar

▶ TATLILAR

Ballı Kabak
Hoşmerim
Bestel
Aşure
Cevizli Sucuk
Bademli Sucuk
Çıtırmak
Muğla Helvası
Tahin Helvası
İrmik Helvası
Pekmez Helvası
Un Helvası
Kaşık Helvası
Nişasta Helvası
Zerde
Susam Dövmesi
Muğla Saraylısı
Sütlaç
Kalburbastı
Kadayıf
Güllaç
Komposto
Lokma
Lokum
Muhallebi
Sütlü Kabak
Üzüm Köhtüsü
Bulamaç
Muğla Sınisi
Oklava Çekmesi
Şekerli Katmer
Ballı Katmer
Pelte
Ekmek Tatlısı
Burma Tatlısı
Donma
Köy Baklavası
Yufka Tatlısı

4. GEZİ REHBERİ

KARABAĞLAR YAYLASI

Uzun yıllardan beri Muğla'lıların yaz aylarını geçirdikleri, kentin eskiden en önemli geçim kaynağı olan bugün ise bu anlamda önemini kısmen koruyan Karabağlar Yaylası gerek bütün kişi kente yetecek tarımsal üretimin yapılması gerekse Muğla'nın tarihsel sürecinde önemli bir yer tutması açısından geleneksel kent yaşamının bir uzantısıdır.

Yayla, asırlar boyunca kendi kendine yetmeye çalışan Muğlalı'nın kapalı ekonomik yapısı içinde çok önemli bir yer işgal eder. Yılın yarısı yaylada geçirilirken hem günlük ihtiyaçlar karşılanır hem de kışın Muğla'da yenilebilecek kuru sebze, domates salçası, tarhana, sucuk, kavurma, makarna ve pekmez hazırlanırdı. Her yurdun bir bağı bulunurdu. Buna bağlı olarak elden edilen bilgiler yaylada şarapçılık da yapıldığını göstermektedir.

Türkler'in Anadolu'ya girmelerini izleyen yıllarda kuraklık nedeniyle hayvanları için otlak aramaya başlamışlar ve Karabağlar'ın kuzeyindeki Düzey denilen tepeye gelip yerleşmişlerdir.

1671 yılında Muğla'ya gelen Evliya Çelebi Karabağlar Yaylasını görmüş ve yaylanın 11 bin bağdan oluştuğunu, yaz günleri sekiz ay boyunca Muğla ve Ula şehri halkının burada kaldığını belirtmektedir. Evliya Çelebi'ye göre burasının Osmanlı ülkesinde bir benzeri yoktur. Ne Malatya'nın Aspuzu'su ne de Konya'nın Meram'ı ile karşılaştırılabilir. Engür, karaağaç, çınar, meşe, ergavan ağaçları yüksek verimli üzüm bağları vardır. Karabağlar'ın yollarına giren kişi bir ağaç deryasında kaybolup yolunu bulamaz bağ yollarına güneş ışığı bile giremez.

Yayladaki parsellere "yurt" ismi verilir. Genellikle 2-3 dönümlük mülkiyetlerdir ve ait oldukları ailelerin isimleriyle anılırlar. Yurtları birbirinden ayıran ve yayla yollarını da oluşturan yapının elemanları "kesik" ve "irim" gibi özel isimlerle anılmaktadır. Kesik; hem tarlaları birbirinden hem de yolları tarlalardan ayıran doğal malzeme topraktan oluşturulmuş, bunun da üstünü örten yer yer karaağaçlar ve çalı gruplarından oluşan doğal bölücü öğelerdir. Genellikle tarlanın ve kesik için köşe yaptığı yerlerde kızılçık, kovam eriği gibi yabancı ağaçlar bulunur ama bu ağaçlar asma ve böğürtlenlerle sarılmışlardır. Bu kısımlara kabalık denir. İrim iki yanında kesikler yer alan ve bunlar boyunca yükselen ağaç ve çalı gruplarının üstünü örttüğü, yaya geçişine açık en çok 1,5-2 mt genişliğinde olan doğal yol ağıdır.

Karabağlar Yaylası Muğla'ya has bir kültürel yapıyı oluşturmaktadır. Bu kültürel yapı içindeki en önemli oluşum yayla içine dağılan kahvelerdir. Karabağlar Yaylası'nın her semtinde genelde anayol kavşaklarında bulunan ve yüksek çınar ağaçlarının (bunlara Muğla'da kavak denir) çevrelediği tarihi kahveler yer alır. Kahveler isimlerini buldukları semtlerden almışlardır. Eskiden kahvelerin bulunduğu yerlerde fırın, bakkal, kasap gibi dükkanlar bulunmaktaydı. Bunlar dışında her kahvenin yanında bir mescit yer almaktaydı. Kahvelerin yanında yer alan mescitler, üstü kırma kiremit çatıyla örtülü, kareye yakın formda, ahşap ağırlıklı bir taşıyıcı sistemle kurulmuş, üç tarafı tamamen açık ve bu açıklıkların kendine has ahşap motifle kapatıldığı yazlık camilerdir ve bir kısmı halen kullanılmaktadır.

YAYLA KAHVELERİ

KEYFOTURAĞI KAHVESİ

Yapım tarihi 1287 H (19.yy)'dir. Tek katlıdır ve yöresel mimari üslupla yapılmıştır. Keyfoturağı kahvesi mescit, kahve ve lokantadan oluşmaktadır. Mescit, dikdörtgen planlı, alaturka kiremit çatılıdır. Diğer kahvelerde bulunan mescitlerden farklı olarak, mescidinde ahşap tavan yer almaktadır. Bahçesinde 8 adet anıtsal çınar ağacı ve 2 adet kuyu bulunmaktadır. Kahve Belediye tarafından kamulaştırılmıştır. Mescidi Belediye tarafından tamir edilmiştir.

SÜPÜROĞLU KAHVESİ

Süprüoğlu; geçmiş yüzyıllarda, hem yazın başlangıcında hemde sonunda konaklama ve hayvanlar için temel besin kaynağı yeri olmuştur. Önceleri göçebe halde yaşayan aile daha sonra toprapa bağlanmıştır. Süprüoğlu bu haliyle bir "Yörük Obası" olarak kurulmuştur.

Süprüoğlu taş yapı ve kırma çatılıdır. Tek katlı bir yapıdır. Muğla halk yapı sanatı örneklerindedir. Bahçesinde yer alan 6 çınar anıtsal niteliktedir ve koruma altına alınmıştır. Bu çınarlardan 4 ünün 550 - 600 yıllık olduğu tespit edilmiştir. Bahçede yer alan ve 250 - 300 yıl olabileceği düşünülen akçaağaç ise rüzgarın sesini ahenkli bir ezgiye dönüştürmesi açısından dikkat çekicidir. Yapı, ilk şeklinde tek odalıdır. Göçebe yaşamışta ailenin bu odada yatıp kalktığı anlaşılmaktadır. Bu oda 30m2 civarındadır. O dönemde cam olmadığından kepenki pencere kullanılmıştır. Yapının hemen önünde geniş bir veranda yer almaktadır. Hayvanların veranda önünde tutuldukları anlaşılmaktadır. Restorasyon çalışmalarında bir yer ocağı tespit edilmiştir. Toprağa bağlılık yeni arayışlar doğurmuş, yer ocağı bacası kullanılarak ticari ocağa (kahvehane) dönüştürülmüştür. Bu tarihin 1800'lü yılların başı olabileceği anlaşılmaktadır.

Süprüoğlu'nda; geçmişte, çok canlı bir ticari merkez olduğu hala hafızalardadır. Özellikle "Pazar" günleri Muğla'dan gelen berber, ayakkabı tamircisi, nalbant, dondurmacı, macuncu, çıtırmıkçı ve keten helvacı burada hizmet vermiş, sosyal hayata canlılık kazandırmıştır. Çevreden küçükbaş hayvanlar sürülerle getirilmiş, alım - satım yapılmıştır. Burada var olan kahvehane, restoran, bakkal vb. işletmeler hizmet vermiş; restorannta büryan kebabı, tandır, dös, kapama, fırında ve sacda börek, toprak tavada güveç, yerli tavuk dolma, tarhana vb. yemekler pişirilmiş, toprak sacda yapılan köy ekmeği ile taze taze yenilmiştir. Buradaki bakkalda o yıllarda bile içki satışının yapıldığı hatırlanmaktadır. Burada orta oyunu ve kukla gösterileri yapılmış, manuel sinema makinesiyle geceleri filmler oynatılmış, yağlı pehlivan güreşleri düzenlenmiştir. Süprüoğlu bu haliyle ticari merkez olduğu kadar sosyal merkez olma özelliği de kazanmıştır. Süprüoğlu'nun en gösterişli dönemi 1950 li yıllar ve 1960 lı yılların başlangıcıdır. Bu durum 1960 lı yılların ortalarına kadar devam etmiştir. Bu dönem Tefvik OĞUZ'un dedesi Başkatip Tefvik Efendi'nin ölümüne kadar sürmüştür.

Süprüoğlu, Karabağlardaki kahvehaneler arasında "mescidi avlusunda olmayan tek yer" dir. Eski dönemlerde, Cuma günleri namaz öncesi insanların en güzel giysilerini giydiği, burada toplandığı, toplu halde Kavaklımescid'e gidildiği

hafızalarda yaşamaktadır.

Süpüröğlü adının Polis Teşkilatı'nın kuruluş yılları olan 1845'li yıllara yakın bir zamana rastladığı ifade edilmektedir. Rivayete göre, karakol baskını sırasında eşraftan bir kişi kendisini restoranın personeli gibi göstermeye çalışmış, bahçeyi süpürmeye başlamış, "ben burada çalışıyorum, bunlarla alakam yok, ben kumarbaz değilim" demiştir. Komiser durumu anlamış, bir yandan gülüyor, bir yandan da " süpür oğlum süpür, süpür oğlum süpür" diyor. O yıllardan sonra bu yerin adı "Süpüröğlü" kalmış.

Süpüröğlü restorasyon, tadilat ve inşaatları tamamlanarak Temmuz 2008'de yeniden bu günkü haliyle faaliyete geçmiştir. Burası yaz - kış açık olacak şekilde düzenlenmiştir. Süpüröğlü'nda çevrede üretilen sebze ve meyveler hem kullanılmakta hemde pazarlanarak hizmete sunulmaktadır.

AYVALI KAHVESİ

Ayvalı kahvesi, Keyfoturağını çayır ucuna bağlayan yol üzerindedir. Tek katlıdır ve yöresel mimari üslupla yapılmıştır. Kışlık ve yazlık olmak üzere iki kahve binası ile bir mescitten oluşmaktadır. Mescit kare planlı, yağma taş ve alaturka kiremit çatılıdır. Kahve bünyesinde 7 adet anıtsal çınar bulunmaktadır. Bahçesinde bir de kuyu bulunmaktadır. 1992 yılından beri kahve binası konut olarak kullanılmakta, mescidi ise kullanılmamaktadır.

BERBERLER KAHVESİ

19. yüzyıl yapılarındandır. Tek katlıdır ve yöresel mimari üslupla yapılmıştır. Avlusunda mescidi bulunmaktadır. Mescit kare planlı ve alaturka kiremit çatılıdır. Bahçesinde 4 adet çınar ağacı ve bir kuyu bulunmaktadır. Berberler kahvesi şu anda kullanılmamaktadır.

CİHANBEĞENDİ KAHVESİ

19. yüzyıl yapılarındandır. Tek katlıdır ve yöresel mimari üslupla yapılmıştır. Kahve binası yıkılmıştır. Mescidi ise ayakta olup, kullanılmamaktadır. Mescit kare planlı ve alaturka kiremit çatılıdır. Cihanbeğendi kahvesi şu anda kullanılmamaktadır.

ELMALI KAHVESİ

Elmalı kahvesi, Hacıahmet kahvesini Yeniköy'e bağlayan yol üzerindedir. Tek katlıdır ve yöresel mimari üslupla yapılmıştır. Kahvesi yıkılmış, mescidi de yıkılmak üzeredir. Elmalı kahvesi şu an kullanılmamaktadır.

GÖKKİBLE KAHVESİ

20. yüzyıl başı mimari üslubuyla yapılmıştır. Kahve dikdörtgen planlı, tuğla duvar örülü, alaturka kiremit çatılıdır. Yapım tarihi 1959'dur. Tek katlıdır. Mescidi yolun diğer tarafında, Vakıf arazisindedir. 1964 yılında mescidin yanına sahipleri tarafından, bir minare inşa ettirilmiştir. Cami, kare planlı, topuz çatılı, üzeri kiremit örtülü, yağma sistemde inşa edilmiştir. Kahve bünyesinde bakkal ve fırın da yer almaktadır. Gökkible kahvesi şu an kullanılmamaktadır.

HACIAHMET KAHVESİ

19. yüzyıl yapılarındandır. Tek katlıdır ve yöresel mimari üslupla yapılmıştır. Hacıahmet kahvesi biri eski diğeri yeni iki kahve, bir mescit ve fırın olarak kullanılan yapılardan oluşmaktadır. Bahçesinde iki çınar ağacı ve havuz da bulunmaktadır.

TOZLU KAHVESİ

19. yüzyılın ilk yarısı yapılarındandır. Tek katlıdır ve yöresel mimari üslupla yapılmıştır. Kahve ve mescitten oluşmaktadır. Mescidin yanında musalla taşı bulunur. Vakıflara ait olan kahve daha sonra şahıs tarafından satın alınmıştır. Küçük bir yapı olan kahvesi kapalı, mescidi ise yaz aylarında kullanılmaktadır.

ALLAN KAVAĞI

Muğla'dan Karabağlara giden yolda, anıtsal, içi boş bir çınardır. Çınara (Yörede çınara, kavak denir) kutsal gözüyle bakılır. Halk inanışına göre hasta olan çocuklar Allan Kavağına götürülür; iki kadın, biri ağacın içinde biri dışında olmak üzere, çocuğu birbirlerine atarak: "Al çocuğunu, ver çocuğumu" derler. Böylece çocuğun iyeyeceğine inanılır. Adak adamak isteyenlerde ağacı ziyaret ederler.

MUĞLA BACASI

Muğla ili ülkemizin Rize'den sonra en fazla yağış alan ilidir. İklimin bu özelliği baca yapımında halkı "üzeri kapalı", içeri yağmur girmeyecek, bir çözüme götürmüştür. Bacaların sadece baca dumanı değil, ocak dumanını da almasından dolayı geniş cidarlı ve geniş ağızlı olması, üzerinin kapatılmasında belli bir malzeme ile köprü kurulmasını zorunlu kılmış ve bu malzemede doğal olarak yörenin geleneksel çatı örtüsü malzemesi olan oluklu (alaturka) kiremit olmuştur. Çatıdaki kiremitin, bacanın üstünü kapatmada da kullanılması sorunu tam çözmemiştir. Muğla ikliminin bir başka özelliği de rüzgarın ağırlıklı olarak belli bir yönden değil, yıl boyunca değişik yönlerden esmesidir. Bu durum, baca üstündeki örtünün her yönden esebilecek rüzgara karşı açık olması zorunluluğunu getirmiştir. Bu nedenle kiremitle kurulan köprü dört tarafa açık delik bırakan bir tarzda biçimlenmiştir. Kare yüzey üzerine kurulan baca şu şekilde yapılır;

1- Her kenarda ikişer alaturka kiremit, oluk yerleri alta gelecek şekilde sırt sırta konarak çatki yapılır. Çatkinin sağlam olması için, mala ucu ile çatki yapan kiremit ucunun, birine dışı, öbürüne erkek bırakacak şekilde çentik açılır. Bu ilk durumda, ikişerden dört kenarla sekiz kiremit kullanılmıştır.

2- Gene aynı çatıklar üzerine ikişer kiremit, oluk yerleri alta gelecek şekilde dış tarafa konur. İkinci durumda da ikişerden dört kenara, sekiz kiremit konmuş olur. Böylece her kenarda üçgen çatıklar oluşturulmuş olur.

3- Karşılıklı olan üçgenlerin tepe noktaları üzerine bir bütün kiremit konularak köprü yapılır. Diğer karşılıklı duran iki üçgen de, bu köprüye çeyrek kiremitlerle bağlanarak bir haç oluştururlar. Üçüncü durumda bir bütün, iki çeyrek kiremit kullanıldığı için toplam üç kiremit daha kullanılmış olur.

4- Komşu kenarlardaki üçgenler arasında oluşan boşluğu doldurmak için kiremit parçaları ve harç kullanılır.

5- Tepede oluşan haç'ın kolları uzantısında, birer kiremit oluk yerleri alta gelecek şekilde, haç kollarından 10 cm'lik çıkıntı yaparak yerleştirilir. Beşinci durumda dört üçgen tepesine dört kiremit kullanılmış olur.

6- Kolları uzatılmış haç'ın merkezinde açıklık kalmıştır. Bu açıklığı bir tam kiremit, bir kola paralel gelecek şekilde ortalanıp konur. Böylece Muğla bacası 28 kiremitten oluşturulmuş olur.

MUĞLA SOKAKLARI

Asar eteklerinden aşağıya doğru kıvrıla kıvrıla inen ve pek çok yerde birbirlerine yatay olarak bağlanan sokaklarla, eskinin insan ve hayvan gücüne bağlı taşımacılığını daha da zorlaştıracak çok dik meyiller ortaya çıkmamıştır. Sokağa cephesi olmayan mülkiyetlere, bunu sağlamak için komşu mülkiyetler dar geçiş şeritleri bırakmışlar böylece çıkmaz sokaklar doğmuştur. Muğla'da oldukça fazla olan bu sokaklar meyilli yerlerde "merdivenli sokaklara" dönüşmüştür. Sokaklar genellikle dardır. Genişlikleri bir çok yerde 2 m nin altına düşer. Kentsel siitin geçmişteki ana ulaşım arterini oluşturan bazı yollarda dahi 3,5 – 4 m den daha geniş kısımlar yoktur.

MUĞLA EVLERİ

Genelde iyi korunmuşlardır. Geleneksel mimariden doğrudan esinlenmiş yeni yapıların da Muğla bölgesinde halen diğer bölgelerimize kıyasla daha fazla inşa edildiği söylenebilir. Bunda kentin yüksek eğitim ve yerel şuur düzeyi ile yörenin turistik bir bölge olmasının etkileri bulunmaktadır. Kent merkezinde özellikle Hisar dağı eteklerine doğru yoğunlaşan eski Muğla evleri, Karabağlar Yaylası'ndaki Karabağlar mahallesi ve Yılanlı Dağı yamacındaki Dügerek mahallesi evleri ile bir arada ele alınabilir.

'Hayat' olarak adlandırılan açık ön sofalar, kuzulu kapı olarak adlandırılan avlu girişleri, ocaklar, bacalar, uzun ve geniş saçaklar, tavan süslemeleri, ahşap süslemeli verandalar, duvarlara gömülmüş dolap biçimli banyolar Muğla evlerinin tipik özellikleri arasındadır. Büyük çoğunluğu avlulu ve iki katlıdır. Bazılarında hayat bölümü sonradan kapatılmıştır. Yakın devirde inşa edilen evlerde ise, 'hayat' doğrudan kapalı olarak yapılmaktadır.

Genel özellikleri, bütün Türk evlerinde olduğu gibi, aile mahremiyeti anlayışının bir ürünü olarak içe dönük olmalarıdır. Özellikle zemin katlarında sokağa penceresi olan ev yok denecek kadar azdır. Buna karşılık avluya bakan pencerelerin çokluğu dikkat çeker ve açık, yarı açık yaşam mekanlarıyla, geniş saçaklarla zenginleştirilir. Bu nedenle, ön cephe özelliği avlu tarafından ortaya çıktığından, manzara ve güneş hakimiyetini de dengelemek üzere, evler parsellerin yukarı köşelerine ve kuzeye sağır, güneye açık olarak yerleşirler.

Plan tipleri, 'hayat' ile bunun etrafında yer alan odaların buldukları konuma ve üst kata çıkan merdivenin yerine göre değişiklikler gösterir. Üzerlerinde yer aldıkları parsellerin biçimi ve komşu binaların konumu da planların oluşumunda etkili olabilmektedir. Ancak, genel hatlarıyla merdivenlerin, sofa içindeki yerlere göre ortadan ve yandan merdivenli tipler olarak sınıflama yapmak da mümkündür.

Ortadan merdivenlerde, üst kata çıkış binayı simetrik olarak ikiye ayırdığı gibi, farklı şekillerde de bölebilir. Ancak her iki durumda da yaygın olan uygulama, merdivenin geriye doğru sokulan bir orta sofadan çıkması ve binanın arka duvarına yaslanmış olmasıdır. Merdiven ahşaptır. Altı depo olarak kullanılır. Her iki yanında simetri hakimsi birer veya ikişer oda yer alır. 'Hayat'a odalara girişte 45 dereceli kırılmalar bulunur. 'Hayat' avlu cepheleri boyunca uzandığı gibi, sadece merdivenin açıldığı ve oda girişlerinin bulunduğu orta kısımda da yer alabilir. Bu tiplerde de yaygın olan uygulama orta sofanın bina cephe hattının ilerisine doğru beşgen şekilde çıkma yapmasıdır. Ortadan çıkan merdivenin yapı kütesine simetrik olarak ayırmadığı durumlarda ise, 'hayat'ın bir tarafında odalar yer almakta, diğer tarafında ise yine bu bölümün devamı olan yarı açık bir mekan bulunmaktadır. Genellikle, avluya bakan cephelerinde boydan boya 'hayat' bulunan evlerde ise, üst kata merdivenle çıkılır. 'Hayat'ın genişliği binanın yanından çıkan merdivenin iki kolunun genişliği ile uyum içindedir. Odalar 'hayat'ın gerisinde ve yapının arka duvarına yapılmış olarak yan yana sıralanırlar. Her biri doğrudan 'hayat'a açılır.

Sokaktan evlere kuzulu kapılardan girilir. Bu kapı geniş iki kanadı olan ve bunlardan genellikle girişe göre sağ taraftakinin içinden ikinci bir küçük kapı açılan, 2.30 m. yükseklikteki avlu duvarının yüksekliği ile orantılı, çoğunun üzerinde küçük iki tarafa meyilli. kiremit örtülü, ahşap çatısı bulunan kapılardır.

Avlular, yılın yedi sekiz ayı boyunca yaşanan, evin kapalı mekanları ve 'hayat'larıyla kullanım bütünlüğü içinde olan, genellikle kayrak taşı ile kaplı bir çoğu havuzlu iç bahçeler şeklindedir, Duvarlara yakın yerlerde ağaçlar yer almaktadır. Evin bir duvarına bitişik olarak veya yarım bir konumda tek katlı müstemilat bulunur. Müstemilat içinde evin asıl mutfağı, ocağı, kileri ve bazen de banyo yer alır. Ayrıca, temiz su havzaları da bu binanın içinde veya dışındadır.

Yapılar genellikle taş veya ikinci derecede ahşaptır. Tüm taşıyıcı duvarlar, avlu duvarları, özellikle zemin katlar kireç harcı, kırma-moloz taş duvarlarla inşa edilmiştir. Çatı örtüsü olarak alaturka kiremit kullanılır. Çatı dışında duvar üstleri, ocak çıkıntılarının baca halinde daraldığı girintilerin üstleri de yağmurdan korunacak tüm çıkıntılar bu kiremitle örtülmüştür. Ayrıca, bugün Muğla'nın sembolü olarak kabul edilen karakteristik bacadan alaturka kiremitlerle yapılan kendine özgü bir şapka ile kapatılmıştır.

Muğla evlerini, temel olarak ikiye ayırmak mümkündür :

TÜRK EVLERİ: Özellikle Hisar Dağı eteklerine doğru yayılmış olan bu evler, kentsel silüeti kırmızı kiremit çatı beyaz duvar ve üzerlerinden taşan yeşil ağaçlar üçlüsü ile oluşan armonisi içinde, geleneksel dokunun özünü oluşturan yapılarıdır. Avlu içindeki müstemilatlarıyla bir kullanım ve form biçimini oluştururlar. Bazılarının 'hayat'ları sonradan kapatılmış, yakın devirde inşa edilen bazıları ise bu bölüm doğrudan olarak yapılmışlardır.

RUM EVLERİ: Kentte Rum tüccarlarının yerleşmeye başlaması ile Rum aileler Konakaltı ve Saburhane mevkileri çevresinde yerleşerek kendi kültürlerine göre biçimlenen taş evleri inşa etmişlerdir. Bu evleri Türk Evlerinden ayıran temel özellik içe kapanmış olmaları, avlu yerine sokakla bütünleşen bir cephe ve kütle nizamı göstermeleridir. Diğer ayırt edici özelliği ise kesme taş yapı olmalarıdır. Eski şehrin ticaret ve zenaat merkezi Arasta mevkiinde 1895'de Rum Filivari Usta'nın elinden çıkmış saat kulesi de Rum nüfusun Muğla'ya yadigarlarındanındır.

Kentte halen yaşları 100 ila 300 arasında değişen 400 yapı koruma altındadır ve kapsamlı bir restorasyon girişimi başlatılmıştır.

Önüne Muğla ovasını alıp sırtını dağın sarp kayalıklarına dayayan Muğla, Karabağlar Yaylası ve Düğerek evleri ortak karakter taşırlar.

Bir aracın geçmekte zorlanabileceği dar yollara açılan evler çoğunlukla avlulu ve genellikle iki katlıdır. Bazılarının sofaları sonradan kapatılmış, yakın devirde inşa edilenler ise doğrudan kapalı sofalı olarak yapılmışlardır. Evler içe dönüktür. Özellikle zemin katlarında sokağa penceresi olan ev yok denecek kadar azdır. Buna karşılık avluya bakan pencerelerin çokluğu dikkat çeker. Açık, yarı açık yaşam mekanlarıyla ve geniş saçaklarla zenginleşmiştir. Bu nedenle, ön cephe özelliği avlu tarafından ortaya çıktığından manzara ve güneş hakimiyetini de dengelemek üzere, evler parsellerin yukarı köşelerine ve kuzeye sağır, güneye açık olarak yerleşmişlerdir.

Plan tipleri, sofa ile bunun etrafında yer alan odaların buldukları konuma ve üst kata çıkan merdivenin yerine göre değişiklikler göstermektedir. Merdiven ahşaptır. Altı depo olarak kullanılır. Her iki yanında simetri hakimse birer veya ikişer oda yer alır. Genellikle, avluya bakan cephelerinde boydan boya sofa bulunan evlerde ise, üst kata merdivene çıkılır. Sofanın genişliği, binanın yanından çıkan merdivenin iki kolunun genişliği ile uyum içindedir. Odalar sofanın gerisinde ve yapının arka duvarına yapışmış olarak yan yana sıralanmışlardır. Her biri doğrudan sofaya açılır. Bu tiplerde merdiven altındaki hacmin bahçeye yakın olmasının da etkisiyle tuvalet olarak yaygındır.

Evlere, sokaklardan "kuzulu kapı" ile girilir. Bu kapı geniş iki kanadı olan avlu duvarının yüksekliği ile orantılı, çoğunun üzerinde küçük iki tarafa meyilli, kiremit örtülü, ahşap çatısı bulunan kapılardır. Avlular, yılın yedi sekiz ayı boyunca yaşanan, evin kapalı mekanları ve sofalarıyla kullanım bütünlüğü içinde olan, genellikle kayrak taşı ile kaplı birçoğu havuzlu iç bahçeler şeklindedir. Duvarlara yakın yerlerde ağaçlar yer almaktadır. Evin bir duvarına bitişik olarak veya yarım bir konumda tek katlı müstemilat bulunur. Müstemilat içinde evin asıl mutfağı, ocağı, kileri ve bazen de banyo yer alır. Ayrıca, temiz su havuzları da bu binanın içinde veya dışındadır.

Yapılar genellikle taş veya ikinci derece ahşaptır. Çatı örtüsü olarak alaturka kiremit kullanılır. Ayrıca, bugün Muğla'nın sembolü olarak kabul edilen karakteristik bacalar alaturka kiremitlerle yapılan kendine özgü şapka ile kapatılmıştır.

ANDON'UN HAMAMI (ZELİHA'NIN HAMAMI)

150 yıllık bir Rum hamamıdır ve Rum sahibi Andon tarafından işletilmiştir. Mübadeleden sonra Türklere satılmıştır.

SABURHANE MEYDANI

Muğla 400' e yakın tescilli evi 170'e yakın sivil mimarlık örneği yapısı, 100'e yakın sokağı, eski hanları, şadırvanları arastası, meydanları ve camileriyle örnek bir Kentsel Sit alanıdır.

Saburhane Meydanı özgün mimari karakterin coğrafyayla uyumlu şekillendiği, Türk-Rum yada Müslüman-Hıristiyan olmak üzere iki farklı kültürün bir arda yaşadığı tipik bir yerleşmedir. Meydan adını bir zamanlar burada yer alan hapishaneden alır. Kimi evlere çıkmaz sokaklardaki avlu kapılarından geçilerek ulaşılır. Açık yada kapalı ön sofaları, ahşap süslemeleri verandaları, duvara gömülmüş dolap şeklindeki banyoları Muğla evlerinin belirgin özelliklerindedir.

19.yy'ın başlarından itibaren Osmanlının kaybettiği topraklardan (Balkanlar, Kırım ve Girit) göç eden varlıklı insanlar yanlarında Rum ustaları da getirmişlerdir. Rum ustaların etkisiyle 1820-25 lerden sonra mimari değişimler ortaya çıkmıştır. Sadece Rum ustalar değil, değirmenciler, terziler, doktor ve eczacılarda Muğla'ya gelip yerleşen Rumlar arasında yer alıyordu. Rumlar Saburhane Meydanı ve çevresinde yoğunlaşmışlardı. Rumlar zamanında Saburhane, ulu gınarların olduğu, ortasından dere geçen ve dere üzerinde taş köprüsü olan sosyal hayatın yoğun olarak yaşandığı bir mekan özelliği taşıymaktaydı. Yapı ustalığı ve marangozluktan sonra en önemli ve yaygın meslek meyhanecilikmiş. Meyhane Boğazi dediğimiz Andon' un hamamının (Zeliha'nın Hamamı) bulunduğu sokakta sağlıklı sollu meyhaneler yer almış ve mezeler adalardan gelirmiş.

ŞEMSI ANA

Şemsi Ana Muğla'ya geleneksel kimliğini veren anaerki yapının ermiş anasıdır. Belediye suyunu ilk kez bulan kişi olduğuna inanılan Şemsi Ana'nın ilginç bir öyküsü vardır;

Çobanlık yapan Şemsi Ana keçilerini otlatmaya bir gün keçilerinden birinin sakalının ıslanmış olduğunu görür. Bu birkaç gün böyle devam eder. Bir gün Şemsi Ana keçisini takip eder. Keçinin su içtiğini ve içtiği suyun üzerini ayağıyla toprak atarak kapattığını görür ve suyun çok az olduğu bu dönemde suyu kaynağını bulur. Suyu bulduğu için ermiş kabul edilir.

ULU CAMİİ

Şehrin en eski camisi olup Menteşe Sultanlarından İbrahim Bey tarafından 1334 yılında yapılmıştır. 1938 yılında Muğlalı Abdizade Bey tarafından onarılmıştır.

KURŞUNLU CAMİİ

1493 'te Esseyit Şucaaddin tarafından yaptırılmıştır. 1900'de Şerif Efendi tarafından son cemaat yeri eklenmiştir. Minaresi de aynı yıllarda Hacı İsmail tarafından yapılmıştır. Eskiden otuz odalı bir medresesi de bulunan caminin Muğla'da ki diğer camilerde ayrılan en önemli özelliği kurşunla kaplanan büyük kubbesidir. Cami içinde yer alan kalem işi

süslemeler Rodos'tan getirilen kök boyalarla işlenmiştir. Düzgün kesme taştan örme beden duvarları Selçuklu Mimarisi özelliği taşımaktadır.

ŞAHİDİ CAMİİ

18. yy'da caminin bugün bulunduğu yerde bir Mevlevi Mescidi yer almaktaydı. Sonradan yıkılan bu mescidin kalıntıları üzerine, 1848 yılında Hacı Osman Ağa tarafından bugünkü caminin ana binası inşa ettirilmiştir. İlk onarımı 1869'da olan yapıda ikinci esaslı onarım Mevlevi şeyhi olan Şeyh Cemal tarafından 1911 yılında yapılmıştır. Caminin bahçesinde, camiye adını veren ve 1470-1550 yılları arasında yaşadığı bilinen Mevlevi Şeyhi Hz. Şahidi'nin türbesi ile ilk mescidi kuran Şeyh Seyit Kemalettin'in mezarı bulunmaktadır. Caminin iç bölümü günümüzde de dervişlerin bir zamanlar halka halinde zikir yaptıkları haliyle aynen korunmaktadır.

KÜLTÜR EVİ

Muğla Belediyesince 1999 yılında kamulaştırılan yapının tarihi 1800' lü yıllara dayanmaktadır. Önceleri Şerefiler Ailesi' ne ait olan yapı, hem Türk hem de Rum mimarisini bir arada göstermektedir. İç avlu cephesinde altta açık bir sofa, üst katta kapalı ahşap cumbası yer alır. Odalar sofalara açılmaktadır. 2003 yılında restorasyonu tamamlanarak hizmete açılmıştır. Yöresel kıyafetlerin, eşyaların sergilendiği, kültürel etkinliklerin düzenlendiği bir mekan haline gelmiştir.

YAĞCILAR HANI

Yapımı yaklaşık 1493 yılına dayanmaktadır. Han kentin geçmişinde önemli bir ticari merkezdi. Sağlam taş duvara dayalı bağdadi ve ahşap karkas sistemde yapılmıştır. Burası eskiden yağhanelerden oluşmaktaydı. Günümüzde restore edilerek ticari bir merkez ve avlusundaki çınar ağacının gölgesinde bir dinlenme alanı olarak kullanılmaktadır.

ÖZBEKLER EVİ

Geleneksel Muğla evlerinden biri olan, Hacı Hamzalar ve Ali Rıza Özbek evi olarak bilinen yapı, yaklaşık 225 senelik bir geçmişe sahiptir.

1987 yılında Muğla Mimarlar Odasınca en iyi korunan ve yaşatılan ev ödülü verilmiştir.

İlk zamanlarda yapı toprak damlı iken sonradan belli tadilatlar geçirmiş ve yapıda kış evi, yaz evi, sahanlıklar, ev altları gibi mekanlar yapılmıştır. Sonraları toprak dam kapatılarak ahşap bağdadi ve kiremit çatılı bir sisteme dönüştürülmüştür. Yola bakan cepheleri sağır taş duvar iç avluya bakan kısmında ahşap malzemeden oluşan açık sofa yer almaktadır. Restorasyon sırasında taş duvarların eksik kısımları tamamlandıktan sonra zemin kattaki mevcut taş duvar ortaya çıkarılarak temizlenmiştir. İç bölmeler tamamen soyularak ahşap bağdadi kısım ortaya çıkarılmış ve sadece çürük ahşaplar değiştirilmiştir. Yapının üst katında yer alan orijinal kapı ve yüküklerin yıpranan kısımları tamir edilmiş ve odanın giriş kısmında orijinalinde bulunan 3 kemer ve ahşap dikmeler ortaya çıkarılmıştır. Sivalarda Muğla'da kullanımı yaygın olan horasan harcı (kireç, saman, keçi kılı ve harç karışımı) kullanılmıştır. Muğla Belediyesince kamulaştırılarak restorasyonu tamamlandıktan sonra 2005 yılında hizmete açılmıştır.

SAATLİ KULE

1895' te Muğla'nın ilk Belediye Başkanlarından Hacı Kadzade Süleyman Efendi ve eşi Pembe Ana, Hicaz'a giderken Şam şehrinde gördükleri kulenin bir benzerini Muğla'da yaptırmak istemişler ve ünlü Rum usta Filvarus'a (Mihail Konstantin'in oğlu) bugünkü saatli kuleyi yaptırmışlardır.

HACIKADI EVİ

Bugün kayıtlara "Hacıkadı Evi" olarak geçen evin yapım tarihi 1875-1880 yılları arası olup günümüzden 130 yıl öncesine dayanıyor. Muğla'nın ilk belediye başkanı olan Hacıkadı Süleyman Efendi ve eşi Pembe Hatun bu evi oğulları Ömer Efendi için yaptırmıştır. Muğla için önemli olan tarihi saatli kule ve eski adı Memleket Hastanesi olan devlet hastanesi de aynı aile tarafından yaptırılmıştır.

2004 yılında Muğla Valiliği tarafından basit onarım yapılarak 2005 yılında hizmet vermeye başlamıştır.

ARASTA

Şehri dış dünyaya bağlayan tek unsur, İzmir –Aydın –Çine, Tavas-Denizli güzergahı iken bu güzergahı kullanan kervan yolu Muğla'dan geçiyordu. Deve kervanları bugünkü Sekibaşı Sokağı'ndan kente girerler ve bu yolu takip ederek merkeze varır, bugünde Kentsel Sit alanının ticari merkezi olma niteliğini koruyan bölgesinde Yağcılar Hanı, ve Kocahan' da konaklardı. Kervanlar Saburhane semtinden şehri terk ederek, bugün de mevcut olan "Yılanlı Dağı Yolu" üzerinden Tavas'a ulaşırlar ve oradan da Denizli'ye geçerlerdi.

Tarihi kervan yolunun geçtiği güzergahta bulunan Yağcılar Hanı, İbrahim Hanı, Bacılar Han, Balcıoğlu Hanı, Konakaltı Hanı ve şu anda ayakta olmayan Kocahan' ın eski yıllarda kentin en hareketli mekanları olduğu bilinmektedir.

Arasta'da çeşitli mesleklerin loncaları vardı ve toplu olarak buldukları yerlere adlarını verirdiler. "Demirciler Arastası", "Bakırcılar Arastası" günümüzde de halen aynı şekilde adlandırılmaktadır.

Arastanın kuzeyinde yer alan Tabakhane de kent yapısı içinde önemli bir ticaret merkeziydi. Burada işlenen deriler kervanlardan çok ilgi görürdü. Kervancılar için önemli olan diğer mallar ise el tezgahlarında dokunan bezler, orman ürünleri (kereste) ve Hamursuz dağından çıkarılan yüksek kaliteli kireçti. Bunlar karşılığında Muğla da yeterli oranda ekilmeyen buğday, bazı tarım ürünleri ve kumaşlar alınırdı.

Muğla'nın eski kervan yolu güzergahı üzerinde kuzey-güney, doğu-batı akslarının kesiştiği noktada yer alan geleneksel ticaret merkezi arasta tarihi dokusu sivil mimari özelliklerini yansıtan, ticari yoğunluğa sahip bir bölgedir.

Bu bölge özellikle 80'li yıllardan itibaren toplum yaşayışının çeşitli nedenlerle değişmesi, kent merkezinin güneye doğru kayması, eski ustaların yerini alacak yeni ustaların olmayışı gibi nedenlerle eski önemini kaybetmeye başlamıştır.

BELEDİYE HİZMET BİNASI

1867 Osmanlı İdari taksimatında mutasarrıflık olan Mentеше Livasının hükümet konağı olarak yapılmıştır. Konağın planı devrin jandarma komutanı olan Şamlı Binbaşı Hüseyin Bey tarafından çizildi. Şam' daki bir konaktan esinlenerek çizilmiştir. Adliye Binasının 2. katı 1889 yılında Muğla Mutasarrıfı olan Cafer Paşa tarafından yaptırılmış ve binanın inşaatında Rum ustalar çalışmıştır. Bina, 1949 yılına kadar valilik binası olarak daha sonra da adliye binası olarak kullanılmıştır. 2003 yılında Milli Emlak Müdürlüğü tarafından Belediye Hizmet Binası olarak kullanılmak üzere Muğla Belediyesine devredilmiştir.

KONAKALTI HANI

19.yy' a tarihlenen sivil mimarlık örneği bu han ahşap ağırlıklı bağdadi bir yapıdır. Üst kat şehre ticaret yapmaya gelen tüccarların ve mevsimlik işçilerin konaklaması için kullanılmıştır. Alt katta dükkanlar, hayvan damları ve ambarlar yer almaktaydı. Muğla Belediyesi himayesinde Ağa Han mimarlık ödülü sahibi Nail Çakırhan gözetiminde restore edilen han, günümüzde Muğla Belediyesi Eğitim, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde kültürel ve sosyal faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır.

SANAT EVİ (MÜFTÜLER EVİ)

Yapım tarihi yaklaşık olarak yüzyıl öncesine dayanır. Kentin kütür kütür ve sanatını yansıtan örneklerin sunulduğu bir mekân olarak 2003 yılında Muğla Sanat Evi olarak hizmet vermeye başladı.

MABOLLA KALESİ

Muğla kentinin yaslandığı tepe doruğunda yerleşik olan Mabolla Kalesi, özellikle doğu, güney ve batı yönlerde savunmaya son derece elverişli konumuyla 1. bin başlarına uzanabilecek önemli bir yerleşim merkezi özelliğinde. Mevcut kalıntılar tepede Klasik çağlardan Bizans Dönemi içlerine dek uzayan kesintisiz bir yerleşimin varlığını göstermektedir.

MUĞLA KENT ORMANI

Muğla Kent Ormanı 1025 hektar alanda, şehrin stresinden kurtulmak isteyenler için 2006 yılında hizmete açılmıştır. Kent Ormanı'nın içinde koşu, yürüyüş parkurları, çocuk oyun alanları, seyir terası, gözetleme kulesi ve soyunma kabinleri bulunuyor. Burada ateş yakmadan her türlü etkinlik yapılabilir.

TROLİAN PARK

Muğlanın doğusundaki Özlüce köyü Kaklıcatepe Mevkiinden çıkartılan fosiller Muğla Müzesi Doğa Tarihi kısmında Trolian Çağı bulguları olarak sergilenmektedir. Kaklıcatepe fosilleri kazı ve araştırma çalışmaları 1992 yılı sonlarında başlamış ve mutfak eşyaları, gergedan, fil ve benzeri yaratıkları, domuzlar, atlar ve et yiyen hayvanlar olarak üç parça halinde sınıflandırılmıştır. Bu bulguların tarihlendirildiği çağa bir zamanlar Doğu Asya'dan İspanya'ya kadar geniş bir alanı kapsayan 5 - 9 milyon yıl yaşındaki şu anda sönmüş bu gibi örnekler Teruel Havzası'nda olduğu için Trolian Çağı olarak bilinmektedir.

5. HALK DANSLARI

BELGELERLE ZEYBEK ÖĞRENİYORUM EĞİTİM VİDEOLARI

- ▶ Giriş [izle](#)
- ▶ Tanıtım [izle](#)
- ▶ Muğla Zeybeği Erkek Oyunu [izle](#)
- ▶ Muğla Zeybeği Kadın Oyunu [izle](#)
- ▶ Kerimoğlu Zeybeği Erkek Oyunu [izle](#)
- ▶ Kerimoğlu Zeybeği Kadın Oyunu [izle](#)
- ▶ İnceoğlu Zeybeği [izle](#)
- ▶ Kadioğlu Zeybeği [izle](#)
- ▶ İnce Hava Zeybeği [izle](#)
- ▶ Deniz Üstü Köpürür Kadın Oyunu [izle](#)
- ▶ Sürmelim Zeybeği Kadın Oyunu [izle](#)

ZEYBEK SÖZCÜĞÜNÜN TANIMI

ZEYBEKLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ KONUSUNDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER:

Zeybek ve Zeybeklik konusunda en eskiye dayanan bilgileri Halikarnas Balıkcısı olarak bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın eserlerinde bulmaktayız. Yazar bir eserinde, ilk Türk tarihi yazarlarından Aşık Paşa'nın Anadolu'daki Oğuz Türklerini dört gruba ayırdığını ve bunlarında;

- 1- Garziyani Rumlar
- 2- Ahiyani Rumlar
- 3- Abdalani Rumlar
- 4- Bacıyani Rumlar

olduğunu belirtmektedir. Bu ayrımların hepsinin sonunda bir RUM sözcüğünün gelmesi ilk bakışta garipsenecek bir olaydır. Ve yine yazar eserinde bunun açıklamasını şöyle yapmaktadır. Burada kullanılan Rum sözcüğü Ortodoks Hıristiyan anlamına gelmez. Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldığında Anadolu, Balkanlar ve onun başkenti İstanbul'a Doğu Roma deniliyordu. Örneğin; Celaleddin-i Rumi denilince akla Romalı Celaleddin gelmektedir. Ve gene tarihte Fatih ve ondan sonra gelen padişahlarda kendilerine Roma imparatoru unvanını vermişlerdir.

Yukarıdaki ayırım içerisinde birinci sırada yer alan "Garziyani Rumlar"ın Efeler, Zeybekler ve Kızanlar olduğu ileri süren yazar, birbirinden ayrı olarak düşünilemeyen bu üç unsuru Anadolu Kültür ve insanı açısından değerlendirmekte ve bunlara "İBAKKİ" demektedir. İbakki ise şarap tanrısı "BAKKO" nun tayfası demektir. Bakko sözcüğü Grekçe değil, Anadolu'da Lidyalıların dilindedir. Tarihçi Herodot'da Zeybeklerden ibakki diye bahseder.

Cevat Şakir Kabaağaçlı, ibakkilerden Anadolu'da yayılmış bir BAKKOS kurulu olduğu göz önüne alarak Zeybek kılık, kıyafeti ve oyunlarının doğuşunu da bu savı çerçevesinde şu örneklerle kanıtlamaya çalışmaktadır. İsa'dan önce bazı Latin şairleri ibakkilerin başlarında TİR (Sur şehri) kırmızısından bir külah giydiklerini, dans ederken de takma saçlarını havaya fırlattıklarını ve aynı zamanda başlarına asma yapraklarından, kayakapan sarmaşığı veya çiçeklerden bir çelenk taktıklarını yazarlar. Tir kırmızısından külah festir. Zeybeklerin püskülleri tartıyla alınırdı. En hafif püskül yüz dirhem idi (yani çeyrek okka). Bu püsküller, saç gibi bazen arkadan, bazen de yandan omuza sarkıtılırdı. Yaprak ve çiçeklerden yapılan çelenk ise zeybek çevresidir. İbakki kuruluşu Anadolu'dan Balkanlara geçti ve yayıldı.

İbakkiler dağlarda dans ederlerdi. Cepken ve Camadana gelince; İbakkiler keçi, geyik ve pars postu giyerler ve bu postların iki ayağı omuz üzerinden arka aşağıya doğru sarkardı. Zeybek cepkenindeki sarkan iki kolda işte bu bacak ve ayakların kalıntısıdır.

Zeybekler Pazubant ve Maşa takarlardı. Bunların her ikisi de Herodot'un "Skilas"ta var olduğunu yazdığı kutsal alametlerdir. Sonraları pazubant muska özelliğini almıştır. Dansları ise; tamamıyla "BAKKİK" ve "DİYONİSYAK" idi. Buna göre Zeybek önce meydanı dolaşır ve sonra ellerini yukarı kaldırarak üzüm salkımını koparır ve diz üstü gelir. Salkımı sepete koyar, sonra kalkar. Sepetteki üzümü çiğner ve şarap suyu çıkarır.

"Diyanosos" sözcüğü Helence değil, unutulmuş bir Anadolu diline aittir. Zeybekler TEHNEL (Defne) ağaçlarının buldukları yerlerden hiç geçmezlerdi. Bu ağaç kutsal sayılırdı. (Defne dalının Apollon çelengi olmasından)

Efe sözcüğü "EFEB" den gelir. Efeb; genç delikanlı yani silah taşıyan yiğit demektir. Efeb teşkilatı Yunanistan'dan önce Anadolu da kurulmuştur. Bunlar tıpkı Zeybekler gibi dağ başında talim ederler ve daha sonra kent'e gelerek tiyatrodaki silah oyunları yaparlardı. Tiyatro yuvarlak olduğu için dansları da daireseldi. Bu dans aynı zamanda dinsel.

Yazarın bu görüşlerini göz önüne alırsak, zeybekliğin Anadolu'da doğup geliştiğini görüyoruz. Günümüzde ortaya atılan bazı Rum iddiaları ile çeliştiği de bir gerçektir. Ve gene bu tür iddiaların geçersizliğini şu örneklerle açıklayabiliriz;

1885 de Ege de araştırmalar yapan Macar Folklorcusu Dr.KUNOŞ Kızan ve Efe deyimlerinin katkısız Türkçe olduğunu ve Türk yurdunun birçok yerinde kullanıldığını yazar ki bu deyimler Zeybeklikle de iç içedir diyebiliriz. Aynı yazar yine zeybeklerden bahsederken "Bu yağız çehreli insanlar oyunlarında Türk kahramanlık geleneğini bütün ihtişamı ile yaşatmaktadır" demektedir.

Zeybek oyunlarının batı da yayılış çevresine gelince; Ege denizindeki adalar ile Yunanistan'ın bazı kıyı kentlerinde oynanmakta ve "SAYVAKİKOS", "ZAYPAKİKOS" gibi adlar almaktadır. Rodos adası ve çevresinde ise bu oyunlarımızın adları "TÜRKİKOS" dur. Çalgıları ise Türk çalgıları olan davul ve zurnadır.

Hüseyin Kazım Bey'in dört-beşbin sahifelik Türk sözlüğünde Zeybek sözcüğü Aydın ve Bursa illeri halkına verilen unvan. Bazen arkadaş ve kardeş gibi hitap yerine kullanılır. Hafif tüfekçi asker, Selçuklular zamanında Teke ve Aydın taraflarında bulunurlardı şeklinde tanımlanmaktadır. Ve yine Celal Esad Arseven tarafından düzenlenen Sanat Ansiklopedisinde bu tanım "Eskiden asayişin korunmasına memur hafif silahlı askere verilen addır. Selçuklular zamanında Aydın ve Teke taraflarında böyle bir askeri sınıf oluşturulmuştu ki bunlara Efe denirdi." Şeklinde dir.

Rum araştırmacılarından KHOLOROS un 1889 yılında yazdığı Türkçe den Rumcaya Kamus'unda ise; Zeybek-Zeybekos: İzmir ve civarındaki Türk aşiret sakinlerine verilen addır deniliyor. Bizans tarihlerinde de Peçenek kılığı ile zeybeklerin kılığı arasında bir benzerliğin olduğu yazıyor ki Anadolu da ki Peçenek yerleşimi 1048 yıllarına rastladığı göz önüne alınırsa bu yorumun doğruluğu ortaya çıkıyor.

Divanı Lügati Türk'te, Zeybek sözcüğü birleşik ad olarak kabul edilmekte bununda "ZAĞ" ve "BEK" sözcüklerinden oluştuğu belirtilmektedir. Anlayışlılık olarak kabul edilen ve aslı "SAĞ" olan "ZAĞ" sözcüğü daha sonra "BEK" hecesine uydurularak "ZEĞ" olmuş ve "BEK" hecesi ile de birleşerek Anlayışlı, akıllı, sağlam adam anlamına gelen "ZEĞBEK" adı ortaya çıkmış denmektedir. Daha sonraları da (Ğ) yazım kuralına uydurularak (Y) şekline dönüşmüştür. Bu sözcüğün Oğuzca dan geldiği de ayrıca tespit edilmiştir.

Hüseyin Hilmi Bayındır ise; eserlerinde Zeybekliğin tarihinin Ege uygarlığı kadar eski olduğunu, Ege ile Akdenize binlerce yıl egemen olan zeybeklerin bu tarihinin M.Ö. 3000 yıllarında Etrüsklerle başladığını ileri sürdükten sonra 1835 tarihli padişah fermanı ile Anadolu'yu dört yıl dolaşan Fransız Charles Texier Küçük Asya adlı kitabında Amasyalı Coğrafyacı Strab.on'dan yaptığı alıntılarla şunları naklediyor demektedir.

"Zeybekler, gayet yüksek bir sarık, bütün bir silah fabrikası halini almış geniş bir kuşak sararlar. Gelenek üzere beyaz bezden yapılmış donları ancak dize kadar iner. Zeybekler yalnız asker değil , tacir ve iyi birer kervancıdır. Bunlar dağlara yerleşmiş asil yerli halkın kalıntıları olabilir ve istemeden adam öldüren ve bu düşünce ile para verenlerin hizmetine giren Tiral'ın kurucuları oldukları akla gelebilir" dedikten sonra bunların geleneklerinden bahseder.

Yazar Charles Texier daha sonra Tirallıların Osmanlı olmadıklarını bunların Etrüsk Türkleri olduğunu söyler ve Zeybek oyunlarının da dar gemi oyunu olduğu için iki kişi tarafından oynandığını yazar. Burada şunu belirtmemiz gerekir; Zeybek oyunlarının doğuş yerinin gemi güvertesi olması bir ihtimaldir. Aynı konu üzerinde araştırmalar yapan Mahmut Rağıp Gazimihal zeybek oyunlarının gemici oyunları olduğunu ileri sürmektedir. Bu iddia doğru olsaydı bugün zeybek oyunlarını sadece Batı Akdeniz ve Ege kıyılarında görebilirdik. Ayrıca bu oyunlar Etrüsk oyunları olsaydı, Anadolu kıyılarından göç edip Avrupa kıyılarına yerleşen Etrüsk lerin gittikleri ve kalıp yerleştikleri yerlerde bugün mutlaka kalıntılara rastlamamız gerekirdi.

Zeybek sözcüğünün kökeni üzerinde yapılan incelemeler bize Oğuz Türklerine ait olduğunu göstermiştir. Anadolu'ya 1071 Malazgirt savaşından sonra yayılan Oğuz Beylerinden Emir Caka Bey komutasındaki ilk Türk donanması İzmir ve civarı Ege kıyılarına zaptetmiş ve hatta Yunanistan sahillerine kadar seferler yapmıştır. Daha sonra Aydınogulları tarafından zapt edilen İzmir ve yöresinde bu beylik özellikle büyük varlık göstermiştir. Bu nedenle Batı Anadolu'ya ve kıyılara inerek denizlere açılan Oğuzların gemilerde ve karada oynadıkları oyunlar Zeybek oyunlarıdır. Dikkat edilirse Zeybek oyunları, özellikle tek oynanan zeybek oyunları; Aydın, İzmir, Muğla illeri ve yörelerinde daha çok oynanan oyunlardır.

Bu düşünceden hareketle oyunların oynanış biçimlerinin doğuşunu da şu şekilde açıklamak mümkündür; Oğuz boyları genellikle kutsal olarak yırtıcı kuşları seçmişlerdir. İşte zeybekler oyunlarını seçtikleri ve kutsal saydıkları bu kuşların hareketlerinden esinlenerek oluşturmuşlardır. İyice incelendiğinde, Şahin ya da Kartal'ın hareketleri ile Zeybek oyunlarındaki tavırların tıpa tıp benzerliği görülür.

Avukat Cemil Demirsipahi ise eserinde bu olayı şu şekilde açıklamaktadır; Kartal'ın uçuşundaki kanat açışı, konuşundaki bacak ve gövde ile kanat hareketlerini, sekişindeki sıçramaları ve kaya üzerine konduktan sonra meydan okurcasına dikleşmesi, zeybeğin kollarını indirdikten sonra 1 tartımlık dikleşip uzaklara ve yukarıya bakması, oyunda 5 tartımlık yürüyüş ve figürlerle kollarını yan yukarıya açışı ve figürlerini yaparken duygusal görünümü, diz çöküşü ve vurmaları oyun boyunca başını öne eğip yere bakması, yükseklerde uçan kartal'ın sürekli aşağıyı, yeri gözlemesini canlandırdığı benzerlik dikkati çekmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Selçuklular, Anadolu ya geldikleri zaman Zeybekleri uçlara yerleştirdiler. Zeybek oyunlarının Ege'de yayılışı da bu yüzdendir.

ZEYBEKLER KENDİ ARALARINDA ÜÇ BÖLÜME AYRILIRLARDI

- 1- EFE
- 2- ZEYBEK
- 3- KIZAN

EFE

Bu birliğin ağasıdır. Halk arasında Efe kabadayı anlamına gelmektedir. Asıl anlamı ise "Aka" sözcüğünden türemiştir. Aka demek, devlet, kudret demektir. Efe sözcüğü özellikle Osmanlı Devletinin son zamanlarında daha sık kullanılmaya başlamıştır. II.Abdülhamit döneminde devleti uğraştıran efelerin bazıları Kurtuluş savaşı sırasında Batı Anadolu da Yunanlılara karşı başarılı çete savaşları vermişlerdir. Zeybekler arasında kahramanlık ve mertlik gösterenleri kendilerine Efe seçerler ve onun buyruğu altına girerlerdi. Bir efenin oğlu babası öldükten sonra efe olabilirdi ama bunu tüm zeybeklerin onaylaması gerekirdi. Efelerin taşıdığı silahlar tamamen gümüş kaplı olurdu. Efeler çoğunlukla ayağa KAYALIK adı verilen işlemeli özel bir çizme giyerlerdi. Bazen de KEPMEN adı verilen meşin tozluk takarlardı. Efelerin mintan düğmeleri çözüktü olurdu. Sakal uzatmazlardı. Bindikleri at erkekti ve atın üzerine Osmanlı Kaltağı örterlerdi. Silah olarak kulaklı Yatağan ve Filinta taşırlardı.

ZEYBEK

Silahlı bey anlamına gelmektedir. Ağa olan efenin yanındaki kızanların yetişmesi ve yönetiminden sorumlu idiler. Zeybekler, efelerinin yanında birer kol beyi görevi görürlerdi. Bunlar iyi silah kullanan cesur kişilerdi. Her zeybeğin kendi kişiliğine uygun birde lakabı olurdu. Zeybeklerin başı nal şeklinde tıraş edilirdi. Şalvarının arasında beyaz donunun ucu ve göbeği görünür, camadan'ı daha kısa olurdu. Fes püskülleri de efeninkine göre daha kısa olan zeybekler, sırmalı cepken giyerlerdi. Bacağa Kepmen olarak adlandırılan meşin tozluk takarlar ve ayağa da çarık giyerlerdi. Mintanlarının yakaları daima ilikli olan Zeybekler silah olarak ta Kocabıçak ve Mavzer taşırlardı.

KIZAN

Bu sözcük yörede halen çocuk anlamında kullanılmaktadır. Asıl anlamı; Efenin mahiyetine giren kişidir.Efelerin emrinde birer asker gibidirler. Efe izin vermedikçe hiçbir şey yapamazlardı. Hatta evlenemezlerdi. Efeye kızan olmak önemli bir konu idi. Kızan olacaklar için özel bir tören düzenlenirdi. Kıyafetleri ise daha sade idi. Başlarının sadece ortası tıraş edilir,silah olarak ta Martin taşırlardı. Zeybeklerle ilgili bu tanımların dışında yörede, Efe ve Zeybek kimliği altında kendi çıkarı için her türlü ahlaksızlığı yapanlara ise " Çalıkakıcı" adı verilir. Ve yine bir efenin grubundan ayrılarak başka bir efenin mahiyetine girenlere de " Azıtma" denirdi.

KIZANLIK TÖRENİ

Kızanlık törenini hikayesel bir anlatımla bir çok kaynaktan yararlanarak veren Sayın A.Haydar Avcı'nın anlatımını aynen aşağıda veriyoruz.

Şafak vaktiydi. Tan yerleri ışıldıyordu. Dağların dorukları incecik pusluydu. Çayır çimen ıslak, toprak nemliydi. Çiğ düşmüştü yere, Zeybekler atlara binmişlerdi, Efe al bir atın üstünde dimdik, filinta gibi duruyordu. Aralarına yeni katılan kızan için kızanlık töreni yapılacaktı. Bu bir zeybeklik geleneğiydi. Bu tören yapılmadan kızanlığa geçiş olmazdı.

Efe kızanlarına doğru baktı. Hazırlıklar bitmişti.

"Yürüyün yiğitler" dedi. " Gün kuşluk olmadan karşı dağları tutmamız gerek. " Çekti atın başını, sürdü incecik, mavi dumanlı dağlara doğru. Uçar gibi gidiyorlardı. Dağın doruğuna yakın bir yerde çektiler atların başlarını, durdurdular. İndiler aşağı. Yanları, yönleri kayalıktı dimdik , keskin... daha ileride derin uçurumlar, uzun vadiler uzanıyordu. Bir defne ağacının dibine vardılar. Dağların yamacında bir çok defne ağacı vardı.

Efe yere diz çöktü. Zeybekler ve kızanlarda diz çöktüler. Kızan adayı ayakta duruyordu. Efe başını doğrulttu, bir pare pare dumanlı dağlara, yalçın, mor kayalara, dipsiz uçurumlara, derin boğazlara, bir yeni kızan adayına baktı. Kızan adayı belindeki yatağanını çekti, üç kez öptü. (Yatağan yaklaşık 70 cm. ile 100 cm. arası uzunlukta eğri kınlı, kemik saplı bir bıçak türüdür. Denizli ilinin, Acıpayam kazasının Yatağan beldesinde yapıldığı için bütün zeybekler bu bıçak türüne yatağan derler.) Efenin önünde diz çöktü, yatağanı yere koydu. Efe döndü, göz gezdirdi diğer kızanlara seslendi.

EFE : - "Kızanlar" dedi. "Bu koca dağların sahibi kim.?"

KIZANLAR : - Erimiz.

EFE : - Yiğidi kim.?

KIZANLAR: - Efemiz.

EFE: - Susuz derelerde kavak biter mi.?

KIZANLAR: - Bitmez.

EFE: - Bitkisiz Diyarda duman tüter mi.?

KIZANLAR: - Tütmez.

EFE: - Yiğit kime derler?
KIZANLAR: - Sözünde durup efesiyle ölene.
EFE: - Dağ başında duman eksik olur mu?
KIZANLAR: - Olmaz.
EFE: - Yiğit başından güman eksik olur mu?
KIZANLAR: - Olmaz.
EFE: - Duvarı ne yıkar.?
KIZANLAR: - Nem yıkar.
EFE: - Yiğidi ne yıkar.?
KIZANLAR: - Gam yıkar.
EFE: - İnsan dünyaya ne için gelir.?
KIZANLAR: - Ölmek için.
EFE: - Ölmekten korkanlar...
KIZANLAR: - Dertlenip hortlamaya...
EFE: - Yiğide öğüdünüz nedir.?
KIZANLAR: - Zalimden korkmaya..
EFE: - Şeytana bel bağlanır mı.?
KIZANLAR: - Yardımcımızdır, bağlanır.
EFE: - Adem uşağına bel bağlanır mı.?
KIZANLAR: - Bağlanırsa ağlanır.
EFE: - Var yemezlere acımak mı haktır, dayak mı.?
KIZANLAR: - Dayak haktır.
EFE: - Korkunun ecele faydası var mıdır.?
KIZANLAR: - Yoktur.
EFE: - Zalime karşı yiğitlerde ne olmaz.?
KIZANLAR: - Merhamet.
EFE: - Korkaklar zeytini nerede döverler.?
KIZANLAR: - Ağaç dibekte.
EFE: - Yiğitler yağı nerede kavururlar.?
KIZANLAR: - Zalim göbeğinde...

Efe ayağa kalktı. Zeybekler suskun, efeye bakıyorlardı. Defne ağacının önüne geldi. Büyük yatağanını defne ağacına sapladı. Kızanlar ağacın önünde toplandılar. Efe ağacın dibine durdu, sözlerini sürdürdü.

EFE: - Dar günde, zor günde hak yolundan dönülmeyeceğine söz olsun mu.?
KIZANLAR: - Olsun.
EFE: - Sır verenin seri gitsin mi.?
KIZANLAR: - Gitsin.
EFE: - Sözünde durmayan, kahpe. Bacının öz kızanı olsun mu.?
KIZANLAR: - Olsun.
EFE: - Şu dualı yatağan böğrüne batsın mı.?
KIZANLAR: -Batsın.
EFE: - Doğru söylediğinize Nash, Nasuh tövbesi olsun mu.?
KIZANLAR: - Olsun.

Efe sözlerini bitirdi. Yeni kızan andına başladı. Kızanlığa başlarken ant içmekte bir Zeybek töresi idi.

KIZAN: - Efemin söylediği sözden, gösterdiği izden ayrılmayacağıma, dostunu dost, düşmanını düşman bileceğime, serim giderse sır vermeyeceğime, bu dağ başında, bu kutsal ağaç önünde, efemin huzurunda ant içerim, ant içerim, ant içerim. Dedi, üç kez yineledi sözünü.
Kalktı, defne ağacına saplı yatağanın altından yedi kez geçti. Ardından diğer kızanlar geçtiler. Sonra geldi efemin elini öptü, efe doğruldu kızanın alnından öptü.
Yatağanı ağaçtan çekti, yeni kızana verdi.

EFE: - Hadi uğurlu, kademli, cihanda yüzün ak olsun dedi.

Bitti tören. Kalktılar ayağa, aday genç artık efenin yeni kızanı olmuştu.

MUĞLA YÖRESİ HALK OYUNLARI TÜRLERİ

Muğla İlinde çalgılı olarak oynanan halk oyunu türlerinin yöresel yayılış şemasını aşağıdaki şekilde gösterebiliriz.

1- AĞIR ZEYBEK OYUNLARI: Muğla merkezi ve merkeze bağlı yerleşim yöreleri ile Yatağan, Kavaklıdere, Milas, Ula, Marmaris, Datça ilçeleri ve köyleri.

- 2- AĞIR VE HIZLI ZEYBEK OYUNLARI: Bodrum ve çevresi.
3- KIRIK (yürük) ZEYBEK VE TEKE YÖRESİ OYUNLARI: Köyceğiz, Ortaca, Dalaman, Fethiye ilçeleri ve köyleri.

Zeybeklerin oynanış şekillerine gelince;

- 1- Tekli oynanan zeybekler,
  - 2- İkili ve daha çok kişi ile yani grup halinde oynanan zeybekler,
  - 3- Sadece erkekler tarafından oynanan zeybekler,
  - 4- Sadece kadınlar tarafından oynanan zeybekler,
  - 5- Erkek – Kadın bir arada oynanan zeybekler,
- olarak sınıflandırabiliriz.

Zeybek oyunları dokuzlu aksak tartım üzerine kurulmuş yiğitlik, dürüstlük, mertlik ve kendine güvenin anlatımını belirten oyunlardır. Oynandığı tüm il ve yörelerde genelde oyun esnasında yapılan figür ve hareketler aynı gibi görünürse de dikkatli bir şekilde incelendiğinde tavrı farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

Zeybek oyunlarının oynanış biçim ve tavrını genelinden özeline doğru şu şekilde ayırabiliriz;

GENEL TAVIR: Oynandığı tüm bölge ve illerdeki oynanış biçim ve figürlerindeki genel birlik ve benzerlik tavrı.

YÖRESEL TAVIR: Genelde oynanış biçiminin oynandığı il şartlarına uyularak sergilenişindeki nüans farklılığı.

KİŞİSEL TAVIR: Daha çok bireysel yani tek kişi tarafından oynandığında oynayanın yöresel biçim ve figürlere kendi kişisel duygu, yetenek ve becerilerini de eklemesi ile ortaya çıkan tavrı.

Zeybek oyunları yukarıda da belirttiğimiz gibi tek kişi tarafından oynanabildiği gibi gruplar halinde de oynanabilir. Kadın ve erkek figürleri birbirinden farklı olduğu için ancak bazı figürlerin oyun dışı bırakılması halinde birlikte oynanabilir. Oyunlar grup halinde oynanacaksa, oyun esnasında mutlaka bir daire oluşturmak şarttır. Erkekler tarafından oynanan zeybek oyunlarının başlıca ana figürleri; tüm zeybek oyunlarında rastladığımız kollu, kolsuz veya sekmeli düz yürüme, dönme, çapraz ve seri çapraz, diz çöküp diz vurma, sıçrama, sek sek ve bacak çelip dönmedir.

Oyuna çıkacak olan bir kişi "meydancı" tabir edilen birisi tarafından oyuna davet edilir. Oyuncu müzik eşliğinde kendine özgü bir tavırla meydanı gezer. Bu harekete "gezinleme" denir. Gezinleme esnasında eğilerek veya çökerek iki elinin avuçlarını yere sürer. Bu hareketin yapılmasındaki amaç, ellerinin terini kurutarak oyun anında parmaklarının iyi çıtılmasını sağlamaktır. Bundan sonra gezinleme müzik eşliğinde bir süre daha devam eder. Bu bölüm oyuna ısınma yani konsantre olma bölümüdür. Daha sonra yine müzik eşliğinde kolsuz sekmeli düz yürüme figürü ile oyuna girer. Arkasından dönme hareketiyle kolları omuz hizasında yukarı kaldırıp, parmaklarını çıtılarak bahsettiğimiz ana figürleri kendi kişisel yetenek ve becerilerini de katmak suretiyle oyununu sürdürür. Arada yorulunca bunu fark ettirmeden yeniden gezinleme hareketleri yapar ve tekrar oyuna girer. Yalnız burada oyun anında uyulması gereken bazı kuralları da açıklamak gerekir. Gerek gezinleme ve gerekse oyun sırasında oyuncu tek kişide olsa dairesel forma bağımlı olmak zorundadır. Yani oyununu sergilerken bir daire çizmek zorundadır. Diğer bir kural ise oyun esnasında oynayanın izni olmadan hiç kimse oyuna çıkamaz. İzinsiz çıkarsa büyük bir saygısızlık yapmış olur.

Kadınların oynadıkları zeybek oyunları erkeklerinki gibi ağır değil aksine daha hızlıdır. Figürlere gelince; kollar erkeklerdeki gibi omuz hizasından yukarı kalkmaz. Ancak kollar parmak uçları en fazla kulak memeleri altına gelebilecek kadar yukarı kalkar. Oyun figürleri karmaşık ve zengin değil daha basit ve kısırdır. Figür tekrarı çoktur. Erkeklerdeki gezinleme kadın oyunlarında yoktur. Dönmeler daha basit ve seridir. Tavrı daha yumuşaktır.

OYUN ANINDA KULLANILAN SÖZLER VE VERİLEN KOMUTLAR

Erkeklerde; Haydi efeler, haydi efem, efeler, hayda, hoppa, este.
Kadınlarda; Este, heste, haden kızlar.

MUĞLA DA ÇALINAN VE OYNANAN ZEYBEKLER

Erkek oyunlarında :

- 1- Muğla zeybeği
- 2- Kerimoğlu zeybeği
- 3- İnceoğlu zeybeği
- 4- İnce hava zeybeği
- 5- Kadioğlu zeybeği
- 6- Harmandalı zeybeği
- 7- Yağmur yağdı zeybeği
- 8- Sabah namazı zeybeği
- 9- Al Yazmam zeybeği
- 10- Ferayı zeybeği
- 11- Eski Ferayı zeybeği
- 12- Milas zeybeği
- 13- Yaykın Havası (Eski Tavas Zeybeği)

Kadın oyunlarında :

- 1- Muğla zeybeği
- 2- Kerimoğlu zeybeği
- 3- Harmandalı Zeybeği
- 4- Ferayi
- 5- Eyyübüm
- 6- Keklik
- 7- Pek Yokuşmuş Cavır Asarın Yolları
- 8- Deniz Üstü Köpürür
- 9- Karyolamın Demiri

MUĞLA'DA ZEYBEK GİYİM VE KUŞAMI

ERKEKLERDE

A- Baş'a:

- 1- Narçiçeği veya bordo renginde uzun-kısa püsküllü, kalıplı-kalıpsız bir fes. Fes'in püskülü kısa olursa buna "Dingli Koza" denir.
- 2- Fes yağlık veya tartamak'la beslenirse bunun üzerine iri iğne oyalı ipek kefiye sarılır. Püskül arkadan sarkar. Fes beslenmezse sadece fes'in üzerine ipek iğne oyalı yazma sarılır. Yazmanın bir ucu püskülle birlikte yandan sarkıtılabilir. Ayrıca yazma oya ile beslenebilir.

Kullanım amacı ile ilgili görüşler;

- a- İpek kefiye başı yatağan darbesinden korur.
- b- Fes efe'ye yastık görevi görür.
- c- Dağda çatışma anında başı kamufle eder.

B- Vücuda:

- 1- İç'e beyaz önü yirik ve düğmeli olan beyaz yakasız bir mintan giyilir. Mintan ipekten olursa "Bürümcek-Bürümcük" adı verilir. Eğer ipek ve iplik karışımından dokunmuşsa yörede adına "yüzünakma" denir. Bu mintanların kolları uzun ve geniştir. Kol uçları ise iğne oyalıdır. Muğla erkek giyiminde gömleğin arkadan ve önden dışa taşması gerekirdi.
- 2- Mintan üzerine kolsuz yelek türünde, çapraz iliklenen ancak göğüs memelerini örtebilen önü mavi çuha üzerine siyah kaytan işlemeli sırtı ise siyah kadife üzerine sarı veya turuncu renkte ibrişimle işlemeli Kavuşturma giyilir. Halk arasında buna "Delme" denir.
- 3- Bunun üzerine ise Camadan giyilir. Muğla'da iki tür camadan mevcuttur. Aynı renk ve işlemeyen yapılmış olan bu camadanların bazılarının önü açıktır. Yani çapraz iliklenmez. Bu tür camadanlar giyildiğinde altına mutlaka kavuşturma giyilmesi gerekir. Ayrıca bunun üzerine cepken giyilmez. Diğer türüne gelince; bunlar mavi veya siyah çuha kumaş üzerine gene siyah kaytan işlemeli çapraz iliklenen camadanlardır. Bu camadanların altına ise kavuşturma giyilmez. Sadece üstüne cepken giyilir.
- 4- Çapraz iliklenen ve yukarıda özellikleri belirtilen camadanın üzerine ise mavi çuha üzerine tamamen siyah kaytan işleme kolları açık ve arkadan sarkan bazen de kopçaları ile camadanın kollarına tutturulan Cepken giyilir.
- 5- Bel'e ise; önce "Dolgu kuşak" veya "Bel yastığı" sarılır. Bunun üzeri ise çarşaf veya başka bir kuşakla beslenir. Bundan sonra yöremizde "Kalbur Kuşak" olarak adlandırılan "Trablus Kuşağı" tüm beli boydan boya kaplayacak şekilde dolanır. Bazen de Trablus kuşağı üzerine kolon bağlanır. En üste ise koyu kahverengi deriden yapılmış kat kat cepleri olan Silahlık ise özel kayışları ile takılır. Silahlık zeybeğin bir tür gardrobudur. Gözlerine değişik amaçlarla kullanılacak olan her türden malzemeler konur. Örneğin: Para, kehribar, gümüş tütün tabakası, iki okka ağırlığında yapağı, kulaklı yatağan, gümüş hançer, tabanca veya kubur, tel kırma yağlık vb.
- 6- Alta gelince; Mavi çuha kumaştan yapılmış ve ön kısımları siyah kaytan işleme olan ağı yaklaşık 5-8 metre arasında değişen, diz kapaklarına kadar inen kısa bir don giyilirdi ki buna halk arasında "TOPDON" veya "TOPANDON" denilirdi. Kasıktan bağlanan bu donların iki veya üç parmak eninde bordo renkli uçurlukları vardı. Don uçurları ise ipekten olup, uç kısımları tel işlemeli idi. İşlemesiz yerli dokuma kumaşlardan yapılmış beyaz, siyah ve larcivert renklerdeki topdon'ları da yöremizde görmek mümkündür.

C- Alta:

- 1- Bacaklara aynı renk ve işlemeyen yapılan ve arkası boydan boya sık bir şekilde kopçalı olan "TOZLUK" lar takılırdı. Tozlukların düşmemesi içinde üst kısımlarına koza ve püskülleri dışa gelecek şekilde tozluk bağları bağlanırdı. Tozluk bağları, vişne renginde yerli dokumadan yapılırdı. Uç kısımlarında ise koza ve püsküller bulunur, püskül uçlarında ise beyaz-şeffaf veya sarı pirinç küçük boncuklar mevcuttu. Püskül ve kozaların üst kısımları da sarı sırma sarılıydı. Bazen bu tozluklar yerine meşin tozluklar kullanılırdı ki bunlara da "Kepmen" adı verilir. Özel işlemeli ve adına "Kayalık" denilen çizmeleri ise yalnız efe'ler giyerdi.
- 2- Ayaklara; yün çorap , çarık veya Tulumbacı denilen ayakkabılar giyilirdi.

Erkek giyimini tamamlayan diğer malzeme ve aksesuarlar ise;

- a- Gümüş köstek: İki tür gümüş köstek kullanılırdı. Bunlardan biri omuzdan aşağıya doğru takılan "Omuz Kösteği" diğeri ise boyundan geçirilerek silahlık üzerine doğru uzanan ve ortadan kilips ile tutturulan "Boyun Kösteği" idi.
- b- Pazubant: Kola takılan ve gümüş kaplı olan pazubantların içerisinde Hun ve Uygur yazılarına benzeyen metinler

bulunurdu.

- c- Hamayıl: Kızan iken takarlar,ölünceye kadar da çıkartmazlardı.
- d- Musafılık: Deri muhafaza içerisinde omuzdan bele doğru çaprazlama takılırdı.
- e- Kargılık: Efelerin göğüs üstüne taktıkları (çapraz olarak) işlemeli fişeklik.
- f- Boyun Dolağı: İpek kumaştan yapılmış uçları püsküllü boyuna sarılan bir dokuma.
- g- Kehribar: Bir çeşit tesbih.

Bu giyimın tümüne halk arasında "Kırıkpsat" denir. Bu tür giysiler yörede başlangıçta Damat elbisesi "Güvey Pusadı" olarak dikilirdi.

KADINLARDA

A- Baş'a:

1- Kenarları kesilmiş, sadece tepesi kalmış bir fes, fesin dik durmasını sağlamak amacı ile de tam ortasına gümüş veya değişik metallere yapılmış işlemeli ve ortası taşlı bir tepelik dikilirdi. Bordo renkli bir dokuma parçası üzerine sık olarak dikilen ve yörede onluk, yetmişlik ve seksenlik altın olarak adlandırılan ise tepeliğin çevresine ve ön kısmına dizilirdi. Ekonomik gücün zayıflığı halinde ise altın yerine benzeri sarı metal olanları kullanılırdı ki bunlara yörede "Mançur" adı verilirdi. Fesin düşmemesi için iki tarafından çene altına gene bordo renkli dokumadan bir bant takılırdı. Bu bandın üzerine gene sık bir şekilde dizilmiş yirmilik altınlar veya sarı para olarak adlandırılan Mançurlarla kaplanırdı. Bu tür başlığın Muğla'da ki yöresel adı "SAKAĞI" dır. Sakağı eğri duracak şekilde özel tokaları ile başa tutturulur, alın hizasından ise duruşu daha da sağlamlaştırmak için çeki bağlanırdı. Üzerine de gidilecek yerin durumuna göre bele kadar inen ve dirsekleri örten ince, şeffaf gümüş veya altın tel işlemeli örtüler örtülürdü. Bu örtüler üsküf, tel kırma gibi adlar alırdı. Ayrıca baş mevsim çiçekleri ve elmaslarla zenginleştirilirdi. Takılan çiçeklerin ve takılış şekillerinin aynı oyalarda olduğu gibi değişik anlamları vardı.

Baş bağlama çeşitleri: Üsküf alta, çekide bunun üstüne bağlanması halinde bu tür baş'a "Çete Başı" denir. Çeki alta üsküf ise bunun üstüne takılması halinde ise bu baş'a "Eğribaş" denir.

B-Vücuda:

1- İç'e yerli dokuma ipek veya iplikten bir mintan giyilirdi. Aynı erkeklerde olduğu gibi ipek olanına "Bürümcek veya Bürümcük" ipek-iplik karışımı olanına da "Yüzünakma" denirdi. Mintan kolları ve yakaları aralarında küçük boncukların bulunduğu iğne oyaları ile bezenirdi.

2- Bunun üzerine önden bağlanabilir özellikte olan ancak göğüs memelerine kadar inen kollu bir cepken giyilirdi. Bunlar kadife kumaşlardan veya çitane tabir edilen dokumalardan yapılırdı. Cepkenlerin kol yenleri dilimli (kertmeli) yakaları, bazen sırtları kolları ve kol yenleri ise gümüş veya altın tel işlemeli idi.

3- Bel'e ise yerli dokumadan yün kuşak veya Trablus kuşağı sarılırdı. Kuşak serbest bırakıldığında arkadan veya yandan sarkardı. Yün kuşaklarda bordo renkli bağın yanı sıra kenarlarında kozalı ve püsküllü sarkan parçaları da mevcuttu. Kuşak üzerine Tel kırma mendil takılırdı.

C- Alta:

1- Alta, ağı çok uzun olan ve kasıktan bağlanan ve ayak uçları büzgülü yerli dokuma düz kumaş veya çitane'den bir don giyilirdi ki buna halk arasında "Kırıkdon" denirdi.

2- Ayağa ise; yün çorap ve kırmızı yemeni giyilirdi.

KULLANILAN DİĞER MALZEME VE AKSESUARLAR

Aksesuar olarak özellikle kollara altın veya gümüşten "Şişe Bilezik" boyna ise "Beşibirlik" değişik türde altınlar ve küçük taneli inciler takılırdı.

Kadınlar göz ve kaşlarına "Rastık" çekerler. Orta yaşlardan itibaren baş'a kına yakılır. Nişan ve düğün gibi özel günlerde yüze alık gibi boyalar sürerler. Gelinlerin yüzlerine yaldızlı küçük yıldızlar yapıştırılır. Kızların saçları gelin olunca kadar hiç kesilmezdi. Saçları iki tane veya kırk denem saçı örnerlerdi. Nadiren saç serbest bırakılırdı. En çok kullanılan renkler; Al, mavi, pembe ve sarı idi.

YÖRESEL HALK ÇALGILARIMIZ

Muğla ve yöresinde oynanan zeybek oyunlarının ortaya çıkışında müzik ustaları nota bilmediğinden belirli bir döneme kadar kulaktan öğrenmişler ve çalmışlardır. Cumhuriyet döneminde Muzaffer Sarısözen ve Halil Bedii Yönetken'in yörede yaptığı araştırmaların sonucunda bu zeybeklerin bir kısmı notaya alınmıştır.

Yöremizde kullanılan halk çalgıları şunlardır:

- 1- Bağlama
- 2- Cura
- 3- Kaval
- 4- Kabak kemane
- 5- Koltuk davulu
- 6- Çift Zurna (biri ezgi çalar,diğeri ayak üfler.Ayak üflemeğe yörede "Kamışçı" denir.
- 7- Davul.

6. YÖRÜK KÜLTÜRÜ

YÖRÜK KAVRAMI VE YÖRÜKLÜK

Yörük yerleşimi açısından Muğla bölgesi önemli bir yer tutar. Muğla bölgesinde yaşayan Yörükler; daha çok besledikleri hayvanlara bağlı olarak Karakeçili, Kızılkeçili, Sarıkeçili, Karatekeli, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Çepni vb. adlar alırlar. Türkmen/Oğuz boylarının pek çoğunun adının köylerde yaşaması bölgenin karakteristik özelliğidir.

Yörük; yürü(mek), yörü(mek), kelimesinden türetilmiştir. Bu haliyle, Yörük, "yürüyen", "göçen", "göçebe" veya "yarı göçebe" olarak yaşayan insan demektir. Terimin ilk anlamı göçebe yaşayış tarzı ile ilgili olsa da zamanla "göçebe" yaşayıştan ayrılmış, toprağa bağlanmış, köylüleşmiş, hatta kentleşmiş insanların bir bölümü, atalarının yaşayış biçiminin adı olan "Yörük" sözünü kendilerine sıfat olarak kullanmaya devam etmişlerdir. Osmanlı devleti döneminde ortaya çıkan bu ad, göçebe yaşayışın sosyal hayattan çekilmesine paralel olarak yavaş yavaş unutulmaya başlamıştır. Yaşayış ve ekonomik üretim tarzının adı olan Yörüklük, günümüzde bir kültürel yapı özelliği taşımaktadır. Yörük, bir etnik yapının adı değildir. Yörüklüğü, farklı bir etnik grup şeklinde göstermek, Türkmen ve Türk adından ayrı düşünmek mümkün değildir.

Yörükler, etnik olarak Türklerin Türkmen/Oğuz kolundandırılar. Pek çok kaynakta "Türklerin Anadolu'ya göçüyle yerleşik hayata geçen Oğuz Türkleri Türkmen adıyla kalmış, göçebe kalanlar ise Yörük adıyla anılmışlardır" denilmekte ise de bu tam da doğru bir tespit değildir. Yazılı kaynaklarda, Türkmen adına ilk defa, XI. Yüzyıl eseri olan Kaşgarlı'nın Divanu Lüğai't-Türk adlı eserinde rastlamaktayız. Yörük adının, bir taifeyi adlandırmasının varlığı ise XVI. Yüzyılda geçer. Kanaatimce, XVI. Yüzyıldan sonra Türkmen adından ziyade Yörük adının kullanılmasının sebepleri vardır. Türkmenler; Osmanlı döneminde devlete sık sık başkaldırmış, onunla savaşmış, merkezi devletten uzaklaştırılmış olmak duygusuyla isyan etmiştir.

Konulara sadece günümüz penceresinden bakarak bir sonuca gitmek doğru değildir ve bu tarz yaklaşım yanlıgıları doğurmaktadır. Tarih, sadece kitaptan okunmaz; tarih coğrafyadan, topraktan, kalıntı eserlerden, insandan okunur. Bunun için, aslında Türkmen olan Yörüklerin, Türkmen değil de Yörük adıyla bilinmelerinin sebeplerini tam olarak anlayabilmek için tarihi dönemlere göz atmakta fayda vardır.

Osmanlı Merkez teşkilâtının Yükselme dönemlerinde giderek Türkmenlerden uzaklaşması Türkmenler arasında hoş karşılanmamıştır. Öte yandan Anadolu, hakimiyet kurmak amaçlı olarak Türkmen/Yörük Beylerinin mücadele alanı olmuştur. İçlerinde Menteşe, Karamanoğulları vb beyliklerinin de yer aldığı pek çok beyliğe bağlı insanlar, Osmanlı'nın kendi beylik ve hakimiyetlerini ortadan kaldırmaya yönelik yenilgileri içlerine sindirememişlerdir. Osmanlı Devletinin giderek güçlenmesiyle hakimiyetlerini kaybetmeye başlayan Türkmen/Yörüklerin önemli bir bölümü, ister istemez, önce Akkoyunlu ve Karakoyunlulara; daha sonra da İran'da kurulmuş bulunan Safevi Türkmen devletine muhabbet beslemiş, oraya yönelmiş, destek görmüşlerdir. Safevi Devleti de bu durumu kendi çıkarına iyi kullanmıştır.

Safevi Devleti, sanıldığı ve yazıldığı gibi bir Fars devleti değildir. İran'da kurulmuş Alevi Türkmen devletidir. Bu devletin kuruluşunda Dulkadiroğulları, Aşvarlar, Azizli Türkmen/Yörüklerin muhabbeti ve desteği vardır. Şam, Halep ve Anadolu Türkmen/Yörükleri akın akın Safevi Devleti'nin padişahı Şah İsmail'e katılmıştır. Şah İsmail, yine bir Türkmen olan Akkoyunlu Devletinin hükümdarı Uzun Hasan'ın yeğenidir. Akkoyunlu Devletinin başkenti Diyarbakır, Akkoyunlu Türkmenleriyle akraba olan Artuklu Türkmenlerini başkenti ise Mardin'dir.

Osmanlı Devleti; bu muhabbeti ve kaymayı engellemek, Safevi Devletinin varlığına son vermek amacıyla Safevi Devleti'ne savaş açmıştır. 1514'te, Van'ın Çaldıran ilçesi sınırlarında yer alan Çaldıran Ovası'nda yapılan ve "Çaldıran Savaşı" olarak bilinen savaşta; Osmanlı devleti kesin zafer kazanmıştır. Bu tarih, Yörük ve Türkmen ayrışmasının yavaş yavaş sosyal hayatta uygulanmasının önemli adımlarından biri olmuştur.

Osmanlı Devleti; Yörük/Türkmenleri kontrol altına almak, vergilendirmek ve inançsal yönden farklılık yaratmak için Yörük kavramını Türkmen kavramından ayrı olarak özellikle geliştirmeye başlamıştır. Bunun için Anadolu'nun pek çok yerinde Türkmen adı; hem Türk adına bağlı etnik kimliği, hem de Aleviliğe bağlı inanç kimliğinin adı olmuştur. Anadolu'nun önemli bir coğrafyasına; Doğu Akdeniz'den Batı Akdeniz'e; Güney Ege'den Kuzey Egeye ve diğer iç kesimlerde, siyaseten geliştirilen bu ayrım; zamanla inançsal ve sosyolojik, hatta neredeyse etnik bir ayrım haline dönüşmüş/dönüştürülmüştür. Şah İsmail'in bu yenilgisinden sonra, Türkmenlerin büyük bir bölümü Türkmen adını kullanmaktan kaçınmış, Yörük adını kullanmaya yönelmiştir. Kökende; her Türkmen bir Yörük'tür, her Yörük de bir Türkmen'dir, Türk'tür.

Yörükler, Türkmen/Oğuz boylarıdır. Yörük, göçebe hayat tarzını benimsemiş insandır. Yörük sözü, Anadolu'da yaylak-kışlak hayatı yaşayan Türkmen aşiretleri (obaları) için de kullanılır. 1990'lara kadar azalarak devam eden bu yaşama biçimi, günümüzde çok az da olsa hâlâ devam ettirilmektedir.

Tarihi dönemlerde Yörük; baharı yazlakta, yazları yaylakta, güzleri güzlekte, kışları kışlakta geçiren insandır. Yörüğün hayatı hayvanına bağlıdır. Sahip olduğu temel güç kaynağı hayvanlarıdır. Yörük ekonomisinin temel dayanağı hayvan besleyiciliğine dayanır. Yörük; esas olarak küçük baş hayvan besleyiciliği ile at ve deve besleyiciliği yapar. Keçi ve koyun bunun en belirgin kaynaklarıdır. Deve ve at ise daha çok binme ve yük çekme aracıdır. At binittir, deve göçüt veya yüklet. Dede Korkut Kitabı'nda veya Divanu Lüğai't-Türk'te bunun en güzel tarifleri vardır.

Muğla Yörüklerinde keçi başta olmak üzere, koyun, deve ve at önemli bir yer tutar. Günümüzde yapılmakta olan Deve güreşi, Rahvan at yarışı ve boğa güreşleri bu yaşayış ve kültürün bakiyeleri ve yansımalarıdır. Tespitlerimize göre; Muğla Yörük/Türkmenleri arasında, Menteşe Beyliğinin kurulması sürecinde gelen Türkmenlerden başka da gelenler olmuştur. Bu sayı sanıldandan da çoktur. Konya, Karaman, Kütahya, Adana, Antalya, Denizli, Aydın, Malatya, Adıyaman, Erzincan vb. bölgelerden gelip Muğla bölgesine yerleşen çok sayıda Türkmen/Yörük vardır. Bunların bir bölümü önce Konyaya, daha sonra Denizli Tavas'a oradan da Muğla bölgesine yerleşmiştir.

Muğla bölgesi Yörüklerinin bir bölümünün kışlağı Gökova bölgesi, bir bölümünün ise Milas bölgesi olmuştur. Bunların yine bir bölümünün yaylakları Sandras dağı eteği olurken, bir bölümünün yaylağı Düzen olmuş; Yazlak olarak ise Sandras dağı, Tavas-Kale bölgesi, Yemişendere bölgesi tercih edilmiştir. Bağ bozumu zamanında Karabağların güzlek olarak kullanıldığı da hatırlar arasındadır.

Yörüğün yaylaya çıkışı bir günde olmaz. Hava durumuna ve sıcaklığına paralel olarak Hıdırellezden sonra (Mayıs ayı) kışladığı yerden sürüleri ile ayrılır. Yaylaya çıkış için develerini yüklet olarak kullanır. İzlediği yol otlaklar. Yaylaya çıkış zamanında birçok noktada bazen bir gün, bazen bir hafta veya daha fazla durabilir. Bu; havaya, suya ve otlığa bağlıdır. Havanın şiddetli yağmurlu oluşu onun göçünü engelleyebilir. Konakladığı yerde otlığın bol oluşu onun gideceği yere daha geç gitmesi için bir sebep teşkil edebilir. Uzun süre kışlakta kalmış, yürümemiş veya az yürümüş hayvanların birden bire uzun süre yürütülmesi onların ayaklarında yaralara yol açabilir. Bu da Yörük'ü durduran sebeplerden biri olabilir. Yörük göçünde konaklanan yerlere "konalgı" denilir. Bu "konalgı"lar, yol boyunca karşılaşılan topluluklar, farklı bölgelerde kışlamış veya yazlamış grupların bir araya gelmesini ve kültürlenmelerini sağlar.

Yörük, bağımsızlığına düşkündür. Geniş bozkırlar, dağlar, yaylalar, derin ve otlu vadiler onun yaşama alanlarıdır. Yörüğün hayatı hayvanını beslemeye dayanır. Kentler, toprağa bağlılık ona uygun gelmez. Bunun için uzun yüzyıllar göçebe hayattan yerleşik hayata geçmek istememiştir. Osmanlı Devleti; Yörük/Türkmenleri hem kontrol altına almak, hem de vergilendirmek amacıyla yerleşik hayata geçmeye zorlamış, bunun için direniş, hatta savaşlarla karşılaşmıştır. Göçebe yaşayış tarzı, savaşçı insan tipinin ana karakteridir. Dağlara, vadilere, su kaynaklarına, kendi bireysel ve toplumsal özgürlük ve özerkliğine sahip olan insanları birden bira toprağa bağlamak, köylüleştirme, onları benimsedikleri bir hayat tarzına zorlamak oldukça mücadeleli bir dönemin geçirilmesine sebep olmuştur. Avşar boylarının bu konudaki direnişi oldukça belleklerde yer tutar. Dadaloğlu'nun "Arap atlar yakın eder ırağı/Ferman padişahın dağlar bizimdir " deyişi bu dönem ve bu anlayış ve düşünüşün yankısı ve sesidir.

Yörük/Türkmen için, çiftçi olmak özgürlüğün kaybedilişidir. Sahip olduğunu düşündüğü dağların, otlakların elinden alınışıdır. Yörük, yerleşik hayata geçmiş insanlara biraz da acıyarak bakar. Onlara, "yatık" der. Yörük/Türkmen'in yerleşik hayatı benimsemesi mücadeleler, yenilgiler ve uzun yüzyıllara dayalı süreci gerektirmiştir. Yörük/Türkmen; beyliği de, devleti de, bey olmayı da göçebe yaşayışta görür. Bunun en güzel örneği Toros Türkmenleri arasında derlenen şu dizelerde görülür:

Ekme ekin eğlenirsin,
Dikme bağ bağlanırsın,
Çek deveyi, güt koyunu,
Bir gün olur beylenirsin (bey olursun)

Yörük'ün yaşayış biçimi onun düşünüş ve davranış biçimini de etkilemiştir. Yörük/Türkmen, göçebe yaşayış gereği pek çok yer, yurt ve insan topluluğu ile karşılaşır. Bu onun düşünüş ve davranışının zenginliği olur. Köylülüğün dar yapısı, bir o kadar muhafazakâr kalıplarına karşılık, Yörük daha özgürlükçü ve daha hoşgörülüdür. Bu sözlerim, son elli yıla gelinceye kadar olan dönemi kapsamaktadır. Son elli yılda kitle iletişim araçları ve ulaşım araçları ile, elbette Köylülüğün de muhafazakâr kalıpları büyük oranda kırılmıştır. Son elli yılı bir yana bırakacak olursak; köylünün hayatı, daha çok kendi toprağı ve yakınındaki birkaç köyden ibarettir. Bunun için yaşayış ve düşünüşü kendi köyünde olan düşünüş ve inançtan farklı gelişmemiştir. Oysa Yörük/Türkmen; yaşayış sistemi gereği farklı insan topluluğu ve farklı kültürle karşılaşabilmiştir. Bu karşılaşmalardan dolayı farklı kültür ve inanışların varlığından haberdar olmuş, onları benimsemese bile hoşgörü ile bakabilmeyi öğrenmiş, bunu günlük hayatında uygulayagelmıştır. Yörük/Türkmenler; kültürel değişim ve gelişimi sağlayanların başında yer almışlardır. Onların göçebe veya yarı göçebe yaşayış tarzı başka bölgelerdeki kültürel hareketliliği başka bir bölgeye taşımalarına vesile olmuştur. Kültürel etkileşim ve kültürün yayılmasında Yörük/Türkmenlerin payı büyüktür. Farklı düşünüş, duyuş ve tabiatla iç içe yaşayış Yörük/Türkmenin düşünce ve inanç dünyasını da yaşadığı evren gibi geniş tutmuş, bunu için dinde de, farklı kültürü yaşayan insanlara bakışında da hoşgörülü olmayı kendine bir yaşayış biçimi saymıştır.

Yörükler, İslâm'ı da kendi yaşayışına paralel olarak düşünmüş, dinde zorlamaya gitmemiş, "Türk Halk Müslümanlığı"ni kendi yaşayışları ölçüsünde kabul etmiş, Türk kültürünü de yaşayıp yaşatarak var etmişlerdir. İslâmıla birlikte gelişen Araplaştırma eğilimine karşı, Türkmen/Yörüklerin yaşama biçimi ve bunu hayatlarında uygulama isteğine paralel olarak bir karşı duruş gelişmiş ve Türk kültürü yaşama ve canlılığını sürdürme potansiyelini sürdürmüştür. Yörük; dinde de, inanışta da, kültürde de tutucu olmamış, sadece kendi dünyası ve kabullerini yaşamıştır.

Türklerin göçebe veya yarı göçebe yaşayış ve düşünüşünün adı olan Yörük/Türkmenlik kaynağını çevre, hayvan ve insan sevgisinden alır. Bu geleneğin evrensel olabilecek değerlerinin tespit edilerek düşünsel ve kültürel bir varlık olarak canlandırılması Türk kültürü açısından faydalıdır. Yörük hayatının bir bölümü de alternatif bir turizm anlayışı içinde ele alınarak günlük hayat içinde canlandırılabilir. Bu yolla Türk kültür hayatının zenginliği hem gelecek kuşaklara, hem de yabancı turistlere gösterilebilir.

YÖRÜK İNANIŞLARI VE ATASÖZLERİNDEN ÖRNEKLER

Yörük inanışları Yörüğün yaşam tarzından çıktığı için genellikle hayvanlarla ve doğa ile ilgili bir karakter gösterir.

Ava giden kişiye "Nereye gidiyorsun?" diye sorulmaz. Sorulduğu takdirde kişi avlanamaz.

Bir avcı kendi avı dışında başkasının avını taşımaz.

Av köpeği sırtüstü yatarak debelenirse o gün avın bereketli geçeceğine inanılır.

Uzun süre avlanamayan avcı tüfeğini yere koyar, üç defa tüfeğin üstünden atlar veya tüfeğin üzerinden et geçirirse şansının döneceğine inanır.

Ava giden kişinin önünden kedi geçmesi uğursuzluk olarak kabul edilir ve böyle bir durumda avcı geri döner, ava çıkmaz.

Baykuş sesi ölüm habercisi olarak kabul edilir ve çevreden bir kişinin öleceğine yorumlanır. Buna engel olmak için taşla atılarak uzaklaştırılmaya çalışılır.

Baykuş ötmesi bazen hasta hayvanın iyileşeceğine de yorumlanır.

Tilki görülmesi işlerin yolunda gideceğine yorumlanır.

Yılan görülmesi o yıl işlerin yolunda gideceğine yorumlanır.

Kaplumbağa görüldüğünde "Benim adım Fatma, bana siğil atma" denir.

Kaplumbağa görülmesi hayra alamet sayılır.

Tavşan görülmesi uğursuzluk alametidir.

Köpek uluması yörede bir ölüm olacağına yorumlanır.

Tavuğun folluk yumurtası başkasına verilmez, verilirse evin bereketinin gideceğine inanılır.

Bahar ayında leylek geçmesi o yıl işlerin yolunda geçeceğine işaret olarak kabul edilir.

Karıncaanın yuvasından çıkardığı toprağı gününe yığılması o yıl havanın iyi olacağına, doğu yönüne yığırsa o yıl havanın kötü geçeceğine yorumlanır.

Hayvanların olağanüstü bir şekilde iştahla otlamaları durumunda o yıl havanın çok sert geçeceğine yorumlanır.

Salı ve Cuma günü göçe başlanmaz.

Salı ve Cuma günleri dışarıya soğan verilmez, aksi takdirde malına, canına zarar gelir.

Hayvanlara nazar değmesin diye hayvana çitlik ağacının dalı veya boncuk takılır. Takılmasa hayvanlara yılanın sokacağına inanılır.

Damızlık verilirken üzerine bozuk para, tuz, biraz da çörek otu konulur. Konulmazsa hayvanları canavar kapar.

Salı günü damızlık alınmaz. Damızlık Cuma veya Pazar günü alınmalıdır.

Devenin tüyü hamaylıdır, şeytan gelmez.

Devenin canı burnundadır. Canavar deveye burnundan saldırır.

Keçi ağacın pürüne fazla saldırır, kuyruğunu sallayıp hızlı hızlı yerse yakında hava bozacağına inanılır.

Keçi taşın başına oturup geviş getirirse havanın iyi gideceğine inanılır.

Çobanın gönlü olursa keçeden sütü çıkarır.

Çobanın gönlü olursa tekedden telemeyi çalar.

Dr. Ali Abbas ÇINAR'ın arşivinden alınmıştır.

7. GÖÇ GÖÇ ÇİÇEĞİ

GÖÇ GÖÇ ÇİÇEĞİ - STERNBERGIA LUTEA (SARI ÇİĞDEM)

Sternbergia lutea şerit şeklinde koyu yeşil yaprakları bulunan ve sonbaharda Eylül - Kasım aylarında parlak sarı renkli çiçek açan soğanlı bir bitkidir. Sonbaharda çiçeklenen en güzel bitkilerden biri olan *Sternbergia lutea* diğer *Sternbergia* türleri arasında da üretimi en yaygın olarak yapılan bitkidir. *Sternbergia* türlerine ait soğanlar insanlar için zehirlidir.

Üretimi:

Doğal olarak yetiştikleri ortamlara uygun yazın sıcak ve kuru iklim koşullarına sahip yerlerde, drenajı iyi topraklarda üretimi yapılabilir. Açık, güneş alan ve sıcak bir yere ekildikten sonra bitkileri rahatsız etmeden bırakmak en iyi sonucu verir. Bu şekilde bitki her yıl çiçek sayısını artırarak gelişmesini sürdürür. Soğuğa dayanıklı olup -5°C'ye kadar düşük sıcaklıklarda yetişebilir.

Sternbergia lutea tohum verir ancak yavru soğandan çoğaltma çok daha etkili bir üretim yöntemidir. Yavru soğanların ayrılma işlemi, yapraklar öldükten sonra, soğan uykudayken yapılmalıdır. Tohumla üretim yapılacak ise gevşek ve drenajı iyi bir toprak karışımı kullanılmalıdır. Sonbahar ve kış boyunca bitkinin nemli tutulması önemlidir. Mayıs ayı sonlarından itibaren sulama kesilmelidir. Yaprak gelişimi boyunca bitkiye gübre verilebilir.

Hastalık ve Zararlılar:

Drenajı kötü olan toprakta soğanlarda çürüme meydana gelebilir.

8. TÜRKÜLER

MUĞLA ZEYBEĞİ

Alı da verin benim barıdımı saçmama,
Üç günde galdı şu Muğla'dan kaçmama,
Gurbette sebep oldu yardan ayrı düşmeme.

Aman da aman yaylada bülbül ötmesin,
Benim de yarım şu Muğla'dan gitmesin.

Aman da karanfili saksılarda kuruttum,
Suyunuda billorlarda duruluttum.
Aman da ben yarimi görmeyeli unuttum

Aman da aman yaylada bülbül ötmesin,
Benim de yarım şu Muğla'dan gitmesin.

Notalarını indirmek için [tıklayınız...](#)

KERİMOĞLU ZEYBEĞİ

Of amanda of aman Karadağların sandalı da sandalı,
Al kanlara boyanmış Kerimoğlu'nun her yanında her yanı.

Of amanda of aman Karadağlarda sandal kalmadı,
Oyna da Kôr Arabım sen oyna senden başka yiğit kalmadı.

Of amanda of aman Yerkesiğinen şu Pisi'nin arası,
Nerelerde bozulmuş Kerimoğlunna Kôr Arabın arası.

Of amanda of aman Yerkesiğın minaresi, minaresi,
Al kanlara boyanmış Kerimoğlu'nun hanesi de hanesi.

Notalarını indirmek için [tıklayınız...](#)

DENİZ ÜSTÜ KÖPÜRÜ

Deniz de üstü köpürü,
ah yarım ninanay ninanay nay,
Gayıga da binsem götürü,
ah yarım ah.
Benim de buraya gelişim,
ah yarım ninanay ninanay nay,
Bir güzelden götürü,
ah yarım ah.

Arabaya daş koydum,
ah yarım ninanay ninanay nay,
Ben bu yola baş koydum,
ah yarım ah.
Seni de gelecek diye,
ah yarım ninanay ninanay nay,
Sol yanımı boş koydum,
ah yarım ah.

Karıncanın gatarı,
ah yarım ninanay ninanay nay,
Yüreğime değıdi batarı,
ah yarım ah.
Benim de buraya gelişim,
ah yarım ninanay ninanay nay,
Bir güzelin hatırı,
ah yarım ah.

Notalarını indirmek için [tıklayınız...](#)

ÇÖKERTME

Çökertmeden çıktımda Halil'im,
Aman başım selamet
Bitezde yalisına varmadan Halil'im,
Aman koptu kıyamet
Arkideşim İbrahim Çavuş Allahıma emanet

Burası da Aspat değil Halil'im,
aman Bitez yalısı
Ciğerime ateş saldı aman kurşun yarası

Gidelim gidelim Halil'im,
Çökertmeye varalım
Kolcular gelirse Halil'im,
nerelere kaçalım
Teslim olmayalım Halil'im, aman kurşun saçalım

Burası da Aspat değil Halil'im,
aman Bitez yalısı
Ciğerime ateş saldı aman kurşun yarası

Güvertede gezer iken,
aman kunduram kaydı
İpekli mandilimi,
aman örüzger aldı
Çakırda gözlü Gülsümümü, Çerkez Kaymakam aldı

Burası da Aspat değil Halil'im,
aman Bitez yalısı
Ciğerime ateş saldı, aman kurşun yarası

Notalarını indirmek için [tıklayınız...](#)

FERAYE

Ferayidir gızın adı,
Ferayı de yar yandım aman,
Esmer yarımde amanda Ferayı
Türkmende gızı,
katarlamış mayayı da,
Yar yandım aman esmer yarime,
aman da mayayı,
Ninna ninna ninna nay,ninna nayda,
Amanda Ferayı

Demirciler demir döğer,
tunç olur, amanda tunç olur.
Sevip sevip ayrılması güç olur,
Yar yandım aman esmer yarime,
Amanda güç olur,
Ninna ninna ninna nay,ninna nayda,
Amanda Ferayı

Notalarını indirmek için [tıklayınız...](#)

ORMANCI

Çıktım Belen kahvesine, baktım ovaya, baktım ovaya,
Bay Mustafa çağırıldı damı oynamaya.
Ormancı da gelir gelmez yıkar masaya, yıkar masaya,
Söz anlamaz ormancı, çekmiş kafaya.

Aman Ormancı, canım Ormancı,
Köyümüze getirdin yoktan bir acı.

Gevenesin suları hoştur içmeye, hoştur içmeye,
Üstünde köprüsü var gelip geçmeye,
Tevfiğimi vurdular hiç mi hiçine, hiç mi hiçine,
Yazık ettin Ormancı, köyün iki gencine

Aman Ormancı, canım Ormancı,
Köyümüze getirdin yoktan bir acı.

Gevenesin ortasında değirmen döner, değirmen döner,
Değirmenin suları dağından iner.
Ormancıya atılan kurşun Tefviğe değer, Tefviğe değer,
Tefviğimin acıları yürekler deler.

Aman Ormancı canım Ormancı
Köyümüze getirdin yoktan bir acı

Notalarını indirmek için [tıklayınız...](#)

ORMANCI

YÖRESİ: MUĞLA DERLEYEN ve
NOTAYA ALAN: HAMDİ ÖZBAY

ÇIKTIM BELEN KAHVESİNE, BAKTIM OVA, GEVENESİN ORTASINDA DEĞİRMEN DÖNER,
DEĞİRMENİN SULARI DAĞINDAN İNER.
BAY MUSTAFA ÇAĞIRDI DAMI OYNAMAYA, DEĞİRMENİN SULARI DAĞINDAN İNER.
A ORMANCI YAKTIN ORMANCI, KÖYÜMÜZE GETİRDİN YOKTAN BİR ACI.
ANLAMAZ ORMANCI YIKAR MASAYI, SÖZ ANLAMAZ ORMANCI ÇEKMiŞ KAFAYI.
BAĞLANTI.
MUSTAFA'YA ATILAN KURŞUN TEVFiĞE DEĞER,
TEVFiĞİMİN ACILARI YÜREKLER DELER.
BAĞLANTI.

9. MUĞLA TARİHİ

Muğla tarihi M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanır. İlk çağlarda bu bölgeye Karia'lılar yerleştiği için Karia adı verilmiş. İlin bilinen tarihi ise Hitit'ler ile başlar. Hitit'ler bu bölgeye Lugga derlermiş. İmparatorluğun parçalanmasından sonra Frig'ler egemen olmuş, daha sonra Lydia'lılar bölgeyi ele geçirmişler, bu arada Dor'lar ve Ion'lar da yöreye göç etmişler. Bölge M.Ö. 546 yılında Pers'lerin, M.Ö. 334 yılında (Halikarnassos/Bodrum ve civarı) Makedonya Kralı Büyük İskender' in, M.Ö. 189 da Bergama Krallığının, M.Ö. 133 de Roma İmparatorluğu'nun, Roma'nın ikiye bölünmesiyle de, Doğu Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiş. Türklerin eline geçmesi Uç Beylerden Menteşe Bey tarafından 1284 de gerçekleşmiş.

Bölge 1391 yılında, Yıldırım Beyazıt, tarafından Osmanlı topraklarına katılmış, 1402 de Timur'un hakimiyetine geçmiş, Timur bu yöreyi tekrar Menteşe Beyliği'ne vermiş, daha sonra 1425 de II Murat zamanında, Menteşe Bölgesi tümüyle Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine geçmiştir. Menteşe oğulları zamanında Yunanistan, Muğla kıyıları ve adalarına çıkmış, Rodos adasını bir süre egemenlikleri altına almışlar. Bu dönemde Rodos adasına yerleşen Sait Jean şövalyeleri Osmanlılar ve Menteşe oğulları ile savaşmışlar, Bodrum kalesini de bir süre ellerinde tutmuşlardır. Ancak 1522 de Kanuni Sultan Süleyman tarafından hem Rodos adası hem de Bodrum Kalesi Osmanlı İmparatorluğu'na katılmış Muğla ilinin merkezi Menteşe Beyliği zamanında Milas'tı; Muğla, Osmanlı İmparatorluğu döneminde merkez olmuş.

"Muğla" adının nereden geldiği konusunda çeşitli söylentiler bulunur. En yaygın söylentiye göre ilin adı, Selçuklu Sultanı Kılıçarslan'ın komutanlarından "Muğlu" Beyi adından gelmekte. Büyük olasılıkla burayı Muğlu Bey fethettiği için bu komutanın adı verilmiş, "Muğlu" zamanla Muğla'ya dönüşmüş. 1889 Aydın Vilayet salnamesinde rastlanan "Mobella" adı ise kentin ortaçağdaki adıdır.

Kurtuluş savaşı sırasında, Muğla ve yöresini 11 Mayıs 1919 tarihinden itibaren işgale başlayan İtalya, Menderes'in güneyinde filizlenen ulusal güçlerle pazarlık ve anlaşma yapmak zorunda kalmış. İtalya, Yörük Ali Efe'nin Muğla'dan , Demirci Mehmet Efe'nin de Nazilli'den yönlendirdikleri ulusal direniş çalışmaları karşısında silahlı bir çatışmayı göze alamamış. İşgal üzerine tüm Anadolu'da mitinglerin düzenlenip direnme örgütlerinin kurulması için İzmir'den gelen telgrafa, Muğlalı Kocahan Mitingi'ni düzenleyerek cevap vermiş. Aldığı kararların ardından Vatan Müdafaa Cemiyeti, Serdengeçtiler Müfrezesi, Muğla Kuvayı Milliyesi gibi direniş komiteleri kurulmuş. 1920'de Ankara'da açılan 1. Dönem BMM'nde 6 milletvekiliyle ulusal mücadelede üzerine düşeni layıkıyla yapan Muğlalı, oluşturduğu direniş gruplarında yer alan gönüllülerini Yunanlılara karşı Aydın cephesine göndermiş. Ege'de 57. Tümen'den kalanlarla birleşen gönüllüler, Aydın çarpışmalarında düşmana ağır kayıplar verdirmişler.

Ege illeri arasında Muğla işgal sırasında en fazla şehit veren il olmuş. İç durumun karışıklığı, Yunanlılar ve işgal ettiği yörelerde ekonomik egemenlik kurma düşüncesine dayanan İtalyan politikasını Muğla halkı işgal süresince kurnazca değerlendirmiş, iki ateş arasında kalmaktan kurtulmuş. Anadolu'daki durumun kötüye gittiğini anlayan İtalya, 2. İnönü Zaferi kazanıldıktan sonra ülkesindeki iç siyasal dalgalanmalarını öne sürerek 5 Temmuz 1921'de Muğla'dan ayrılmış. Muğla özgürlüğüne böylece kavuşmuş.

TÜRK EGEMENLİĞİ ÖNCESİ MUĞLA

Antik Karya Bölgesinin en eski yerleşim alanlarından olan Muğla, sırasıyla Karya, Mısır, İskit, Asur, Dor, Met, Pers, Makedon, Roma ve Bizans egemenliğinde kalmıştır. 1284 tarihinde Türk egemenliğine girmiş olan Muğla ilinin antik adı, çeşitli bulgu ve kaynaklarda "Mobella, Mobolia, Moğola" olarak geçmektedir.

M.Ö. 3400 tarihinde bölgeye gelen kavmin başında "Kar" adında bir önder bulunmakta idi. Bu sebeple bölge "Karya" olarak anılmaya başlanmıştır. Karya kuzeyden Lidya, batıdan Frigya ve güneyden Likya ile çevrilidir. Bu sınırlar kuzeyde Söke, Aydın ve Nazilli'nin üstünden başlar, güneyde Dalaman Çayı'nın döküldüğü yerde biter. Bu sınırlar bölgemizin bugünkü sınırlarına çok yakındır

Karya'nın toplu yerleşim merkezleri Muğla ve Milas'tır.

Bu çağda Karya bölgesi, Ege Denizi'nden gelen Yunan sömürge dalgalarına sahne olur. Birinci sömürge dalgası sonunda Datça üst ve alt Knidoslarla Bodrum yerleşim birimleri oluşur. İkinci sömürge dalgasının yaratmış olduğu bir şehir yoktur. Üçüncü sömürge dalgası sonunda meydana gelen yerleşim merkezleri şunlardır: Dalaman (Daldala), Fethiye (Telmessos, Tlos, Xhantos-Kinik, Patara-Minare, Tlos-Eşen) Stratoneika-Eskihisar, Nakrasa-Karakuyu ve Akassos-Bozüyük.

M.Ö. 1800-1200 yıllarında Milas ile Karya'nın adalar komşuları Rodos ve İstanköy'de Miken ve Hitit buluş alanlarına rastlanır.

M.Ö. 334'te Anadolu'ya geçen Büyük İskender, Karya'ya Bodrum-Gümüşlük kapısından girmiştir. Büyük İskender'in Karya'ya girişinde, Karya Satrapı Ada, kardeşi Piksodaros'un isyanı üzerine Alinda'ya çekilmiş bulunmaktaydı. Ada, Alinda'da iken topraklarına giren Büyük İskender'e Alinda'nın anahtarlarını gönderdi. İskender'den kendisini "anası"

olarak kabul etmesini istedi. İskender, Ada'nın bu isteğini kabul etti; Ada'yı hem analığa, hem de Karya Satraplığı'na tekrar getirdi.

Ada, Karya Satrapı Hecatomnus'un beş çocuğundan biridir. Ada'nın kendinden başka, Mausolos, Hidrieus, Piksodaros ve Artemisia adlarında dört kardeşi daha vardır. Mausolos kız kardeşi II. Artemisia, Hidrieus ise diğer kız kardeşi Ada ile evlidir.

İskender'in güvenini kazanan Ada'nın Karya Satraplığı uzun sürmedi. İskender'in Lykia'ya çekilmesi üzerine, kardeşi Piksodaros Ada'ya isyan ederek onu öldürdü, kendisi Karya Satrapı oldu (M.Ö. 333). İskender, Piksodaros'un ölümünden sonra haznedarı Philotas'ı Karya Satraplığı'na getirdi ancak İskender'in ölümünden sonra Karya karışıklık içine düştü. Karya'da Selevkos ve Bergama egemenliğine kadar sürecek karanlık devir başladı.

Karanlık dönemden sonra Karya, Bergama ve Roma egemenliğine girdi. (M.Ö. 133) M.S. 395'te Büyük Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldı. Karya bu ayrımında Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nda kaldı.

VII. yüzyıldan beri İslam dünyasının ilgisini çekmeye başlayan Anadolu, 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Selçuklu İmparatorluğu'nun hakimiyetine girdi. Selçuklu döneminde bölgemizin Türk ve İslam cemaatlerine yaylak ve otlak durumuna geldiğini Paul Vittek'in 1944 yılında Türk Tarih Kurumunca basılan, "Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik Kitabı"ndan öğrenmekteyiz. Vittek, bölgede kurulan Menteşe Beyliği'nden çok önce, yöreye Türkmen boylarının yerleştiğini söyler. Henüz sahillere inmemiş olan bu boyların, sahilleri gören yaylalara yoğun şekilde geldiklerini ve bu yaylalarda geniş otlaklara sahip olduklarını kaydeder.

Kütahya'dan Muğla'ya gelen ilk Oğuz boyları şunlardır: Horzum, Yaşibey, Kızılcakeçili, Balyabolu, Alayuntlu, Ekerer, Hamza, Emirali, Bart ve Köyceğiz cemaatleri. Bu cemaatlere "Menteşe Kayıları" denir. Sayı ve dağılım bakımından Konya ve Ankara Kayıları'na oranla daha topludurlar. Beçin merkez olmak üzere, kuzeyde Çine ve Selçuk, güneyde Köyceğiz'e kadar tirlir halinde yayılmışlardır. Menteşe Kayıları önceleri Konya Kayıları gibi yarı göçebe yaşarlarken, Kanuni fermanları ve yasalarıyla göçebelikten yerleşik tarım toplumu haline gelmeye başladılar. Menteşe Kayıları Kütahya göçlerinden ve Karya fethinden önce, Isparta ve Denizli bölgesine yerleşen ve sayıları İbn-i Said'e atfen Ebu'l Feda tarafından 200 bin çadır kaydedilen eski uç Türkmenidirler. Yöremize Moğol istilası sonunda geldikleri kaydedilir. Bunların doğuda kalan boylarına "Türkmen", kendilerine "Yörük" denir.

Menteşe Kayılarının toplu yerleşimleri şu merkezlerde olmuştur:

Nasuh ve Musa tirleri (Veled-i Mustafa) Beçin,
Mustafa tiri (Veled-i İbrahim) Milas,
Hızır tiri (Veled-i Aydoğdu) Beçin,
Halil tiri Beçin-Acisu,
Demirci İbrahim tiri Eskihisar,
Mustafa tiri (Veled-i Hasan Fakih) Beçin,
Resul tiri (Veled-i Davut) Beçin,
Mehmet tiri Bozüyük,
Hazma tiri (Veled-i Bayezid) Çine,
İsabalı tiri (Veled-i İvaz) Balat-Çine,
Halil tiri, Mandalyat,
Kara Üveys Zaim tiri, Köyceğiz

Bu cemaatler kolonizatör Türk dervişlerinin emrindedir. Özellikle 14. ve 15. yüzyıllarda bu dervişler, aşiretler arasında çok itibara eriştiler. Bu nedenle göçebe aristokrasisi ile cemaatler de bunların adlarıyla anılır oldular. Muğla'nın bugünkü mahallelerine adlarını veren Emirbeyazıt, Hacı Rüstem, Kara İmam, Şeyh Bedrettin ve Muslihittin gibi.

Bölgemize Kütahya dolaylarından gelen ilk İslam-Türk nüfusa, Menteşe Beyliğinin son yıllarında Timur'dan katkılar gelir. 1402 Ankara Savaşı'nda Osmanlı ordusunu yendikten sonra Batı Anadolu'ya gelen Timur, kış aylarını Ayasuluk'ta (Selçuk) geçirir. Menteşe dağlık bölgesinin içlerine talan için gönderilen Timur'un çavuşlarından yer yer geri dönmeyenler olur. Bize, bu kaynaşmanın ipuçlarını Türk diyalektoloji araştırmaları vermektedir. Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, 1960'lı yıllarda Muğla dolaylarında yapmış olduğu dil araştırmalarında Nogayca'dan izler bulmuştur. Nogayca, Moğol dil kökenine dahildir.

Benzer gözlemi Prof. Dr. Rebi Barkın yapmıştır. Afganistan Kabil Üniversitesinde, 1950'li yıllarda öğretim üyesi olarak çalışan Barkın, Türkmence, Nogayca ve Azerice konuşulan coğrafya parçalarını yakından görme ve tanıma olanağı bulmuştur.

Prof. Dr. Rebi Barkın, 1954 yılında Muğla'dan milletvekili adaydır. Aynı yılın bahar aylarında, Muğla'nın ilk eczacılarından Ethem Serim ile merkeze bağlı Akkaya (Dirgeme) Köyü'ne giderler. Girdikleri kahvede oturanların fizyonomilerinden etkilenen Barkın, kendi kendine mırıldanır: "Ben bunları yakın geçmişte Orta Asya steplerinde

birakmışım, ne zaman buralara gelmişler?" Sıra konuşmalara gelince Barkın'ın hayreti biraz daha artar, Ethem Serim'e dönerek şunları söyler: "Muğla'da Nogayca'nın varlığı kesin, Timur'un Ayasuluk'ta geçirdiği dönemin hatıraları bunlar."

Muğla, Karaman Beyliği'nin Osmanlı'ya katılması ile beraber Karaman'dan sürülen Türkmen boylarının da yeni yerleşim bölgelerinden biri durumuna gelir. Bugün Muğla'da "Karaman" adını taşıyan pek çok aile vardır.

Konya'nın Mevlana ailesi, Menteşe'ye özel ilgi duyar. Yeni fethedilen "uçların" Hanefi mezhebi ve Mevlevi itikadı etrafında kümelenmeleri, Mevlana ailesinin egemen politikalarıdır. M.S. 1300'lü yıllarda Mevlana soyundan Arif Çelebi Menteşe'ye gelir. Menteşe Beyi Mesut Bey'in oturduğu Milas'ta uzun süre kalır. Bu süre sonunda Mesut Bey Arif Çelebi'nin müridi olur. Paul Vittek, adı geçen eserinde bu geziden söz ederken şu yorumda bulunur: "Uç'a yapılan bu seyahatlerin sebebini kavramak kolaydır. Bunun manası, büyük makyasta fütühhatlar ile önem kazanmış olan hükümdar ailelerini Mevlana ailesi için kazanmak..."

Muğla'nın yaşadığı önemli nüfus dalgalarının bir kaynağı da Kaletavas'tır. Özellikle Menteşe mir'i topraklarını Padişah adına yönetmeye başlayan Tavaslıoğullarının hüküm sürdüğü 18. ve 19. yüzyıllarda Muğla Merkez ve bağlı beldelere yoğun Kaletavas göçleri olmuştur. Abbak Süleyman Ağa, Kahyaoğulları, Sucuzadeler, Kaleliler, Özalpler, Özdemirler, Bekir Erdemler, Gümüşler, Keleşler-Selçukiler Muğla'nın ticari, sosyal ve kültür yapısında etkisi görülen Kaletavaslılardır. Yeni gelen Kaletavaslı ailelerin bir bölümü, bölgemize, Tavaslıoğullarının kaza ayanlıklarını yapmak üzere gönderilmişlerdir. Kaletavaslı Hacı Abbak Ağa'nın etrafına aldığı kalabalık bir cemaat topluluğu ile 18. yüzyılın başlarında Yerkesiği kazasına geldikleri ve bu gelen nüfusun Yerkesiği nüfusunun yarısını oluşturduğu bilinmektedir.

Muğla'yı etkileyen nüfus göçleri Konya göçleridir. Bugün, Muğla Merkez'in yerleşik nüfusunu oluşturan eski ailelerden bazıları "Konyalılar" olarak bilinir. Konyalılar Medresesi, Konyalılar Mezarlığı, "Konyalı Hocalar" lakabı Muğla ve bağlı beldelerin ünlenmiş ailelerini anımsatır.

Muğla folklorunun ve basınının öncüsü Hacı Kadızade Hafız Sabri Bey, Menteşe Kuva-i Milliyesi kurucularından Yerkesikli Ömer Ağa ve Hacı Yahya ile Ahiköy Kuva-i Milliye kurucusu Yatağanlı Fehmi Ağa sülaleleri Konya çıkışlı ailelerdendir.

Muğla'nın I. Dönem (1920-1923) milletvekilleri arasında olan Saadettin Özsan ile Adnan Menderes hükümetlerinin Tekel ve İşletmeler Bakanı olan Nuri Özsan, Konyalı "Müftüler" ailesindedir. Muğla'nın eski belediye başkanı Latif Sepil, Muğla'nın bir başka Konyalı ailesine mensuptur. Muğla'nın eski belediye başkanlarından Haluk Özsoy da Yerkesik beldesine yerleşmiş olan Konyalı ailesinin çocuğudur.

Paris Tıp Fakültesi mezunlarından Dr. Fevzi Koçer'in mensup olduğu "Koyunşeyhler" de Muğla'ya Konya'dan gelen aileler arasındadır.

Merkeze bağlı Yeşilyurt beldesinin bir mahallesine adı verilen Hacı Ali, Konya çıkışlı olup kendine bağlı ailelerle Yeşilyurt'a (Pisi) yerleşen cemaat liderleri arasındadır.

Muğla'nın nüfusunda önemli etkisi ve payı olan Hasan Kadılar ailesi, Fatih Sultan Mehmet'in Muğla kethüdasıdır. Bu aileyi izleyen Zorbazlar, Hacı Osman Ağalar (Şevketler, Şerif Efendiler, Mehmet Ağalar, Hacı Memiş Ağalar), Dr. Muhsin Ertuğlu'nun bağlı olduğu Kabaklılar, Muğla nüfusunun önemli çekirdeklerini oluşturur. Manisa ayanı Karaosmanoğlu ailesinin yıkılan saltanatından bölgemize bir kol gelerek, içinde Muğla eski belediye başkanlarından Naci Karaosmanoğlu'nun da bulunduğu bir ailenin Muğla'da büyümesine neden olur.

Muğla nüfusunu etkileyen bir başka göç dalgasını, Celali isyanları döneminde bölgemize sürgüne gönderilen sipahi aileleri oluşturur. Bu ailelerden en önemlisi Ula'ya yerleşmiştir. Ula dilinde bu aile, "İspahalar" adını almıştır.

17. yüzyılın II. yarısında Menteşe bölgesine sürgüne gönderilen bir başka sipahi, Ese Paşa'dır. Ese Paşa, beraberinde Kırım Türklerinden bazı boyları ilimize getirmiştir. Muğla Merkez ve bağlı Yerkesik beldesinin köylerinde bu göçün izleri vardır.

Bu nüfus hareketlerinin yanı sıra Bilecik, Bursa ve Kütahya dolaylarından gelen Karakeçili, Bayındır, Baydur ve Köteklî cemaatleri ile Muğla nüfusunun yapısı zenginleşmiştir.

Bilecik dolaylarından Ula, Uyur, Gölcük ve Sandras bölgelerine gelen Karakeçililerden, Prof. Dr. Feyyaz Gölcüklü'yü yetiştiren Ula'nın ve Muğla'nın geniş ailesi Gölcüklüler, Ula'nın ünlü saray muallimi Palabıyık Mehmet Efendi soyu ile Prof. Dr. Ali Rıza Özbek'in bağlı bulunduğu, Muğla'nın okumuş ailesi Hacı Hamzalar meydana gelmiştir.

Bursa Uludağ'ın Bayındır ve Baydur cemaatlerinden, Yerkesik beldesinin okumuş ailesi Ahmet Efendiler oluşmuştur.

Kütahya dolaylarından gelen Türk ailesinden, Yeşilyurt beldesinin Türk Ömer Efendiler ailesi meydana gelmiştir. Aynı

beldede, Konya Bozkır'dan gelen ailelerin de önemli payı vardır. Kütahya'nın Kötekli cemaatinden de, Üniversite bölgesindeki Kötekli (Hacıraplar) Köyü kurulmuştur.

"Giresun" soyadını taşıyan ailenin atası, Giresun'dan gelip Terzibaşoğlu ailesine damat olmuştur.

Dehri Hoca Mehmet Hilmi Efendi ve Balcılar ailesi Akşehir'den gelmedir.

Muğla'nın son dönem yetiştirdiği Paşalardan Mehmet Harput'un dedesi, Harput'tan asker olarak gelmiş ve Bağlamacılar ailesine damat olarak Muğla'da kalmıştır.

Muğla'nın okumuş ailesi Baydurlar, Samsun-Vezirköprü'den Muğla'ya subay olarak gelen ve Karahafizoğulları'na damat olan Tüfekçibaşı Hüseyin Ağa'nın soyudur.

Muğla'da Anadolu dışından gelen aileler de bulunmaktadır.

Halepli Cabbarilerden Derviş Sadettin Efendi, 1838'de Muğla'ya gelerek Aktarlar ailesinin banisi olmuştur.

Mısır-İskenderiye'den gelen bir kol, Muğla'nın alaylı eczacısı Arap Hacı Mehmet Ali Efendi soyunu oluşturmuştur.

Tunus'tan gelen bir kol, Hacıyanıklar ailesinin atasıdır.

Bağdat'tan gelenler aynı adla anılırlar.

Şamlı subay Hacı Hüseyin Efendi'nin soyu "Şamlılar" olarak bilinir.

Mukaveletçi Ömer Efendiler ile Şevketler'in ninesi Mora'dan gelmedir.

Rumeli bozgunuyla Muğla'ya gelen aileler, Serezliler, Filibeliler, Dramalılar, Selanikiiler, Arnavutlar, Bosnalılar olarak bilinirler.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Yunanistan ile yapılan Mübadele (değişim) sonucu, Selanik ve yöresinden gelip Muğla'ya yerleşen yeni hemşehrilerimiz özellikle müzik alanında yaptıkları atılımlarla, yerel kültürümüzün bir kesitine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Kendileri, Atatürk'ün hemşehrisi olmaktan ayrıca gurur duyarlar.

19. yüzyılın Kafkas bozgununda Anadolu'ya kaçan ailelerden bir bölümü, Köyceğiz Ovası'na yerleşerek Döğüşbelen Köyü'nü kurmuşlardır.

Giritli Ali Molla, Girit kırımından kaçarak 1313'te (1897) Muğla'ya gelmiş ve Pisi bölgesine yerleşmiştir.

Mağribli (Arabistan) Şeyh Ali oğlu Hafız Hacı Ömer Efendi, "Camkıran" lakabıyla bilinmekte olup, Şeyh Camii'nde uzun yıllar imam-hatiplik yapmıştır.

Muğla'nın eski ailelerinden Şeyh Aliler ile Cezayirliilerin de Kuzey Afrika'dan (Fas-Tunus-Cezayir) Muğla'ya geldikleri bilinmektedir.

Yalnız erkek nüfusun sayımının yapıldığı 1831 Nüfus Sayımı'na göre, Menteşe sancağının toplam nüfusu, 52.000 dolayındadır. Bu nüfusun 50.000'e yakını İslam, 2.000'den çoğu Hristiyandır. Hristiyan nüfusun, 2.294'ü Rum, 52'si Ermeni, 36'sı Yahudidir. Muğla Merkez Rumluğu'nun çıkardığı en önemli şahsiyet, 19. yüzyılın II. Yarısı ile 20. yüzyılın başlarında yaşamış olan Sir Basil Zaharof'tur. Zaharof, dünya silah ticaretini Londra'da elinde toplamıştır. Bodrum Rumluğu'nun çıkardığı en önemli şahsiyet, hukukçu Pulluoğlu İstimat Zihni Özdamar'dır. Özdamar, Papa I. Eftim Erenerol ile Kayseri-Zincidere'de I. Türk-Ortodoks Kurultayı'nı toplamış ve bu kurultaydan Ulusal Kurtuluş Savaşı'na destek kararı çıkartmıştır. Kayseri'de yayınladığı Sada-i Hak Gazetesi ile ulusal kurtuluşu savunmuştur. Muğla Yahudi cemaatinin en önemli şahsiyeti Bodrumlu Prof. Dr. Avram Galanti'dir. Kendisi Jön Türk'tür. Atatürk'ün davasına sonuna kadar bağlıdır.

17. yüzyılın ikinci yarısında Menteşe'nin nüfusu 29 kazada toplanmıştır. Bu kazalar şunlardır: Muğla, Yerkesiği, Ula, Gökabat, Gereme, Bozoyük, Eskihisar, Mesevli, Makri, Üzümlü, Eşen, Pınaz, Perakende, Beçin, Çine, Agritos, Düver, Saravalos, Sarıç, Dadia, Darahia, Feslikan, Karaova, Keranes, Davas, Köyceğiz, Mazın, Göküyük, Mandelyat.

TÜRK EGEMENLİĞİNDE MUĞLA

Menteşe Beyliği Dönemi

1220 yıllarından beri devam eden Moğol istilası, Türk cemaatlerini ve muharip kitlelerini Maverâ-ün-nehir'den Küçük Asya'ya (Anadolu'ya) doğru hareket ettiriyordu.

Anadolu'da kurulmuş olan Selçuklu Devleti, doğudan gelen Moğol istilaları ile alttan alta oyuldu. 1260'lı yıllardan itibaren Mentеше'nin eski sahibi Bizanslılar, Karya ülkesine yeni gelmeye başlayan İslam-Türk unsurlarla tanışmaya başladılar. Özellikle Denizli-Fethiye arasında uzayan geniş yaylak ve otlaklar, Mentеше Bey'den önce gelip, yöreyi yurt edinen gezgin Türkmen obaları ile doldu, taşıtı.

Menteşe Bey, 1284 yılında Aydın-Güzelhisar'da Taralleis Savaşı olarak bilinen gaza olayı ile Karya topraklarına girdi.

Menteşe Bey Karya'nın içlerine uzandıkça, Bizans nüfusunun önemli bölümünün kıyılara ya da adalara kaçtığını gördü. Karşılaştığı Bizans nüfusunu Türkleştirip İslamlaştırdıktan sonra, Batı Anadolu'nun en büyük oymak reisi Germiyan Bey'e mektup yazdı. Yeni fethedilen ve nüfustan büyük ölçüde eksilen Karya topraklarına Germiyan boylarından cemaatler istedi.

Bu isteği uygun bulan Germiyan Bey, yeni fethedilen Karya topraklarına çok sayıda tirlir ve cemaatler göndermeye başladı. Böylece, yörenin ilk nüfusu Germiyan Türklerinden oluştu. Karya adı bırakıldı; yöreye fatihinin adı olan "Menteşe" verildi.

Menteşe Beyliği, Osmanlılar tarafından ilk zapt tarihi olan 1290'lara kadar müreffeh ve sakin yaşadı. Kuzey limanı Balat'tan ve güney limanı Gökova'dan Mentеше dışına buğday, safran, susam, bal, balmumu, palamut, zibebe, şap, maroken, deri, halı, köle ve cariye ihraç etti. Frenk tüccarların gemileri Balat ve Gökova limanlarından Rodos ve Kıbrıs gibi adalara, güneyde Mısır'a, batıda Avrupa ülkelerine bu ihraç ürünlerini götürdüler. Buna karşılık aynı limanlardan Mentеше'ye, devrin önemli ithalat maddelerinden kumaş, sabun, kalay, kurşun v.b. mallar getirilerek, hem Mentеше'nin ihtiyaçları karşılandı hem de daha iç bölgelere giden deve kervanları ile, ticaretin alanı Anadolu'nun diğer illerine doğru taşıtı.

Menteşe, diğer Türkmen beylikleri içinde birden gelişen Osmanlı Beyliği karşısında fazla dayanamazdı. Bütün Türk beyliklerini tek çatı altında toplama politikası güden ve giderek cihan imparatorluğuna yönelen Osmanlı Devleti, Yıldırım Bayezid zamanında Mentеше Beyliği'ni Osmanlı topraklarına kattı. Son Mentеше Beyi Mehmet Bey, beyliğini terk ederek Sinop Beyi'ne sığındı. Bu sıralarda doğudan Anadolu'ya gelmekte olan ve Osmanlı'yı bitirme politikası güden Moğol İmparatoru Timur, Osmanlı'nın fethettiği topraklardan kaçan tüm Türk beylerinin sığınma merkezi durumuna geldi. Mehmet Bey de Timur'a giderek O'na sığındı. 1402 Çubuk Savaşı'nda Timur'un yanında oldu; Mentеше'den gelen eski askerlerini Timur'un yanına çekti. Savaşı kazanan Timur'dan icazet alan Mehmet Bey, tekrar Mentеше'ye gelerek beyliğin başına geçti.

Menteşe, Timur'un Çubuk Zaferi'nden sonra 22 yıl daha bağımsız kaldı; 1424 yılında Fatih Sultan Mehmet'in babası II. Murat tarafından kesin olarak Osmanlı topraklarına katıldı.

Osmanlı Dönemi

1424'te Mentеше'nin Osmanlı sancağı oluşunu izleyen yıllarda, ilimizi Osmanlı Sultanı Kanuni Sultan Süleyman ziyaret etti. Rodos adasını almak üzere 16 Haziran 1522 tarihinde İstanbul'dan yüz bin kişilik ordu ile Mentеше iline hareket eden Kanuni, 23 Temmuz 1522 günü Muğla'ya geldi. Karabağ'da otağ kurdu.

Muğla'nın ileri gelenleri ile yaptığı konuşmada, kendisine takdim edilen kişilerin ve tarif edilen yerlerin "Kara İmam, Kara Mehmet, Kara Molla, Kara Hafız, Karabağlar, Karaçayır, Karadağ ve Karaağaç" olarak sıralandığını duyunca eşrafın sözünü keserek, "Karaları bırakın, bu ilin adı bundan böyle Ganıbağ olsun" dedi. Böylece şehrimiz ve yaylamız Karabağlar, Sultan methiyesini kazanmış oldu.

28 Temmuz 1522'de Rodos'a ulaşan Kanuni, aynı yılın Ekim ayında Rodos'u aldı. Dönüş yolunda da aynı güzergahı takip etti. 8 Kasım 1522 günü Muğla'ya geldi, 1 gün mola verip otağ kurdu. O güne kadar alınamayan Bodrum Kalesi'nin fethini Palas Mustafa Paşa'ya emretti. Tamamlanan bu fetih ile beraber ilimizin bugünkü sınırları çizildi.

Kanuni'nin Muğla'dan ayrılmasını izleyen yıllarda, ilimiz Celali isyanlarının bir bölümüyle hayli meşgul oldu.

Muğla'da, 16. yüzyılın ikinci yarısıyla 17. yüzyılın başlarında "suhte"ler ayaklandı. Suhteler, lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerdir. Yüksek icazet veren İstanbul "Sahn" Medreselerine gitmek için, başarılı suhteler üç yıllık danışmentlik eğitiminden geçer. Suhtelerin itirazları ve isyanı uygulamada bu kuralın dışına çıkıldığı ve yolsuzluklar yapıldığı noktasındadır.

Sultan III. Murat'ın tahta geçişinin ilk yılında (1576) Muğla'da, Kara Sadık adındaki suhte başbuğu, kayıtsız-şartsız ve sanki hükümrân olarak dolaşmaktadır. Bu isyana halkın desteği vardır. Bu nedenle kadınlar, müderrisler, müftüler, imamlar, hatipler, suhtelerle iyi geçinmektedir.

Suhte isyanlarının giderek genişlediğini ve halktan destek gördüğünü fark eden Padişah, 1582 yılında yayınladığı Nişan-ı Hümayun ile "Liva-i Menteşe Sancağı beyine ve liva-i mazburda vaki olan kadılara" yumuşatıcı bir takım esaslar önerir; suhte cürümleri affedilir. Ehli örf ve kadılara da suhtelerin itiraz ettikleri yolsuzluklara karışmamaları emri verilir.

İlimizi 17. yüzyılın ikinci yarısında ziyaret eden Evliya Çelebi, 1670'ler Muğla'sında Karabağlar'a hayran kalır. "Benzeri ancak Malatya'da Aspuz ve Konya'da Meram bağları vardır." diyerek Karabağlar'ın zengin ağaç ve meyve dokusuna işaret eden Çelebi, Muğla'nın insanlarını temiz, okumuş, bilgili kimseler olarak tanımlar.

O yıllarda Muğla, medreselerin bol olduğu İmparatorluk sancaklarındandır. Ev düvenlerinde dokunan giyimlik bezler, sadakor gömleklikler, ipek çarşafar, keçe hırkalar, harmaniyeler ve başlıklar, dış satıma da sunulan üretim malları arasındadır.

Osmanlı'nın mir'i toprakları arasındaki Menteşe Sancağı, 1740'lardan itibaren yörenin nüfuzlu ailelerine kiraya verilmeğe başladı. Bu aileler mir'i toprakların kiralanacağı günlerde İstanbul'da Saray'a gittiler; açık arttırma ile kiraya çıkan toprakları, zaman zaman birbirlerini dışlayarak kiradılar. Adlarına "mütesellim" denilen bu aileler, kira süreleri devam ederken Menteşe Sancağı'nın adli, idari, mali ve askeri işlerinin tümünü kendi ayanları, hazinedarları, kadıları ve müftüleriyle yönettiler.

1864 İdari İslahatı'na kadar süren yaklaşık yüz yıllık sürede, Köyceğizli Hasan Çavuşoğulları, Milaslı Abdülaziz Ağaogulları ve Kaleli Tavassıoğulları Menteşe Sancağı'nın hükümrani oldular.

KURTULUŞ SAVAŞINDA MUĞLA

İtalya'nın Menteşe'yi İşgali

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu yenik devletler arasında sayıldı. Yenik devlet olarak imzaladığı Sevr anlaşmasıyla, İmparatorluk toprakları galip Avrupa devletlerinin fiili istilasına uğradı. Bu anlaşmaya göre Menteşe, İtalya'nın işgaline uğradı. (11.05.1919)

İtalya'nın Menteşe'deki işgalinde, Yunanistan'ın silahlı mezalimi görülmez. İtalya, Menteşe'ye "Hululü Muslihane Politikası (ılımlı, barışçıl politika)" güderek çıkarma yaptı.

İtalyan işgali üzerine Muğla'da kuvvacı filizlenme başladı. Muğla'ya çıktığından beri İtalya, Muğla kuvvacıları ile iyi geçinmeye çalıştı. Yunanistan'ın 15 Mayıs 1919 günü İzmir'e silahlı çatışmayla çıkması ve bu çatışmada gazeteci Hasan Tahsin'in şehit edilmesi üzerine aynı günün akşamı, direniş cephesini kurma kararını alan Muğla kuvvacıları Muğla Belediye Salonu'nda toplandılar. Muğla Belediye Başkanı Zorbazzade Ragıp Beyi, Menteşeliler Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin başına geçirdiler. Tam bağımsızlığa giden Ulusal Mücadele'nin Muğla'daki sıçrama noktasını yaratan seçkin öncüler şunlardır: Zorbazzade Ragıp Bey (Belediye Başkanı), Dr. Cemil Şerif Baydur (Hastane Operatörü), Hacıkadızade Hafız Sabri Bey-Aksoy (Muğla Sandık Emni), Zorbazzade Emin Kamili Bey-Ereörnek (Çiftçi), Sinanzade M.Cemal Bey-Artuç (Dava Vekili), Serezlizade Memiş Efendi-Serez (Belediye Meclisi Üyesi), Selimzade İsmail Efendi-Ünal (Molla-İmam), Mestan Efendi (Kereste Tüccarı), Serfıceli Reşit Bey (Mutasarrıf Hilmi Bey kardeşi), Bozüyükü Hacı Süleyman Efendi (İl Genel Meclisi Üyesi), Mehmet Cemal Karamuğla (Orman Mühendisi), Dr. Hüseyin Avni Ercan-Topaloğlu (Hastane Doktoru), İskender Alper (Mekteb-i Hukuk öğrencisi), İbrahim Bey (Muğla Jandarma Mülazımı), Gölcüklüzade Şevket Bey (Çiftçi), Tokuçzade Ömer Azmi Bey (İstatistik memuru), Türüridzade Kamil Bey-Türer (Tüccar), Karamollazade Ethem Efendi-Karaturhan, Ayaydın (Çiftçi), Osman Bey (Eczacı), Şekerzade H.İbrahim Efendi (Usta, Taşeron), Mehmet Bey (Muğla Hapishane Müdürü).

Bu Cemiyet önce Muğla Kuva-i Milliye Komitesi adını alır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni oluşturur. Cumhuriyet'in ilk partisi, Halk Fırkası'nın temeli bu cemiyettir. Bu cemiyete, Ragıp Bey'den sonra Hazma Bey, Ağır Ceza Reisi Erzurumlu Gemalmazoğlu Cemal Bey ara ara başkanlık yapmışlarsa da, Cemiyet'in fırkaya dönüşümündeki son başkanı, Zorbazzade Ragıp Bey'dir. 21 kişilik ilk listeye ilerleyen yıllarda Muğla'nın seçkin evlatları üye olmuşlardır.

Bu Cemiyetin silahlı milis çetesini şu efeler oluşturmuştur: Ejderhaoğlu Muhammet Efe, Topaloğlu Mehmet efe, Topaloğlu Ahmet Efe, Hacıgeçioğlu Hüseyin Efe, Damgalıoğlu Tahir Efe, Gıvılatlı H.İbrahim Efe, Sakaloğlu Efe, Tahsildar Feyzullah Efe, Aşçı Abdurrahmanoğlu Mehmet Rıfı Efe, Aşçı Abdurrahmanoğlu Mehmet Emin Efe, Mutasarrıf Hilmi oğlu Rüştü Efe, Çavuş İbrahim Efe, Hacıligoğlu Mehmet Efe, Helvacıların M.Ali Efe, Düverekli Cücümün Ali Efe, Çakıcı Mehmet Efe, Kısa Hasanoğlu Ali Rıza Efe, Kirişçi Yörük Mehmet Efe.

Bu milisler Erbeyli Baskını'nı gerçekleştirecek olan Muğla Serdengeçtiler Müfrezesi'nin çekirdeğini oluştururlar.

Menteşe ilinin tüm kazaları Ragıp Bey'i izleyerek Müdafaa-i Vatan cemiyetlerini kurdular.

Aynı tarihlerde, Menderes cephesinde Yunan işgaline karşı Milli Aydın Alayı'nı kurmuş olan Yörük Ali Efe, Muğla'ya geldi. Muğla Kuva-i Milliyecileri ile beraber Çine'ye, Aydın'a giderek, Kurtuluş Savaşı'nın düzenli ordudan önceki gerilla

savaşlarını yapmış oldu. Muğla, Kurtuluş Savaşı öncesindeki toparlanmasında il içinde üç kongre yaparken, il dışındaki iki kongreye de delegeleri ile katıldı.

Kongre Hareketleri

1 Haziran 1919 Kongresi : Menteşeliler Müdafaa-i Vatan Cemiyeti ile Muğla'nın ileri gelenleri, Menteşe Mutasarrıfı Serfceli Hilmi Bey'in başkanlığında toplanırlar. Toplantı yeri, Şeyh Camii'nin avlusundaki kütüphanedir. "Memleketin selameti hakkında bir fikir edinmek ve icabı halinde Yunan işgaline karşı milli ve mahalli teşebbüsata dair İtalya hükümetinin nokta-i nazarını anlamak" maksadıyla bir araya gelen Dava Vekili Fevzi, Muğla Sandık Emini Hacı Kadızade Hafız Sabri, İl Genel Meclisi Üyesi Datçalı Nurullah ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası Muğla Reisi Müftüzade Sadettin Efendiler bu kongrenin Murahhas üyeleridir.

5 Haziran 1919 Kongresi : 120 kişinin Muğla Belediye Salonu'nda yaptığı kongre, Mutasarrıf Serfceli Hilmi Bey'in başkanlığında müzakerelere başlar. Bu kongrede, olası Yunan işgaline karşı İtalya ile aranan ittifak tedbirleri oylanarak kabul edilir. İzmir'in işgalinin ertesi günü, Muğla Belediye Başkanı Ragıp Bey'in başkanlığında gizli olarak kurulan Menteşeliler Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin gizliliği kaldırılır. Muğla Kuvvacılarının bu cemiyetin öncülüğünde toplanması ve çalışması kararlaştırılır.

8 Ağustos 1919-I. Nazilli Kongresi : Aydın ili adına Nazilli, Denizli ve Muğla delegelerinin katılımlarıyla toplanan kongrede, illerin Kuva-i Milliye örgütlenmesine bir sistem kazandırılır. Muğla livası, Güneybatı Anadolu cephesinin "deposu" olarak görevlendirilir. Muğla Kuva-i Milliyesinin; 1-Maliye, 2-İnşaat, 3-İstihbarat, 4-Gönüllü Silah ve Asker Toplama, 5-Fedakaran ve Muhacirine Yardım, 6-Ulaştırma, 7-Alım-satım, 8-Sağlık şubesi halinde etkin ve yaygın bir çalışma yapması kararlaştırılır.

I. Nazilli Kongresi'nde Muğla'yı, Hacı Kadızade Hafız Sabri Aksoy, Müftüzade Sadettin Özsan ile Muğla Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Hüsnü Bey temsil ettiler.

19 Eylül 1919-II. Nazilli Kongresi : Bu kongrede, Harekat-ı Milliye, Redd-i İlhak Aydın ve Havalisi Heyeti Merkeziyesi kurulur. Karara göre bu "heyet-i merkeziyye", Aydın, Muğla, Denizli, Isparta, Burdur ve Antalya livaları ile bu livalara bağlı ilçe ve bucaklar Kuva-i Milliye komitelerinin yollayacakları birer üyeden oluşacaktır. Bu delegeler sürekli Nazilli'de kalacaklar ve ayda 50 lirayı geçmemek üzere aylık alacaklardır.

II. Nazilli Kongresi'ne katılan Menteşe livası ilçeler delegeleri şunlardır:

Muğla : Müftüzade Sadettin Bey
Bodrum : Dede Rıfki oğlu Fuat Bey,
Fethiye : Eski komiser Arif Bey,
Köyceğiz : Necmettin Aydınalay,
Marmaris : Hafız Mehmet Efendi,
Milas : Eski subay Emin Bey.

20-31 Ekim 1919-Sivas İçin Muğla Kongresi: Bu kongrede, Muğla'nın Sivas'a ve Mustafa Kemal'e kesin bağlılık kararı alınır. Kararların bir nüshası Nazilli'deki Heyet-i Merkeziyye'ye, bir nüshası da Alaşehir ve havalisi komutanı Ömer Lütfi Bey'e, Sivas'ta bulunan M. Kemal Paşa'ya da ulaştırılması ricası ile gönderilir. Muğla'nın bu telgrafına M. Kemal Paşa'dan övgü dolu bir cevap gelir. M. Kemal Paşa, Muğla'dan yeni görüş ve öneriler beklediklerini söyler.

Nazilli Heyet-i Merkeziyyesi'nce Muğla'dan Sivas Kongresi delegeliğine seçilen Serfceli Mutasarrıf Hilmi Bey, eski Genç mutasarrıftır. M. Kemal Paşa'yı Genç'ten tanımaktadır. İhtimal ki; M. Kemal Paşa, çok yakın arkadaşı olan Serfceli Hilmi Bey'in Sivas Kongresi delegeliğine seçilmesini mutlulukla karşılamış ve Muğla'ya vermiş olduğu övgü dolu cevap telini yazarken bu mutluluğunu da dile getirmek istemiştir.

Kongre delegeleri şunlardır :

Muğla : Hafız Sabri Bey, Zorbazzade Emin Kamil Bey,
Milas : Hafız Emin Bey, Doktor Servet Bey,
Bodrum : Avukat Ahmet Toker, Dede Rıfki oğlu Fuat Bey,
Fethiye : Karamollazade Ethem Efendi,
Marmaris : Dede Rıfki Efendi.

Muğla Kurtuluş Savaşı'na Nasıl Yansdı

Müzaharet Bölükleri Kuruldu

Haziran 1920'de Denizli'den Muğla'ya atanan Mutasarrıf Müştak Bey, jandarmanın başına getirdiği Cavit Aker'e 1500 kişilik müzaharet bölükleri kurdurdu. Kumaş ve postalarını Rodos'dan satın alıp giydirdiği bu askerlerin 100'er kişilik bölükler halinde Batı Cephesi'ne sevk etti.

Muğla, Malgaç Baskını'na Katıldı

Yörük Ali Efe'nin Ulusal Mücadele'ye kazandırılması, 1919 yılının Haziran ayında gerçekleşir. Efe, kendi kızanlarının ve çetesinin gücünü bu mücadele için yeterli bulmaz. Bu nedenle Mentеше Kuva-i Milliye Komitesi başkanı Hamza Hayati Bey'i arar, bulur, emrine girer. Onun büyük yardımını görür. İleride Milli Aydın Alayı'na komutanlık yapacak Necmettin Aydınalay, İdris Karazeybek, Bakırköylü Teğmen Kadri Bey gibi önemli kuvvacılarla Hazma Bey vasıtasıyla tanışır. Onlardan mücadelesine büyük destekler alır. Yörük Ali Efe Aydın Sultanhisar-Atça taraflarında gerçekleştirdiği Malgaç Baskını'na Muğla'nın bu kahraman evlatları ile yönelir. Muğla, Ulusal Mücadelenin ilk halk hareketinde bu evlatları ile yerini alır.

Muğla, Erbeyli Baskını'nı Gerçekleştirdi

1919 yılının 20 Haziranını 21'ine bağlayan gecenin sabahına doğru, Celal Bayar Erbeyli'dedir. Kalmakta olduğu evde yoğun silah sesleri ile uyanır. Kuva-i Milliyeciler Erbeyli İstasyonundaki Yunan bölüğüne baskın yapmaktadırlar.

Bu baskını yapanlar Mentеше Serdengeçtileri'dir. Özellikle Serdengeçtilerin çekirdeğini oluşturan Altımehtemler Çetesi, Erbeyli'de destan yaratmıştır. 4 Ağustos 1973 günü, İstanbul-Caddebostan'daki evinde kendisini ziyaret eden "Kurtuluş Savaşında Muğla" eserinin sahibi Ünal Türkes'e, Celal Bayar bu anısını duygulu ifadelerle anlatmıştır. Hülyasının hakikat olduğunu Muğlalı Serdengeçtilerin Erbeyli baskını ile anladığını söylemiştir.

Orman mühendisi Muğlalı Mehmet Cemal Karamuğla'nın başkanlığını, Bakırköylü Teğmen Kadri Bey'in başkan yardımcılığını yaptığı, Mehmet Tefik Kuran, Mehmet Emin Ulusoy, Kirişçi Yörük Mehmet Mertöz, Aşçı Kara Mehmet ile Telgrafçı Sarı Mehmet'ten oluşan Altımehtemler Çetesi ile Muğla, Kurtuluş Savaşı'nın ilk halk hareketlerinden birini yaratmıştır. Bu baskında Yunan bölüğü 40 kayıp vermiştir. Muğla Serdengeçtilerinin kaybı ise 7'dir.

Muğla, Yörük Ali Efe'ye Ev Sahipliği Yapmıştır

Yunana karşı Menderes cephesinde verilen gerilla savaşlarının komutanı Yörük Ali Efe, 24.04.1920'ye kadar Muğla'da kaldı. Bu tarihe kadar yaptığı Menderes Cephesi Gerilla Savaşlarının at, kısrak, silah, erzak ve para ikmalini Muğla'dan yaptı. Muğla Kuva-i Milliye Komitesi başkanı Hamza Hayati Bey, kendisini evladı gibi sevdi. Efe de Hamza Bey'e büyük saygı duydu. Ona "Ammi" diye hitap etti.

Muğla, Sivas'ta Temsil Edildi

Menteşe Mutasarrıfı Serficali Hilmi Bey, Nazilli Heyet-i Merkeziyesince seçilen üç kişilik Sivas delegasyonu arasında yer aldı. Hilmi Bey M. Kemal Paşa'yı, Genç Mutasarrıfı iken tanıştı. Ondaki cevheri ve geleceği görmüş, hissetmişti. M. Kemal Paşa, Sivas'a ulaşan Hilmi Bey'i Mentеше'ye geri göndermedi. O'nu, Pozantı ve Adana Valisi yaptı.

Milletvekili Rifat Börekçi ile Fetva-i Şerife'ye Karşı Geldi

Padişahın Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı yasaklayan ve bu savaşın önderi M.Kemal Paşa ve arkadaşlarını idama mahkum eden 11.04.1920 tarihli fetva-i şerifesine, Ankara karşı fetvayı verdi.

19.04.1920'de yayınlanan Ankara fetvasını Mentеше milletvekili ve Ankara müftüsü Rifat Börekçi yazdı, yayımladı.

Muğla Kuva-i Milliyesi Kayseri'de Uç Verdi

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer alan Türk Ortodoks Papası I. Eftim Erenerol'un baş yardımcılığını, Bodrumlu hakim İstimat Zihni Özdamar yaptı. Özdamar, Isparta ve Afyon gazetelerine ulusal mücadeleciler yazılar yazdı. Kayseri'de çıkardığı Sada-i Hak gazetesinde, ulusal mücadeleyi destekleyen kişilerin ve akımların önünde yer aldı.

Atatürk'ün Etrafında Etkin Muğlalılar Oluşturdu

Kurtuluş Savaşı'nda Muğla, kongre ve gerilla hareketleriyle yerel direnmede yerini başarıyla alırken, aynı yıllarda Atatürk'ün bizzat yanında bulunan ve onunla Cumhuriyeti kuran çok seçkin evlatlar yetiştirdi. Kurtuluş Savaşı'nın 11. Tümen Komutanı Orgeneral Mustafa Muğlalı, Gazeteci Yunus Nadi, Ziraat Mühendisi Zihni Derin, Vali Hilmi Uran, Hukukçu Şükrü Kaya, Veteriner Ahmet Şefik Kolaylı, Prof. Dr. Avram Galanti Bodrumlu, Hakim-Gazeteci İstimat Zihni Özdamar, Yarıbay Rifat Ayaydın ve Bodrumlu Hakim Şahimoğlu M. Mümtaz Kaynak gibi seçkin Muğlalılar, Kurtuluş Savaşı süresince ve Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün bizzat yanında yer aldılar.

Muğla, T.B.M.M. Cephesinde Konuşlandı

T.B.M.M. Batı Anadolu'da tek cephe açtı. İtalya işgali altındaki Muğla, bu cephede yerini aldı. Gümülcineli Hoca Esat İleri, (1923-1927 Muğla milletvekili) Ankara'ya kadar giderek durumu bizzat M. Kemal Paşa'ya sormuş; Paşa'dan, "İtalya'ya cephe açılmayacağı" yanıtını almıştır. Muğla, Büyük Ata'sının görüşü ve işareti doğrultusunda Batı cephesinde yerini aldı. Bu cephenin İnönü Zaferleri ile başlayan başarıları, yayımlı sömürgecileri Anadolu'dan çekilmeye zorlamıştır. Muğla, Kurtuluş Savaşı'nda verdiği 1.444 şehit ile Ege illerinin en çok şehit veren ilidir.

Muğla, Kurtuluş Savaşı Sona Ermeden İşgalden Kurtuldu

T.B.M.M. Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Tengirşenk, 1921 yılının Haziran ayında yaptığı Meclis konuşmasında, İtalya'nın pek yakında işgal bölgelerinden çekileceğini söyledi. Prof. Dr. Mahmut Goloğlu, "Cumhuriyete Doğru" kitabında, Sabahattin Selek de "Anadolu İhtilali" kitabında, bu çekilişin 5 Temmuz 1921 günü olduğunu kaydederek Tengirşenk'in istihbaratını doğruladılar.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE MUĞLA

Cumhuriyet kurulduğunda Muğla Valisi, Asaf Talat Bey'dir. Belediye Başkanı, 1914 yılından bu yana seçimle gelen ve Kuva-i Milliye'yi Muğla'da kuran Zorbazzade Ragıp Bey'dir.

Cumhuriyetin ilk iki valisi Asaf Talat ve Hüsnü Beyler döneminde, kentin ve ilin ufkunu açacak çalışmalar görülmez.

1928'de Muğla Valisi olan Salih Cemal Bey döneminde, Cumhuriyetin ilk imar faaliyetleri başlar. Vali Konağı, Aydınli müteahhit Halil Bey'e 52 bin Türk lirasına ihale edilir. Salih Cemal Bey, bugünkü Ziraat Bankası'nın yerindeki Kulüp Binasını, Kurşunlu Camii karşısında yanmış olan Belediye sineması yerindeki Kulüp Sinemasını, Atatürk İlkokulu'nu ve bugünkü Ticaret Lisesi'nin yerindeki Erkek Sanat Enstitüsü'nü yaptırdı. Muğla-Marmaris yolunu islah etti; ilimizdeki Tarım-Kredi Kooperatifleri hareketini başlattı.

Salih Cemal Bey'i izleyen Ömer Cevat (Ökmen) Bey döneminde, Salih Cemal Bey zamanında başlayan ve yarım kalan işler tamamlandı. Ömer Cevat Bey, Atatürk İlkokulu'nun bahçesine, kentin ilk Atatürk abidesini açtı. Beş ayak merdivenle çıkan, zeminden üç metre yükseklikteki abidenin masraflarını Muğlalı Faik Gazezoğlu karşıladı. Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamaları bu abidenin etrafında yapıldı.

Muğla'ya Tokat Valiliğinden gelen ve 01.04.1936'da göreve başlayan Recai Güreli, ilimizden ayrıldığı ve Balıkesir Valiliğine atandığı tarih olan 25.05.1939 yılına kadar Muğla'da büyük işler yaptı:

Muğla'nın ilk imar planını hazırlattı.

Bu plana göre Muğla Hükümet Konağı inşaatını başlattı. Muğla Halkevi'ni yaptırıp hizmete açtı. Kurşunlu Camii'nden başlayıp, Cumhuriyet Bulvarınca devam eden ve Orhaniye Mahallesi Devlet Hastanesi çevresinde kümelenen eski mezarlıkları, mezbele durumuna gelen hüda-i nabit halde yetişen kürleri ve çalılıkları imha etti. Hamursuz eteğinde yeni bir mezarlık yaptırdı. Şehir içindeki sokak aralarındaki bütün mezarları yeni mezarlığa nakletti.

Cumhuriyet Alanı'nı yaptırarak bu alanı, Marmaris ve Aydın yönlerine uzayan geniş yollara bağladı. Alanın ortasına, 1937 yılının 29 Ekim töreninde açtığı ve mimar Nusret Sunan'a yaptırdığı Atatürk Anıtını dikti.

Bu anıt, yüzünü, muzaffer ordularına "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!" diye hedef gösterdiği Akdeniz'e ve Recai Güreli'nin temelini attığı Hükümet Konağı'na çevirmiştir.

Vali Güreli, Kazancı Şeyh mezarlığını, Kusuoğlu ve İskender bahçelerini kamulaştırarak ve uygun çakıllı toprakla doldurarak bugünkü Şehir Stadı'nı yaptırdı.

Hacıpaşaoğlu Ali Adnan İzmirli'nin işletmeciliğini yaptığı ve 1925 yılında kurulan Muğla Elektrik Fabrikası'nı satın alarak, şehir elektriği şebekesini genişletti.

Açtığı tüm alan, cadde ve bulvarları yaz-kış yeşil dokusunu bozmayan ağaç türleriyle donattı. Şehir koruluğunu kurarak, ailelerin ve gençlerin piknik ihtiyaçlarını giderdi.

İlin bütün köylerine, toplam uzunluğu 1.860 km.'yi bulan ve büyük ölçüde imece yöntemiyle bitirilen köy yolları açtırdı.

60 km.'lik Tavas yolunu, 165 km.'lik Fethiye yolunu, 80 km.'lik Marmaris-Datça yolunu, 15 km.'lik Ula-Çiçekli-Karabörtlen yolunu açtı.

Zamanında Türkiye'nin büyük köprüleri arasında yer alan Namnam ve Dalaman köprülerini yaptırdı.

Datça'nın bugünkü merkezi olan İskele Mahallesi'ni kurdurdu. Buraya turistik otel yaptırdı.

İlin 101 köyüne, köy konağı ve konuk evi yaptırdı.

Kozlukuyu-Akçapınar arasındaki sivrisinek üreme alanı olan bataklığı kuruttu. Bugün, yerli ve yabancı gezginlerin hayranlığını çeken Gökova-Okalıptüslü Yolu hizmete açtı.

İlin belli başlı köylerine örnek genel tuvaletler, çamaşır evleri, sulama yalakları ve köy mezbahaları yaptırdı.

İl merkezinde yaptırdığı büyük Halkevi binasıyla, ilçelerde ve bucaklarda açtırdığı Halkodaları'nda, Muğla gençliğini kültürel ve sosyal alanlarda bilgi ve beceri sahibi yaptı.

Köy gelirlerini arttırmak amacıyla köy zeytinlikleri, elma, erik, kayısı, şeftali bahçeleri kurdurdu.

Hazinenin hammadde kaynaklarında kireç ve kiremit ocakları açtırdı.

İl genelinde kurdurduğu at, boğa, tavuk ve tohum ıslah istasyonlarıyla tüm ilde sağlıklı hayvan ve ürün hamlesini başlattı.

Merkezde, Muğla Belediyesi'nin katkılarını alarak, çöp imha ve temizleme faaliyetlerini yönlendirdi.

İnsan ve çevre sağlığına önem verdi; il merkezine yeni su şebekesi, yollara, alanlara yeni çeşmeler yaptırdı.

Sıtma, frengi, verem aşısı kampanyasını başlattı. Böylece sıtmanın ve veremin önünü ilimizde ilk kesen Vali oldu.

Köy muhtarlıklarına hesap düzeni getirdi. Önemli köy gruplarını belirledi. Bu grupları hesap-kitap bilen köy katipleriyle denetledi.

Jandarma telefon hatlarını Seki Yaylası'nın en uç köyüne kadar, yenileterek götürdü. Köylerin haberleşmeleri bu telefonlarla yapıldı.

Şehir Stadı'nı Muğla gençliğine kazandırdıktan sonra, Beden Terbiyesi Muğla İl Başkanlığı'na öğretmen Esat Caner'i, Futbol Ajanlığı'na öğretmen Osman Kasapoğlu'nu, Su Sporları Ajanlığı'na öğretmen Osman Günsan'ı atayarak, Muğla'da amatör sporun ivme kazanmasını sağladı.

Bisiklet, voleybol, basketbol, binicilik, atletizm ve dağ sporlarını faaliyete geçirdi. İlçeler arasında yarışmalar açtı. Göktepe Kayak Merkezi'ni kurdu.

Muğla Yayla Spor Kulübünü, "Muğla Gençlik Spor" olarak yeniden yapılandırdı. Bu kulübe, Ege Bölgesi'nin ünlü futbolcularını transfer etti. Onların Muğla'da kalmaları için kendilerine iş, evlilik olanakları sağladı.

Muğla Gençlik Spor Kulübü, bu yapılanmadan sonra Türkiye Amatör Küme Şampiyonası'nda başarılı maçlar çıkardı. Afyon'da, Bursa Acar İdmanyurdu ile finali oynayan Muğla Gençlik Spor, Muğla'ya Türkiye ikinciliğini getirdi.

Vali Recai Güreli'nin 1939 yılında Balıkesir Valiliğine atanmasından sonra ülke, başlayan II. Dünya Savaşı'nın buhranına girdi. Dünyada olduğu gibi, ülkemizde ve ilimizde de tüm yatırımlar durdu. 1939-1949 yılları arasında, Muğla Valiliğini İbrahim Ethem Akıncı yaptı. Akıncı, Kurtuluş Savaşı'nda Demirci Cephesini kurmuş ve bu cephede üstün hizmetleri geçmiş bir Kuva-i Milliyeci idi. Bugünkü Hükümet Konağı, Vali Akıncı'nın zamanında bitirilerek hizmete açıldı.

Ölüm tarihi 1928 yılına kadar 14 yıl Belediye Başkanlığı yapan Ragıp Bey'den sonra, bir başka kuvvacı olan Dr. Hüseyin Avni Topaloğlu Belediye başkanı oldu. 1931'de Muğla milletvekili seçilmesi ile göreve bir başka kuvvacı, İskender Alper geldi.

İskender Alper, 1950 yılına kadar sürdürdüğü 19 yıllık Belediye Başkanlığı döneminde, kenti çağdaş belediyecilik anlayışı ile yönetti. Ankara'da Ata'nın etrafında kümelenen Muğlalı seçkinlerle ilgisini hiç kesmedi. Özellikle Vali Recai Güreli ile kurmuş olduğu eşgüdüm sonucunda kentin imarı, yeni alanların ve bulvarların açılımı, kentin yeşillendirilmesi ve ağaçlandırılması çalışmalarında başarılı hizmetler gördü.

1950-1955 yılları arasında seçimle gelen Naci Karaosmanoğlu, beş yıl Belediye başkanlığı yaptı. 1955-1960 yılları arasında Muğla Belediye Başkanlığını Vali Esat Kaya Ayman yüklendi. Naci Karaosmanoğlu, İskender Alper'in başlattığı imar faaliyetlerini sürdürdü. Halkın içinden çıkmayarak, halkın istek ve yönelimini Belediyenin meclis ve encümen toplantılarında çok iyi değerlendirdi.

Muğla, Vali Şerif Tüten'in göreve başladığı 1961 yılından itibaren turizm olgusuyla tanışmaya başladı. Şerif Tüten, dünyaca ünlü bilim adamı Prof. Dr. Bade'yi Muğla'ya davet etti. İlimizin arkeolojik ve turistik değerlerini Bade'nin önüne serdi. Ona turizmin master planlarını yaptırdı. Köyceğiz-Dalyan projesinin öne geçmesi Vali Tüten'in zamanına rastlar.

Muğla, hızlı ve planlı turizm hareketlerine Vali Özer Türk (1971-1975) zamanında kavuşur. Vali Özer Türk'ün öncülüğünde kurulan Aktur, Datça'da 2500, Bodrum'da 700 yataklı siteleriyle ülkenin turizm potansiyeline olumlu katkılar sağladı. Bu siteler, dış turizme de açılarak, ilimize önemli döviz girdilerinin gelmesine neden oldu. Her iki sitenin 10 yıldan bu yana Mavi Bayrak ile ödüllendirilmiş olması, Vali Özer Türk'ün altyapıya önem veren planlama anlayışının sonucudur.

Halen Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olarak görev yapmakta olan Kemal Nehrozoğlu, 1981-1984 yılları arasında Muğla Valiliğinde bulundu. Nehrozoğlu döneminde Muğla, halk eğitim çalışmalarını ilin en küçük yerleşim birimlerine kadar götürdü. Okuma-yazma ve beceri kazanma kurslarından binlerce kişi yararlandı.

Nehrozoğlu döneminde zel İdarelerin verimsiz kalmış yatrımları ele alındı. Örneğin, Muğla Kireç Sanayi ile Kyeğiz Kytaş Fabrikaları yeniden yapılandırıldı. retime ve kara geçmeleri için büyük gayret gösterildi. İlimizin geleneksel mimari yapısı, bu dönemde esaslı korumaya alındı. Dünyaca nl Muğla hemşehrisi Nail Vahdet akırhan'ın geleneksel mimari dalındaki çalışmaları teşvik edildi. Bu teşvikler sonucunda meydana getirilen akırhan yapıları, 1983 yılında Ağa Han dl'nü aldı.

1970'li ve 2000'li yıllar arasındaki Belediye başkanları Haluk zsoy, Erman şahin, Orhan akır ve Dr. Osman Grn, Muğla'yı güzelleştirme çalışmalarında önemli hizmetler gördüler. Özelikle Erman şahin döneminde başlayan çevreyi geleneksel yapısı ve mimarisi ile koruma çalışmaları, dönemin Belediye İmar Müdürü Oktay Ekinci'nin de katkısıyla, önemli başarıların alınmasına neden oldu. Bu dönemde yurdun çeşitli bölgelerinde toplanan şehircilik toplantılarında şahin, akır ve Grn'e Muğla'nın yansıtđı bilinç ve bilgi dolu şehircilik nedeniyle ödüller verildi.

Muğla bugün,ülkeye giren 4 milyar dolarlık turizm girdisinin tek başına dörtte birini karşılamaktadır. Her yıl artan modern tesisleri, bu tesislerin rantabilitesine verilen önem, şerif Tüten ile zer Trkn geniş ve derin ufuklarında açmış olan turizm realitesi, dünyaca bilinmekte ve fark edilmektedir.

Vali Erol akır döneminde (1988-1991) köy yollarının ıslahına önem verildi, yeni köy yollarının açılması sağlandı.

Cumhuriyet döneminin ilk kadın Valisi olarak Muğla'da göreve başlayan Dr. Lale Aytaman (1991-1995), ildeki geleneksel el dokumacılığını teşvik etti. Merkeze bağlı Yeşilyurt Beldesi ile Fethiye'ye bağlı zml Beldesinde kooperatifler kurdurarak ya da kurulu kooperatifleri maddi finansmanla destekleyerek, Muğla el sanatlarının Türkiye pazarlarında rağbet görmesini ve alıcı bulmasını sağladı.

Vali A.Cemil Serhadlı (1996-1999), ilin sağlıksız ve yetersiz içme suyu problemine el attı. Bu sınıftaki köylerin tümünde Köy Hizmetleri'ni seferber etti.

Vali Lütfi Yiğenoğlu (1999-2001), ilin turizm potansiyelini yeniden planlayarak Muğla'yı yeni turizm hamlelerine yöneltti.

İlimizde ikinci çalışma yılını doldurmak üzere olan Vali Hüseyin Aksoy'un, kıyılardan kırlara ve dağlara çevrilen turizm bakışı, ilimize Fethiye Eren Dağı ile Kyeğiz Sandras Dağı değerlerini yeniden kazandırmış bulunmaktadır. Bu iki turizm cazibe merkezine kazandırılacak yeni tesislerin ve bu tesislerin ardı sıra sürecek ilgi ve desteklerin ilimiz ekonomisini, sosyal yapısını ve kültürel birikimini daha üst düzeylere taşması beklenmektedir.

ATATÜRK ve MUĞLA

Atatürk ve Muğla'nın Kurtuluş Savaşı'ndan bu yana olan beraberliği daha önceki sayfalarda verilmiş bulunmaktadır.

Muğla'nın, Sivas için toplanan Ekim 1919 kongresinden M. Kemal Paşa'ya çektiği bağlılık telgrafı ve bu telgrafa Paşa'nın verdiği övgü dolu yanıt, bu beraberliğin ilk halkalarını oluşturur.

M. Kemal Paşa'nın Diyarbakır'da görevli iken tanıdığı Genç Mutasarrıfı Serficali Hilmi Bey'in, Mentefe Mutasarrıfı olarak bulunduğu 1919'da Sivas'a Kongre yesi olarak seçilmiş oluşu, bu beraberliğin bir başka halkasını oluşturur.

Atatürkün Muğla ile olan bu beraberliğinin Kurtuluş Savaşı süresince, Meclis'te ve cephede bizzat yanında olan Muğla aydınları ve seğkinleriyle takviyesi, zincirin bir başka önemli halkasını oluşturur.

Atatürk, yaşamı boyunca Anadolu'da bazı il ve ilçeleri ziyaret etti. Atatürk, karayoluyla ulaşması o yıllarda mümkün olmayan Fethiye'ye 21.02.1935 Perşembe günü, Marmaris'e ise 23.02.1935 Cumartesi günü Marmaris'e uğrayabilir. Her iki beldenin yöneticileriyle, Fırka sorumlularıyla ve halk ile geniş görüşmeler ve konuşmalar yapmıştır. Doğal ve arzi engeller nedeniyle gidemediği iller arasında yer alan Muğla'yı, 1937 yılında ziyaret etmek ister. Muğla Valisi Recai Grel'i'nin davetini kabul eden Büyük nder için Muğla'da, Belediye Başkanı İskender Alper'in başkanlığında, Osman Kasapoğlu, Esat Caner, Osman Günsan, Neşet Dişiğil, Abidin akır, Faik Gazezoğlu ve sarraf Fevzi Altınay'dan oluşan bir Hazırlama-Ağırlama Komitesi kurulur. Bu komite, şimdiki Turizm-Otelcilik Lisesi Uygulama Oteli'nin 2. katını, banyolu, kabul salonlu ve yatak odalı halde "Reisicumhur Dairesi" olarak hazırlar.

Ata'nın "gl kuruşu" rengini sevdiği bilindiğinden, yatak takımından tüm mefruşata kadar olan döşemeler bu renkten seçilir. Ata için gümüş yemek takımları, kristal mutfak takımları, srahiiler alınır. Evlerinde halı olan Muğla hemşehrisi, Ata'nın geçeceği yerlere serilmek üzere evinde bulunan halıları Belediye'ye ödünç verir. Bütün bu hazırlıkların maddi finansmanını, dönemin Belediye muhasebecisi olan Mehmet Trd, Belediye bütçesinden yapmış ve ödemiştir.

Fakat aynı günlerde Çanakkale Boğazı'nda beklenmedik bir olay olur. çeker çuvalları altında çok miktarda silah kaçıran bir İtalyan şilebine Ata'nın emri ile el konur. II. Dünya Savaşı'nın çanları alınmaya başlamıştır. İtalya, bu çanları alan devletlerin en başındadır.

Atatürk, Muğla yolundan geri dönerek Çanakkale'ye intikal eder. Bu gemi daha sonra Türk Donanma Kuvvetleri'ne teslim edilir. Donanmanın İzmir'i ziyaretinde, o yıllarda İzmir'de olan H. Nuri Öncüer, üç bacalı bu gemiyi "Ata'nın Muğla gezisini engelleyen gemi sen misin?" diyerek, iki defa ziyaret etmiştir. Bu olayın hemen ardından Hatay Olayı baş gösterir. Ata'yı bir yıl sonra ebediyete götürecek olan hastalık da o günlerde kendini iyice göstermeye başlamıştır. Bu önemli siyasal nedenler ve sağlık sorunları sebebiyle, Büyük Atatürk'ün Muğla ziyareti gerçekleşmez.

Muğla Halkevi'nin batı yakası üst katında Atatürk için hazırlanan dairede, 1949 yılı Ağustos ayında Muğla'yı ziyaret eden Cumhurbaşkanı İsmet İnönü kaldı. İsmet İnönü'nün yatak, yorgan ve çarşafı Sevim-Hasan Özsoy için hazırlanan çeyiz takımından alındı. Bu daire, Halkevinin bu bölümünün Kız Meslek Lisesine verileceği 1955'e kadar bütün mefruşatı ve döşemesiyle eski karakterini korumaktaydı.

Gerçekleşmeyen bu ziyaret nedeniyle alınan meze, içki ve yiyecekler Hazırlama-Ağırlama Komisyonu tarafından satın alındı.

Aziz Atatürk'ü karşılama olanağına kavuşamayan Hazırlama-Ağırlama Komitesi üyelerinden Osman Kasapoğlu, Osman Günsan ve Esat Caner, Ünal Türkeş'e verdikleri mülakat yanıtlarında, "Muğla'nın Atatürk'ü karşılayamaması her ne kadar üzüntü kaynağı olmuşsa da, onun ilkelerini, eserlerini, devrimlerini sonuna kadar yüreğinde hisseden Muğla'nın, bu yüce duygusuyla bu üzüntüsünü aştığını" söylemişlerdir.

10 Kasım 1954'te Etnoğrafya Müzesi'nden Anıtkabir'e götürülen Atatürk'ün mezarına Muğla'dan 1 çuval dolusu Muğla toprağı gönderildi. Bu toprak Ankara'ya Kazım Eren tarafından götürüldü. Kazım Eren, sahip oldukları Doğru Yolda firmasına ait bir otobüse Muğlalıları bindirerek Ankara'ya gitti.

Ünal TÜRKES 'in Araştırmalarından Alınmıştır

**Başbakanlık
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı**

29 Zilkâde senesi 1331 / 17 Teşrin-i evvel senesi 1329

Mazbata

Dâhiliye Nezâretinin mevlûkan meclis-i bîcâzâminde kiralat olunan tezkîresinde der-meyân olunduğu vechile Aydın Vâliyeti dâhilinde Mentese Sancağının Teşkilî-i Adliyesi şimlik İzmir'e merbut olmak ve tahsilât-ı hazırasıyla tedvî-i umûr edilmek gayriyle müstakîl livâ haline şrafi hakkında kanzim olunan İlyahî kânûniyenin Meclis-i Umûrinin kâpâdece kânûniyet teklîf edilmek üzere şimdiden mevki-i meriyete vazî bi' l-ıcekkâir sâhib-i boyân tezekkür ve lâyhâ-i kânûniye kelâm arz olunmakla kâbûle-i ahvâle emr-i ferman.

Layihai Kânûniye

Birinci Madde Aydın Vâliyeti dâhilinde kân Mentese Sancağının Teşkilî-i Adliyesi şimlik İzmir'e merbut olmak ve tahsilât-ı hazırasıyla tedvî-i umûr edilmek üzere müstakîl livâ haline şrafi edilecektir.

İkinci Madde Bu kânûn tarih-i neşrinde ilâben mev'iyü'l-ıcrîde.

Üçüncü Madde Bu kânûnun kanzına Dâhiliye Nâzım me'mûrudur.

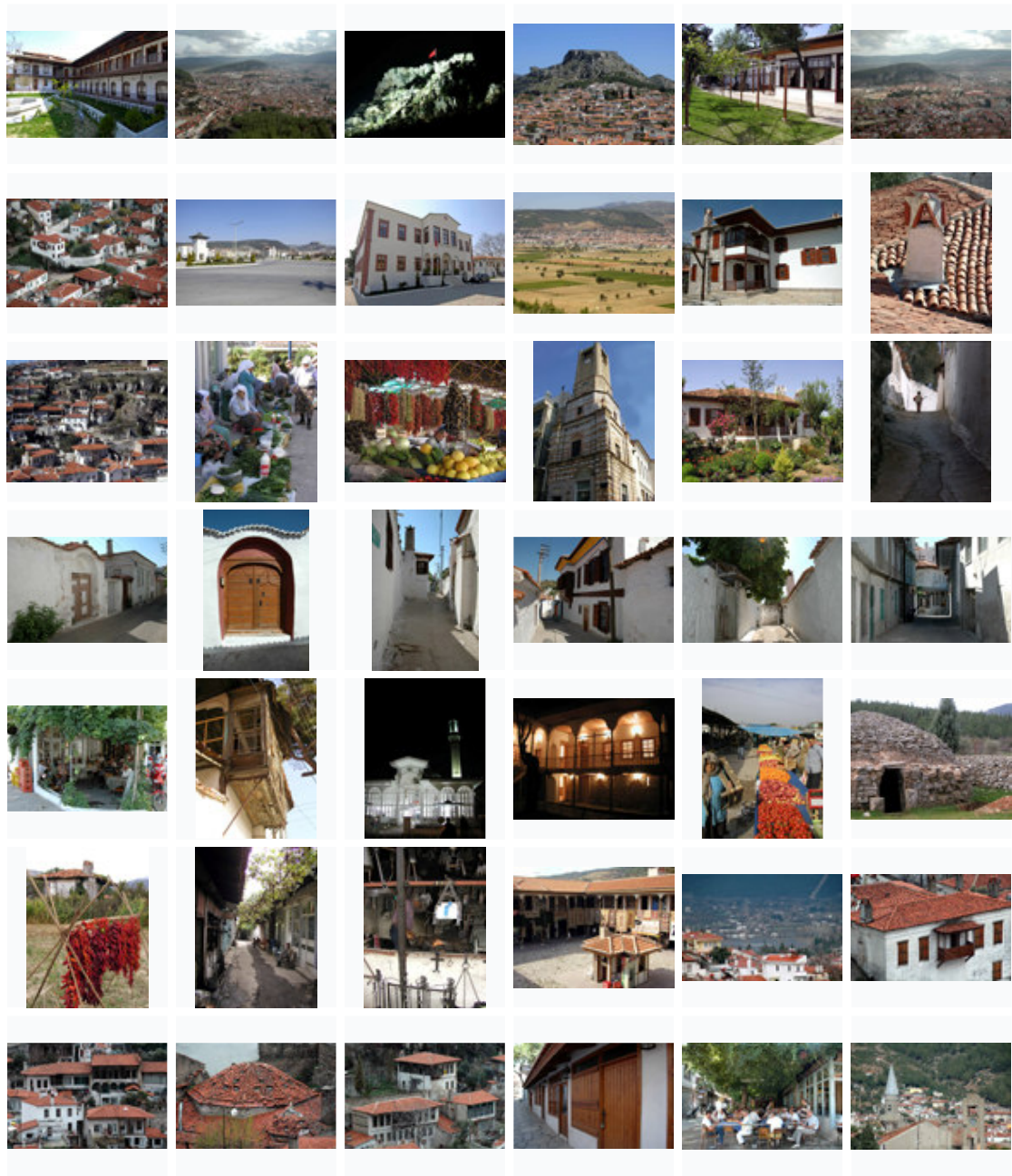
Bu İlyahî kânûniyenin Meclis-i Umûrinin kâpâdece kânûniyet teklîf olunmak üzere muvâkâleten kelâmı vâkı'nı ve kavânin-i devlete ilhâsini izde edolar.

PUL

**OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI
BOA : MV. 238 / 43 (29 Za 1331)**

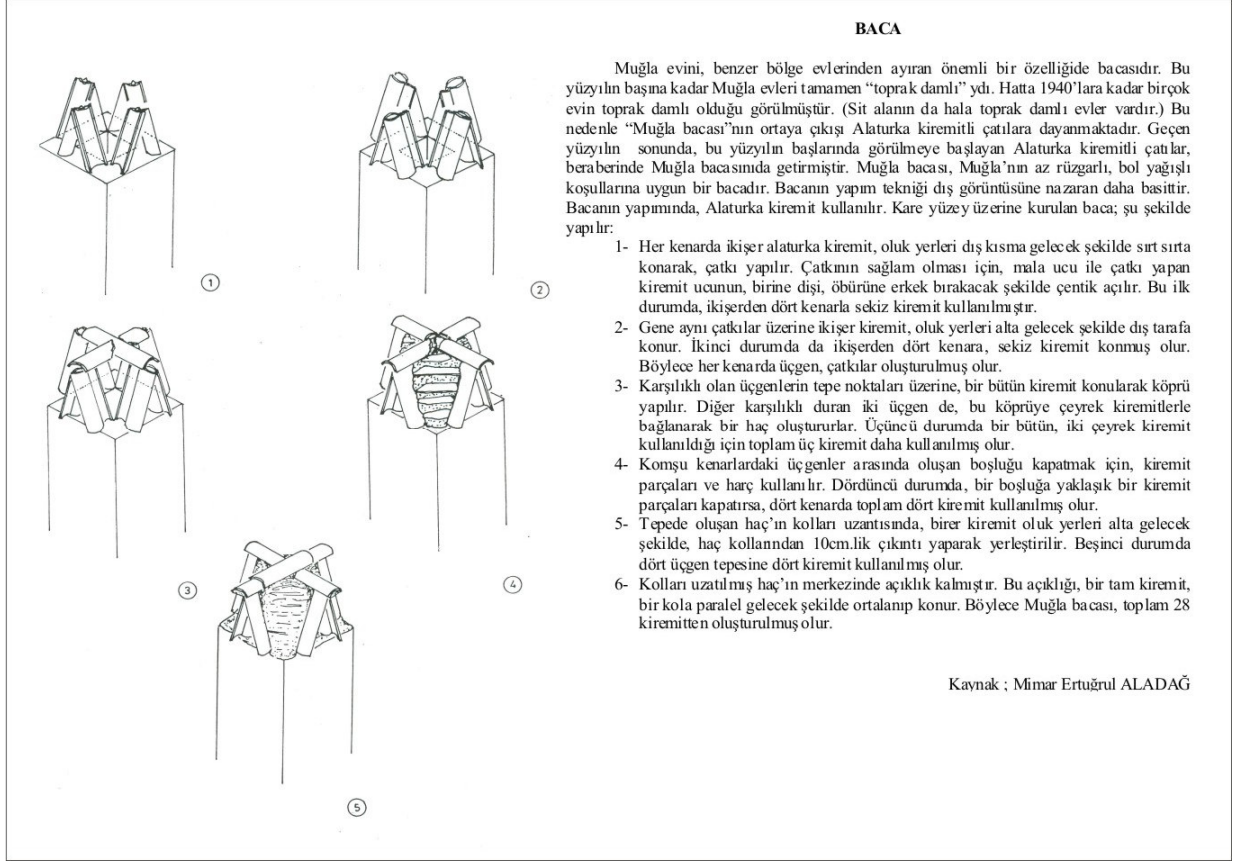
Atilla Aydın (Muğla - Fethiye, İncirliöy, 1968): Başbakanlık, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, Yenimahalle / Ankara
Çep: (533) 338 3594, İp: 307 5070 - 3079170 # www.atilayaydin43@hotmail.com

10. FOTOĞRAFLARLA MUĞLA

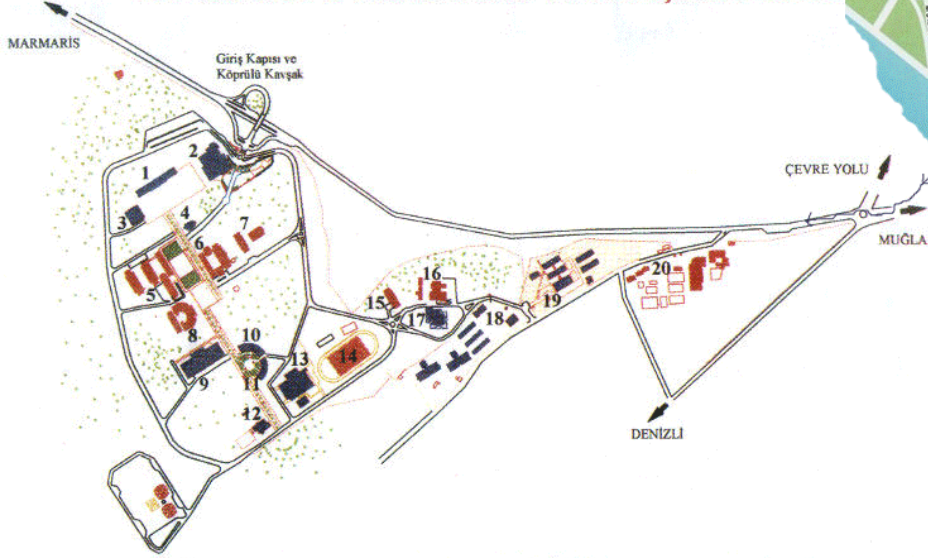
11. MUĞLA BACASI

12. MUĞLA HARİTASI

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKE PLANI

1: Rektörlük (İnşaat)	6: Rektörlük - Eğitim Fak.	11: Mevlana Koçman Sağlık Merkezi	16: Turizm İşl.ve Otelcilik Y. O.
2: Kongre Merkezi	7: Teknik Eğ. Fak. - Enstitüler	12: Isı Merkezi	17: Mavi Çatı Kafeteryası
3: Kütüphane	8: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	13: S. Koçman Spor Salonu ve Kapalı Yüzme Havuzu	18: Erkek Yurtları
4: Türk Evi Kafeteryası	9: Sıtkı Koçman Öğrenci Sarayı	14: Stadyum	19: Kız Yurtları
5: Fen Edebiyat Fak.	10: Ali Koçman Kültür ve Sanat Merkezi	15: S. Koçman Yabancı Diller Hazırlık Okulu	20: Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu
5: Su Ürünleri Fak.			

NOT: Muğla Sağlık Yüksek Okulu, Sağlık Hizmetleri MYO ve Muğla Meslek Yüksek Okulu Şehir Merkezindedir

Daha detaylı haritalar veya uydu görüntüleri için

<http://www.muğla-bld.gov.tr/muğla/haritalar.html>

ya da

<http://maps.google.com/> adresine bakınız